

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra církevních dějin a literární historie

Bc. Žaneta Procházková

Hitlerův pivní puč v roce 1923 v dobovém českém tisku

Diplomová práce

doc. PhDr. Marek Šmíd Ph.D.

Praha 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30. 11. 2019

Žaneta Procházková

Bibliografická citace

Hitlerův pivní puč v roce 1923 v dobové českém tisku [rukopis]: Diplomová práce / Žaneta Procházková; vedoucí práce: doc. PhDr. Marek Šmíd, Ph.D. -- Praha, 2020. – 107 s.

Anotace

Diplomová práce Hitlerův pivní puč v roce 1923 v českém dobovém tisku se zabývá recepcí Hitlerova pivního puče z 8. a 9. listopadu 1923 na stránkách česky a slovensky psaného politické tisku. První část práce je věnována poválečnému vývoji v Německu s přihlédnutím k politické a ekonomické situaci v zemi. Následuje představení života A. Hitlera od mládí po vstupu do politiky a popis událostí vlastního mnichovského puče. Druhá polovina práce je věnována analýze tisku – reakci říšské vlády na puč, postoj bavorské státní správy k celé události a celkovému zhodnocení sledovaného zpravodajství. Práce také sleduje přesah událostí puče na území Československa a jeho podporu mezi německým obyvatelstvem. Téma je v práci zkoumané na tisku velkých stranických deníků a vybraných regionálních týdeníků a obdeníků.

Klíčová slova

Adolf Hitler, pivní puč, Německo, 1923, Československo

Abstract

Master thesis Hitler's Beer Hall Putsch in 1923 in the Czech period press focuses on the reception of the Hitler's putch attempt on 9th and 10th of November 1923 in czech and slovak written political press of the 1920's. The preliminary part of the thesis is dedicated to the political and the economical developmnet in the postwar Germany between 1918 and 1923. The following two chapters are dedicated to the Hitler's youth and early polical career and the München putsch. The second half of the thesis evaluate the reaction of the press to the Hitler's putch. It focuses on to the reaction of legitimate bavarian goveremnt and the legitimate german government. The press also follows the overlapt of the München revolution ant its suppor between some of German nationals in Czechoslovakia. In the analysis will be used daily party's newspapers as well as small regional newspapers.

Keywords

Adolf Hitler, Beer Hall Putsch, Germany, 1923, Czechoslovakia

Počet znaků (včetně mezer): 203 614

Poděkování

Ráda bych poděkovat všem, kteří mi při psaní práce pomáhali, zejména vedoucímu práce doc. PhDr. Marku Šmídovi, Ph.D., za jeho cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat také svým rodičům, kteří mi byli oporou po celou dobu studia.

Obsah

Úvod.....	8
1. Německo po první světové válce	10
1.1. Konec první světové války a formování Výmarské republiky.....	10
1.2. Politický vývoj Výmarské republiky mezi lety 1919 až 1923	13
2. Osobnost Adolfa Hitlera	19
2.1. Mládí a boje v první světové válce.....	19
2.2. Počátek politické činnosti.....	23
3. Mnichovský pivnicový puč	30
4. Charakteristika československého tisku 20. let.....	38
4.1. Obecná charakteristika meziválečného tisku	38
4.2. Tisk politických stran v Československu	41
5. Vlastní rozbor tisku v Československu	46
5.1. Bezprostřední reakce tisku na události 8. a 9. listopadu 1923	46
5.2. Hlavní zpravodajství o puči z 10. až 12. listopadu 1923.....	50
5.3. Důsledky puče ve zpravodajství druhé poloviny listopadu 1923.....	71
5.4. Doznívání puče ve zpravodajství konce listopadu 1923	85
Závěr	92
Seznam použitých zkratk.....	95
Seznam pramenů a literatury.....	96
Seznam příloh.....	101
Přílohy	102

Úvod

Diplomová práce si klade za cíl představení reakce dobového československého tisku na pokus o svržení bavorské a říšské vlády, který se odehrál 8. a 9. listopadu 1923 v Mnichově. Zosnován byl pučisty v čele s Adolfem Hitlerem. Reakce na mnichovské události přicházely jak na stránkách velkých stranických deníků, tak v regionálním tisku politických stran, který události zahraniční politiky taktéž reflektoval. Pokus o státní převrat vycházel z podhoubí špatné hospodářské a politické situace v Německu, eskalující na podzim roku 1923 v návaznosti na zhroucení říšské měny. Načasování puče se vztahovalo k výročí pěti let od kapitulace v první světové válce, se kterou se rozdělená německá společnost nedokázala vyrovnat.

Práce je rozdělena do dvou částí a chronologicky sleduje postup zpravodajství česky a slovensky psaných stranických deníků reflektujících mnichovský pivní puč. V první polovině práce nastíním vývoj německé politiky v období od konce první světové války do krizového podzimu roku 1923, osobnost A. Hitlera a průběh vlastního puče. První kapitola bude věnována politickému vývoji Německa po první světové válce. Představí nejen politické, ale i sociální a hospodářské problémy, které země prožívala.

Druhá a třetí kapitola se bude zabývat osobností A. Hitlera, hlavního strůjce mnichovského puče a následně samotnému puči. Kapitola o Hitlerově životě představí jeho původ, dětství až po dospělost a účast v první světové válce. V druhé polovině kapitoly se budu věnovat počátkům Hitlerovy politické kariéry a vstupu do Německé dělnické strany (DAP) Antona Drexlera. Závěr kapitoly bude tvořit působení A. Hitlera na mnichovské politické scéně až do uskutečnění puče. Třetí kapitola se bude zabývat průběhem dvou dní puče od obsazení měšťanského mnichovského pivovaru, po srážku s říšskou obranou 9. listopadu 1923 a zatčení A. Hitlera a ostatních ústředních postav puče.

Čtvrtá a poslední expoziční kapitola krátce nastíní a charakterizuje prvorepublikový politický tisk. Na ni bude navazovat druhá polovina práce, ve které se představí samotná analýza prvorepublikového stranického tisku a jeho zpravodajství o puči, kterým se noviny zabývaly od 9. listopadu 1923 až do konce listopadu 1923. Hlavním těžištěm zpráv o puči bude zpravodajství z 10. až 12. listopadu 1923, kdy puč zabíral přední stránky periodik. Mimo velké stranické deníky bude puč přiblížen i regionálními politickými obdeníky a týdeníky, jež události puče rovněž zmiňují.

Při tvorbě diplomové práce budu v první části vycházet z odborné literatury českých, slovenských a zahraničních autorů. V analytické polovině práce provedu rozbor pramenů – periodik z fondů Národní knihovny, Archivu hlavního města Prahy a Oddělení časopisů Knihovny Národního muzea.

1. Německo po první světové válce

1.1. Konec první světové války a formování Výmarské republiky

Poslední velká německá ofenziva první světové války proběhla v březnu 1918 na západní frontě a měla zvrátit vývoj války ve prospěch Německa. V prvních dvou týdnech došlo k vojenským úspěchům, německá armáda se dostala na vzdálenost 60 km od Paříže. Postup vojska nebyl udržitelný, jelikož kolabovalo zásobování frontové linie. V následujících měsících podnikala německá pouze menší útoky zejména v okolí Remeše.¹ Spojenecká protiofenziva začala 18. června 1918 a vytlačila německé vojáky ze získaného prostoru. Po britském tankovém útoku 8. srpna 1918 u Amiens byla zlomena vůle německých vojáků bojovat dále. Trvalo týdny, než si německé vrchní velení připustilo nevyhnutelnou porážku. Až 29. září 1918 předstoupil generál Erich Ludendorff (1865–1937) a polní maršál Paul von Hindenburg (1847–1934) před císaře Viléma (1859–1941) s oznámením o nevyhnutelné porážce ve válce. Zároveň požadovali, aby politické vedení říše uzavřelo příměří.

Teprve přiznání porážky vrchním vojenským velením a jeho snaha přesunout odpovědnost za prohranou válku na politické strany otevřelo cestu k větším pravomocem říšského sněmu.² Němečtí sociální demokraté po dohodě s ostatními politickými stranami požádali 23. září 1918 císaře o zavedení parlamentního systému v monarchii, zavedení plného volebního práva, odstoupení obsazených území, uzavření míru a jmenování nového kancléře.³

Novým kancléřem jmenoval císař prince Maxe Bádenského (1867–1929) 3. října 1918. V jeho kabinetu měly zastoupení strany parlamentní většiny, tj. Německá sociální demokracie (SPD), zástupce Centra (Z) a nezávislí. Nová vláda zaslala žádost do USA o zprostředkování příměří⁴ na základě 14 bodů prezidenta Woodrowa Wilsona (1856–1924). Po výměně vzájemných nót byla 23. října 1918 mezi Německem a USA vyjasněna podoba podmínek, po jejichž splnění by došlo k uzavření mírové smlouvy. Německá strana musela ukončit ponorkovou válku, vyklidit zabraná území a císař byl vyzván k abdikaci. Generál E. Ludendorff se v této situaci pokusil vyhnout odpovědnosti za

¹ WEITZ 2013, 13–15

² MÜLLER/KRIEGNER/VOLLRATH 1995, 225–227

³ MORAVCOVÁ 2006, 17

⁴ Žádost o příměří, která byla vyslána ke spojencům, byla šokem pro německou veřejnost, která byla zcela nepřipravena. Téměř do konce války většina populace věřila optimistickým předpokladům oficiální propagandy, jejíž informace v posledních měsících války neodpovídaly skutečnosti. Poté, co se dozvěděli pravdu, začali silně volat po ukončení války a silně tlačili na vládu a politické strany a následně na odstoupení císaře. In: KOLB 2005, 16

prohranou válku, tím že podal žádost o obnovení bojů, která byla zamítnuta. V reakci na zamítnutí podal císaři svou rezignaci.

Parlamentní systém byl v Německu zaveden o několik dní později, 28. října 1918 schválením zákona o změně říšské ústavy. V ústavě byla zakotvena povinnost odpovědnosti kancléře říšskému sněmu, který mu mohl vyslovit nedůvěru a donutit ho k rezignaci. Zároveň měl parlament právo kontrolovat a schvalovat politická rozhodnutí císaře. Den poté opustil císař Vilém své sídlo v Postupimi a uchýlil se do stanu vrchního vojenského velení v belgickém Spa.⁵

Ještě v říjnu 1918 ve chvíli, kdy vrchní velení připustilo nevyhnutelnou porážku, vydalo námořní velení rozkaz zámořské flotile k útoku na spojenecké loďstvo. Jednalo se o nesmyslný rozkaz, který by skončil fatální porážkou. Mužstvo se proti rozkazu vyplout vzbouřilo, což spustilo postupné nepokoje, které se z námořních přístavů Kiel a Wilhelmshaven přelily na dělnictvo v těchto městech a postupně i do celého Německa.⁶ Vzbouření námořníci v Kielu utvořili reprezentační rady (sověty), které postupně vznikly v celé zemi. Tyto rady měli z velké části pod kontrolou socialisté, v Drážďanech a Lipsku je ovládali extrémní levicoví socialisté – spartakovci. Německé rady nebyly stejné jako jejich sovětské vzory. Cílem německých rad bylo převzetí moci a pokračování ve správě země, nikoli rozbití státu.⁷

Mírová jednání spojenců s Německem zprostředkovaly USA, které 6. listopadu 1918 vyslaly do Berlína zprávu o možnosti zahájit jednání. Se souhlasem armádního velení byl tímto úkolem pověřen poslanec Centra Matthias Erzberger (1875–1921). Podmínky příměří byly přísnější, než si Německo podle 14 bodů prezidenta Woodrowa Wilsona představovalo. M. Erzberger po konzultaci s armádním vedením, které potvrdilo, že není jiná alternativa než podmínky přijmout, podepsal dne 11. listopadu 1918 smlouvu o příměří.⁸

Od 7. listopadu 1918 probíhá ve své podstatě v Německu revoluce. V Bavorsku došlo ke svržení vlády Wittelsbachů vzbouřenci, v jejichž čele stanul nezávislý sociální demokrat Kurt Eisner (1867–1919). Bavorsko spravoval až do prohry ve volbách 12. ledna 1919. Několik dní poté byl zastřelen a v Mnichově se zvedly masové nepokoje, které vyvrcholily svoláním Mnichovské rady dělníků a vojáků, která převzala moc nad

⁵ MORAVCOVÁ 2006, 18–19

⁶ MÜLLER/KRIEGNER/VOLLRATH 1995, 227

⁷ BRADLEY 2009, 9–10

⁸ KOLB 2005, 21

Bavorskem a prohlásila ho svobodným státem. Mnichovská republika rad existovala až do dubna 1919, kdy byla potlačena říšskou obranou (reichswehrem).⁹

Když se 9. listopadu 1918 sešli v říšském sněmu sociální demokraté Friedrich Ebert (1871–1825) a Philipp Scheidemann (1865–1939), řešili, jak se se zhoršující politickou situací v zemi vypořádat. F. Ebert zastával názor, že nejlepším řešením situace by bylo vyhlášení konstituční monarchie britského vzoru v čele s jedním z Vilémových synů. Situace v Berlíně se stále zhoršovala obavami z možné levicové revoluce. Od devíti hodin ráno byla vyhlášena generální stávka. F. Ebert a P. Scheidemann informovali telefonicky o událostech kancléře, kterému popsali situaci v Berlíně a dodali, že na stranu stávky se postavila i berlínská vojenská posádka. Kancléř následně potvrdil císařovu abdikaci, aniž měl od císaře k podání této informace souhlas a předal úřad F. Ebertovi. Sociální demokraté využili nabídnuté šance a ve 2 hodiny odpoledne provolali z okna říšského sněmu republiku. Odpoledne následujícího dne se F. Ebert postavil do čela Rady lidových pověřenců (RLP) – prozatímní vlády, ve které zasedli sociální demokraté a nezávislí.¹⁰

Převzetí moci německou sociální demokracií neproběhlo zcela hladce. Z napjaté politické situace se snažili profitovat i představitelé extrémní levice – spartakovci. Na 9. listopad 1918 měli připravenou revoluci, nicméně v nastalém chaosu nebyl jejich záměr naplněn, a to i navzdory tomu, že vyhlásili socialistickou republiku z Hohenzollernského paláce na ulici Unter den Linden ve skoro stejnou dobu jako P. Scheidemann z okna říšského sněmu.¹¹

Socialisté se s nebezpečím extrémní levice vypořádali tak, že převzali velkou část jejich požadavků do svého programu. Jednalo se například o osmihodinový pracovní den, garanci práce pro demobilizované vojáky nebo zlepšení zdravotní péče. I přesto se vůdce spartakovců Karl Liebknecht (1871–1919) pokoušel i nadále o převzetí moci, na což reagoval F. Ebert dohodou s armádním velením o spolupráci. Generál Wilhelm Gröner (1867–1939), který po odstoupení P. von Hindenburga a E. Ludendorffa převzal velení nad německou armádou, přislíbil vládě podporu v boji proti levicovému převratu za podmínky zachování postavení důstojnických sborů a kontrolu nad otázkami národní bezpečnosti.¹²

⁹ MORAVCOVÁ 2006, 29–30; CRAIG 1981, 411–412

¹⁰ MORAVCOVÁ 2006, 20; SHIRER 2004, 57

¹¹ FOOLBROOK 2010, 27

¹² BENDERSKY 2014, 20

V prosinci roku 1918 byla vláda většinových socialistů v čele s kancléřem F. Ebertem posvěcena na Všeněmeckém kongresu vojenských a dělnických rad, který se konal 16. a 18. prosince 1918. Kongres souhlasil s Ebertovým řízením republiky do prvních voleb, které se měly uskutečnit 17. ledna 1919. Díky podpoře rad mohl F. Ebert držet extrémní levici pod kontrolou.¹³

Ještě před koncem prosince došlo k rozkolu v socialistickém táboře. Nezávislá sociálně demokratická strana Německa (USPD) vystoupila z koalice se Sociálně demokratickou stranou (SPD), jelikož byla proti mírným postojům většinových socialistů k armádě, ale i kvůli dalším programovým neshodám. Extrémní levicová část USPD se přidala ke spartakovcům a Brémským levicovým radikálům. Společně utvořili Komunistickou stranu Německa (KPD), jejíž první kongres proběhl 1. ledna 1919. Komunistická strana společně s dalšími extrémními levicovými subjekty zažehla v lednu v Berlíně nepokoje, které byly tvrdě potlačeny vojenskou silou. Nepokoje vyvrcholily 15. ledna 1919 ostrými střety se sbory dobrovolníků (freikorps), při kterých zemřeli nejvýznamnější představitelé strany Rosa Luxemborgová (1871–1919) a K. Liebknecht.¹⁴

1.2. Politický vývoj Výmarské republiky mezi lety 1919 až 1923

Po volbách, které proběhly 17. ledna 1919, došlo k utvoření koalice demokratických stran SPD, DDP a Centra, jež získala dohromady 76,1 % hlasů. Monarchistické strany Německá národně lidová strana (DNVP) a Německá lidová strana (DVP) získaly 14,5 % hlasů.¹⁵ Zvolení zástupci říšského sněmu se poprvé sešli 6. února ve Výmaru, kde navrhli a schválili ustanovení republiky. 11. února 1919 zvolil říšský sněm F. Eberta prezidentem, ten obratem pověřil P. Scheidemanna sestavením vlády skládající se ze zástupců většinových parlamentních stran.¹⁶

Na pravé straně politického spektra Výmarské republiky (až do roku 1933) působily dvě politické strany – Německá nacionální lidová strana (DNVP) a Německá lidová strana (DVP). DNVP byla nacionalistickou anti-republikánskou stranou, která zprvu tíhla k monarchii a následně k autoritářskému státnímu zřízení. Silně vystupovala proti socialistům a komunistům, ve kterých viděla nebezpečí. Nejčastěji formovala koalice s DVP, která byla rovněž nacionalistickou stranou, ale zastávala mírnější názory.

¹³ BRADLEY 2009, 11

¹⁴ KOLB 2005, 28–29

¹⁵ JÄCKEL 2004, 60–61

¹⁶ BURLEIGH 2008, 44–45

Na rozdíl od DNVP tolerovala republiku a byla schopná složit koalici se socialisty pro zajištění stability. Většina střední třídy podporovala Německou demokratickou stranu (DDP) která se pohybovala na středové až pravé straně politického spektra, zastávala pozici mezi reakční pravicí a levicí. Jednalo se o republikánskou stranu, která ctíla ústavu a společně se socialisty a stranou Centra zasedala v několika koalicích.

Hlavní strany výmarské koalice byly Centrum a Sociálně demokratická strana Německa (SPD). Katolická strana Centrum měla na rozdíl od ostatních stran podporu napříč celým Německem a silně podporovala nově vzniklý stát. Největší stranou v zemi byla SPD, založená na marxistické ideologii. Po vystoupení radikálnější smýšlejících členů na přelomu let 1918 a 1919 nepůsobila jako revoluční, ale pracovala demokraticky a ctíla republiku. Byla podporována zejména pracující třídou. Na extrémní levici působila Komunistická strana Německa (KPD), které se dařilo zejména v dobách krize přebírat voliče SPD, jelikož nabízela oproti umírněným postupům socialistů rychlá a drastická řešení ekonomických problémů země.¹⁷

Základním kamenem nové republiky byla ústava, jejíž vypracování bylo zadáno již Radou lidových pověřenců (RLP) profesoru práv Hugu Preusovi (1860–1925). Ústava schválená říšským sněmem 31. července 1919 zahrnovala dva základní okruhy: podobu státu a jeho úkoly, v druhé části byla představena práva a povinnosti občanů. Prezident byl volen celým národem, mohl jmenovat kancléře a rozpouštět sněm. Hlasovací právo měli všichni muži a ženy nad 20 let. Výmarská ústava do sebe inkorporovala prvky z americké, francouzské a švýcarské ústavy a také prvky ústavy vypracované frankfurtským sněmem roku 1848.¹⁸

Ještě než došlo ke schválení základního státo tvorného dokumentu, byly schváleny podmínky mírové smlouvy, kterou připravili spojenci ve Versailles bez přítomnosti zástupců Německa. V Německu panovalo obecné přesvědčení, že odstraněním hohenzollernské dynastie, zabráněním bolševickému puči a nastavením základních demokratických institucí je jednáno v souladu s vůlí spojenců, zejména 14 Willsonových bodů, ne na základě prohrané války. Znění spojenecké mírové smlouvy bylo předloženo německé veřejnosti dne 7. května 1919 a vzbudilo vlnu nepokojů. I přestože Výmarská vláda měla ke smlouvě své výhrady, ač už územní, nebo námitky proti téměř úplnému odzbrojení, byla nucena přijmout. Prezident, který se obrátil na vojenské velení, dostal jasnou odpověď. Spojencům není možné na západní frontě vojensky vzdorovat.

¹⁷ BENDERSKY 2014, 19–20

¹⁸ MANN 1993, 16–17

Říšskému sněmu nezbylo nic jiného než 24. června schválit přijetí mírové smlouvy, která byla podepsána o 4 dny později ve Versailles.¹⁹

Reakce německého národa na podmínky smlouvy byla navenek sjednocená, což neodpovídalo skutečnosti. Umírnění oponenti dohody chtěli postupným vyjednáváním důsledky zmírnit, naopak kritici republiky byli přesvědčeni, že za porážku a mírovou smlouvu mohou republikáni – *listopadoví zločinci*, kteří v jejich představách svrhli císaře a donutili armádu kapitulovat.²⁰

Na základě mírové smlouvy přišlo Německo o desetinu obyvatelstva a 13 % území. Levý břeh Rýna měl být okupován spojeneckými vojsky po dobu 15 let. Sársko přešlo rovněž pod mandátní správu. Severní Šlesvicko bylo připojeno k Dánsku. K Francii připadlo Alsasko-Lotrinsko a k Belgii byly připojeny pohraniční oblasti Eupén a Malmedy. Nově vzniklý polský stát získal na úkor Německa Poznaňsko, oblasti západního Pruska a Horního Slezska. Gdaňsk se stal svobodným městem. Východní Prusko bylo odděleno od Německa koridorem, který zajišťoval přístup Polska k moři. Zároveň byla německá veřejnost šokována nepřipojením německy mluvících částí bývalého Rakouska–Uherska k říši.²¹

Přijetím Versaillské mírové smlouvy se Německo zavázalo k demobilizování frontových vojsk. Část vojáků, která se nesmířila s kapitulací, přestoupila ke sborům dobrovolníků (freikorps). Tyto jednotky byly využívány k ochraně pohraničních území na východě a v říši k potlačování levicových nepokojů. Po svém nuceném rozpuštění, přestoupila část mužů k omezené, ale povolené říšské obraně. Další přestoupili do dobrovolnických polovojenských jednotek – lidových svazů.²²

Berlínský sbor dobrovolníků se 13. března 1920 podílel na obsazení města a sesazení říšské vlády, pod vedením bývalého pruského byrokrata Wolfganga Kappa (1858–1922), který se prohlásil kancléřem. Velitel říšské obrany Hans von Seeckt (1866–1936) vyčkával, jak se situace vyvine a aktivně nezasahoval. Puč nebyl dostatečně připraven, nepodpořil ho lid ani státní úředníci. Po čtyřech dnech přinutily mohutné stávky W. Kappa k demisi, čímž puč skončil.²³

Po roce 1920 se říšská obrana stala státem ve státě pod velením generála H. von Seeckt. Podoba a rozsah říšské obrany byly omezeny mírovou smlouvou na 100 000 mužů, mimo

¹⁹ SHIERER 2004, 61

²⁰ BURLEIGH 2008, 48

²¹ EVANS 2006, 79–80

²² MÜLLER/KRIEGNER/VOLLRATH 1995, 240–241

²³ MANN 1993, 25

armádu existovaly jednotky dobrovolníků a paramilitaristické skupiny. Hlavní činností poválečné říšské obrany bylo potírání levicových pokusů o puč. Zaměřovala se zejména na masová povstání, jejichž počet se časem zmenšoval, naopak násilí vůči jednotlivcům (často představitelům státu) se nevěnovala.²⁴

Ve volbách, které proběhly tři měsíce po Kappově puči, oslabily koaliční strany SPD, DDP a Centrum, naopak si polepšily pravicové strany DVP a DNVP a mírně i komunisté a nezávislí socialisté. Novým kancléřem se stal Konstantin Fehrenbach (1852–1926), který sestavil vládu bez socialistů příkloněnou více k pravici. Špatnou hospodářskou situaci v zemi se snažil již před volbami zlepšit ministr financí M. Erzberger. Jeho reformy přinesly zvýšení daně z majetku a z vysokých příjmů. Nicméně inflaci se nedařilo zastavit a proti ministrovi se zvedla velká vlna nevole, která vyvrcholila jeho zavražděním v srpnu 1921.²⁵

Další z politických krizí v zemi vyvolala výše reparací, které spojenci Německu předložili v dubnu 1921. Jejich celková výše byla po vyjednávání mezi USA, VB a Francií stanovena na 132 miliard marek. Německá vláda v následujících dvou letech balancovala mezi placením a neplacením reparací. Ekonomická situace v zemi se horšila, docházelo k postupnému znehodnocování měny. Spojenci podezřivali Německo, že znehodnocení měny využívá k exportu za dumpingové ceny. Podezření spojenců, že Německo svoji situaci zneužívá pro neplacení reparací, rozjitřilo narovnání vztahů mezi Německem a Ruskem po uzavření rappalské smlouvy roku 1922.²⁶

Mezi lety 1921 a 1923 bylo hlavním cílem vládní politiky zajišťování a řešení politických a ekonomických problémů Německa. Kabinet říšského kancléře Josepha Wirtha (1879–1956) v letech 1921 a 1922 uskutečňoval politiku plnění závazků vyplývajících z Versaillské smlouvy, ale ukázalo se, že německá ekonomika je příliš slabá na to, aby dokázala plnit vyměřené splátky. Zejména Francie zaujímala k Německu tvrdý postoj a žádala plnění reparací.²⁷ V listopadu roku 1922 byl jmenován nový vládní kabinet menšinových stran Centra, Bavorské lidové strany (BVP), DDP a DVP v čele s Wilhelmem Cunem (1876–1933). W. Cuno byl do pozice vybrán jako nepolitický kancléř s přihlédnutím k jeho zahraničním kontaktům, dříve pracoval jako ředitel rejdařské společnosti Hapag.²⁸

²⁴ BRADELY 2002, 26–27

²⁵ MORAVCOVÁ 2006, 51–53

²⁶ BURLEIGH 2008, 52–53

²⁷ FULLBROOK 2014, 34

²⁸ MORAVCOVÁ 2006, 78

Na přelomu let 1922 a 1923 Německo dvakrát nedodrželo splátky reparací, na což zareagovala Francie a Belgie vysláním 70 000 vojáků, kteří obsadili Porúří a kontrolovali tak významné průmyslové území. Obyvatelstvo Porúří přešlo k pasivnímu odporu²⁹ vůči okupantům. Říšská vláda vedená W. Cunem jejich postoj podporovala. Okupující jednotky přistoupily k vyhoštění státních zaměstnanců: policistů, železničářů a jejich rodin.³⁰

Okupace a pasivní rezistence z roku 1923 měla devastační následky na německou ekonomiku. Marka jako měna pozbyla životaschopnosti. Již v lednu 1923 měla kurz k dolaru 18 000:1, v listopadu téhož roku kurz stoupl na 4 biliony. Hyperinflace zdevastovala německou střední třídu. Ze situace finančně těžili spekulanti, velcí průmyslníci a zemědělci, kteří klesající markou splatili své půjčky. Na situaci profitoval i německý stát, který devalvovanou měnou splatil válečné dluhy.³¹

Cunova vláda byla v udržování pasivního odporu neústupná. V srpnu 1923 kabinet přijal rozhodnutí o pokračování pasivního odporu až do jara následujícího roku. Ale neustálý pád marky a stávky obyvatelstva, které vyvrcholily generální stávkou 10. srpna 1923, dostaly vládu pod silný tlak. Kritika se na kancléře snažela ze všech stran, odvrátily se od něj i politické strany, které vládu tolerovaly – zejména SPD. W. Cuno na svůj post rezignoval 13. srpna 1923. Ještě téhož dne byl jmenován novým kancléřem předseda DVP Gustav Stresemann (1878–1929).³²

G. Stresemann ukončil 26. září 1923 politiku pasivní rezistence a obnovil plnění závazků. O necelý měsíc později požádal reparační komisi o přezkoumání platební schopnosti Německa. Dalším z kroků ke stabilizaci ekonomiky bylo zavedení rentové marky v listopadu 1923, která položila pro stabilní měnu, jež byla nutným předpokladem pro vyjednávání o reparacích. Zároveň musela vláda reagovat také na vnitropolitické problémy, které byly z velké části důsledkem katastrofální ekonomické situace v zemi. V období října a listopadu 1923 se zvýšila aktivita separatistických hnutí v západním Německu, často podporovaná okupující samosprávou, která slibovala separatistům autonomní republiky. Ještě nebezpečnější než separatistické tendence na západě země byly útoky proti republice vedené extrémní levicí a pravicí.³³

²⁹ Říšská vláda vyhlásila pasivní odpor (občanskou neposlušnost) k příkazům okupační správy. Práce v dolech a továrnách v Porúří byla zastavena. Jednalo se o břemeno pro německou ekonomiku, jelikož stát vyplácel obyvatelstvu náhrady ušlé mzdy do výše dvou třetin původního platu. In: MORAVCOVÁ 2006, 82

³⁰ BURLEIGH 2008, 52–54

³¹ BRADLEY 1995, 28–29

³² MORAVCOVÁ 2006, 83–84

³³ KOLB 2005, 48–49

Existence Výmarské republiky byla mezi lety 1919 a 1923 ohrožována množstvím krizových situací – levicových a pravicových pučů a vzpour. Zatěžoval ji také střet mezi regionalismem a centrální mocí a specifickým postavením, které ve státě zastávala říšská obrana. Z hlediska regionalismu byly časté levicové bouře v oblastech Saska a Duryňska, na něž republika odpovídala vojenskými zásahy říšské obrany a sboru dobrovolníků. Naproti tomu Bavorsko bylo přikloněno k pravici a častým tématem jeho politiky byly snahy o separatismus a návrat ke *starým pořádkům* z dob monarchie.³⁴

Již od rozehnání Mnichovské republiky rad byla bavorská politická scéna komplikovaná. Silnou reakci v Bavorsku vyvolal Kappův puč v roce 1920. Představitelé bavorských branných jednotek s pučem souhlasili a donutili rezignovat socialistickou bavorskou vládu, kterou nahradila pravicová vláda v čele s Gustavem von Kahrem (1862–1934). Od této doby se Bavorsko stalo místem zvýšené činnosti pravicových politických skupin a pravicového vojenského nacionalismu.

Bavorská vláda se opakovaně střetávala s říšskou vládou v Berlíně. Větší ze střetů proběhl po zavraždění říšského ministra M. Erzbergra pravicovými bavorskými extremisty v červenci roku 1921. Říšská vláda po jeho zavraždění vyhlásila v Bavorsku výjimečný stav. Bavorský ministerský předseda G. von Kahr se stavěl do tvrdé opozice proti Berlínu, podněcován štváním pravicových vlasteneckých spolků, nad nimiž držel ochrannou ruku. Odmítal se podřídit kompromisu, který sjednala říšská vláda s bavorskou, a proto byl 11. listopadu 1921 donucen odstoupit z pozice bavorského ministerského předsedy a vrátit se zpět na pozici předsedy vlády Horního Bavorska.³⁵ Obdobná situace nastala i o rok později po zavraždění ministra financí Walthera Rathenaua (1867–1922), kterého extrémní pravice nenáviděla pro účast na politice plnění mírové smlouvy a kvůli židovskému původu. Tentokrát při jednání s říší získalo Bavorsko ústupek, a to pravomoc soudit porušení zákona o ochraně republiky, který byl přijat jako opatření proti politickému násilí, bavorskými zemskými soudy.³⁶

Napětí mezi říšskou vládou a Bavorskem přetrvávalo i v krizovém roce 1923, kdy se stupňovaly proti-republikánské nálady a aktivity pravicových extremistických skupin. Právě této napjaté situace využil A. Hitler k uskutečnění svého puče, jemuž bude věnována samostatná kapitola.

³⁴ MANN 1993, 20–21

³⁵ KOLB 2005, 39–46

³⁶ BROSZAT 2002, 13–14

2. Osobnost Adolfa Hitlera

2.1. Mládí a boje v první světové válce

Adolf Hitler se narodil 20. dubna 1889 v rakouském městě Branau am Inn do rodiny celního úředníka Aloise Hitlera (1837–1903) a jeho manželky Kláry Hitlerové, rozené Pözllové (1860–1907) a zemřel 30. dubna 1945 v Berlíně. Mezi Hitlerovými rodiči byl vzdálený příbuzenský vztah, proto si museli ke sňatku vyžádat církevní dispens. Adolf byl jejich čtvrtým dítětem, měl tři starší a dva mladší sourozence. Dospělosti se dožil pouze on a mladší sestra Paula (1876–1960) Do rodiny patřili i dva Adolfovi nevlastní sourozenci Alois ml. (1882–1956) a Angela (1883–1949).³⁷ Adolfův otec byl nemanželským dítětem, původně se jmenoval po matce Schickelgruber, od roku 1897 přijal za své příjmení Hitler³⁸. Jednalo se o variantu příjmení jeho nevlastního otce Georga Hiedlera (1792–1857) a strýce Johanna Nepomuka Hüttlera (1807–1888), bohatého sedláka ze Spitalu, který Aloisovi odkázal část majetku.³⁹

První roky života A. Hitlera poznamenalo časté stěhování rodiny. Trvaleji se Hitlerovi usadili až v roce 1897, kdy Alois odešel na penzi a zakoupil dům v Leoningu nedaleko Lince. V době přestěhování do Leoningu navštěvoval Adolf již třetí základní školu. Na střední školu nastoupil v roce 1900. Otec pro něj vybral reálku v Linci, ve které viděl dobrou přípravu pro budoucí studium na vysoké škole a kariéře úředníka. Studijní výsledky neměl A. Hitler nijak přesvědčivé, opakovaně skládal reparáty. Ve třetím ročníku mu bylo povoleno reparáty složit pouze pod podmínkou přestupu na jinou školu. Do čtvrtého ročníku nastoupil na vyšší reálku ve Štýru. Ani na nové škole nedošlo ke zlepšení studijních výsledků a na konci školního roku opustil A. Hitler školu natrvalo.⁴⁰

Dobu těsně po odchodu ze školy považoval sám A. Hitler za nešťastnější ve svém životě. Do budoucna snil o kariéře umělce, ale rodina se ho snažila přesvědčit, aby si našel zaměstnání nebo se vyučil řemeslu. Finančně rodině nepomáhal, většinu času se toulal městem, četl si nebo navštěvoval operu, kde ho fascinovala díla Richarda Wagnera (1813–1883).⁴¹ Na jaře 1906 odjel poprvé na dva týdny do Vídně, výlet mu zaplatila matka v domnění, že se jedná o studijní cestu za poznáním malířských mistrů z Dvorního muzea. A. Hitler ve Vídni navštívil největší pamětihodnosti, ve zbytku času navštěvoval

³⁷ FEST 2008, 24–26

³⁸ Hitler, Hüttler, Hietler, Heidler jsou varianty jednoho příjmení, které se v polovině 19. století vyskytovalo v mnoha variantách. In: KERSHAW 2004, 32

³⁹ HAUNER 2017, 21–22; KERSHAW 2004, 38–42

⁴⁰ HAUNER 2017, 24–26

⁴¹ SHIRER 2004, 20–23

operu. I zde byl uchvácen Wagnerovými díly, silný dojem v něm zanechalo Mahlerovo zpracování Tristana a Isoldy a Bludného Holanďana.⁴²

Wagnerovy opery plné germánských mýtů, zrad, obětí a smrti přitahovaly množství často až fanatických posluchačů, mezi něž patřil i A. Hitler.⁴³ Dějiny byly jedním z mála předmětů, o který jevil A. Hitler zájem ve škole, zejména pod vlivem učitele dějepisu Leopolda Pötsche (1853–1942), který ho vyučoval v Linci. Z jeho hodin si odnesl zájem o německé dějiny – zejména germánské expanze, působení řádu německých rytířů, kladný vztah si vytvořil k pruskému králi Fridrichovi II. (1712–1786), O. von Bismarckovi a získal celkové povědomí o výsadním postavení německého národa a jeho velikosti.⁴⁴

V roce 1907 na A. Hitlera silně dopadla smrt jeho matky. Zároveň byl odmítnut vídeňskou výtvarnou akademií. Přijímací komise nevyhodnotila jeho malby jako dostatečně kvalitní a doporučila mu raději se věnovat architektuře. Právě budovy byly z jeho umělecké tvorby nejlepší. A. Hitler se na architekturu ani přes doporučení nepřihlásil, ale pokusil se znovu o přijetí na výtvarnou akademii, které bylo zamítnuto stejně jako v prvním případě.⁴⁵

Po neúspěšných zkouškách ale Vídeň neopustil. Hlavní náplní jeho života se stala návštěva Wagnerových oper, které A. Hitlerovi otvíraly dveře k vysněnému heroickému světu, vzdálenému od jeho každodenního života. Vzhledem k tomu, že nepracoval, se postupem času jeho finanční prostředky natolik ztenčily, že si nemohl dovolit ani ten nejlevnější podnájem a krátce před Vánocemi roku 1909 končí na ulici. Je nucen přespávat v útulcích pro nejchudší. Jediný majetek, který mu zůstal, je obnošený modrý oblek.⁴⁶

V útulku pro chudé se A. Hitler na konci roku 1909 setkal s Reiholdem Hanischem (1884–1937), se kterým se pustil do společného podnikání. R. Hanisch A. Hitlerovi nabídl, že bude prodávat jeho malby a o zisk se budou dělit. Vítanou pomocí v těžké situaci byla i finanční výpomoc od tety z Lince, která A. Hitlerovi zaslala 50 korun. Od roku 1910 bydlel A. Hitler spolu s R. Hanischem v mužském domově na Meldemannstraße. Režim v tomto domově byl mírnější, místnosti po přespání museli rezidenti přes den opustit, ale mohli si zde zanechat svoje věci. V domově byla také

⁴² KERSHAW 2004, 45–46

⁴³ GRÜNBERG 1994, 10

⁴⁴ KERSHAW 2004, 65

⁴⁵ EVANS 2004, 164

⁴⁶ BURLEIGH 2008, 75

prádelna, švec a společenská místnost s čítárnou, kterou Hitler využíval pro malbu. V čítárně se mezi usedlíky čile diskutovalo, A. Hitler se do diskuzí zapojoval se svými politickými názory a se zálibou ve Wagnerových operách. V létě 1910 se A. Hitler s R. Hanischem dostali do sporu o plnění objednávek a zatajování výdělku a jejich spolupráce skončila.⁴⁷

Během pobytu v útulku se A. Hitler často zapojoval do politických debat. Jeho politické názory se ve Vídni vyvíjely pod vlivem dvou postav – Georga von Schönera (1864–1941) a Karla Luegera (1844–1910). Pangermanista G. von Shönerer, zakladatel Všeněmeckého spolku, měl mezi vídeňským obyvatelstvem ohlas. A. Hitler souhlasil s jeho ideou připojení oblastí s německy mluvícím obyvatelstvem k říši, nicméně mu vyčítal neschopnost získat podporu nejširších mas. Naopak starosta Vídně Karel Leuger takový problém se svými silně antisemitskými postoji neměl.⁴⁸ Antisemitismus byl ve Vídni na denním pořádku a často se objevoval ve veřejném prostoru. Vesměs všichni stoupenci G. von Schönerera, K. Laugera a R. Wagnera byli ve své době antisemité. Hitler se se Židy stýkal, prodával přes židovské obchodníky svoje obrazy, půjčoval si peníze, nicméně styky to byly pouze účelné.⁴⁹ Jak tvrdí Ian Kershaw, je pravděpodobné, že Hitlerův antisemitismus má své kořeny ve Vídni, ale jednalo se spíše o svádění svých osobních neúspěchů na tuto skupinu obyvatelstva než o ideologický postoj. „(...) *teprve později přetavil prudkou antisemitskou zášť v plnohodnotný ‚světový názor‘, jenž vykrytalizoval do konečné podoby na počátku dvacátých let.*“⁵⁰

Po třech letech v mužském domově se A. Hitler bezcílně potloukal životem, nebyl už na ulici, ale neměl žádné velké vyhlídky. Nevzdával se vysněného studia umění, plánoval odjezd do Mnichova a studium na mnichovské Akademii výtvarných umění. S odjezdem musel počkat do svých dvacátých čtvrtých narozenin, kdy měl nárok na proplacení dědictví po otci. Vídeň chtěl opustit i z praktických důvodů, od roku 1909 se vyhýbal odvodu do rakouské armády. V květnu 1913 uplatňuje dědický nárok a odjíždí do Mnichova.⁵¹

V prvopočátku mnichovského pobytu bydlel v chudinské čtvrti Schleissheim Strasse a obdobě jako ve Vídni se živil malováním a kopírováním pohlednic. Již v roce 1914 Hitlera dostihne policie z Lince, která po něm pátrá kvůli nenastoupení do armády.

⁴⁷ KERSHAW 2004, 73–76

⁴⁸ SHIERER 2004, 30–31

⁴⁹ EVANS 2004, 166

⁵⁰ KERSHAW 2004, 86

⁵¹ KERSHAW 2004, 87

Linecké úřady stanovily velmi brzké datum projednání případu, které nemohl A. Hitler stihnout a případ se odročil. K odročení si A. Hitler připravil několikastránkový dopis, kde obhajoval svůj odjezd a nenastoupení do armády. Hlavním bodem obhajoby byl důraz na zoufalou životní situaci během vídeňského pobytu a také to, že přihlášku podal, ale úřady ji musely ztratit, což nebyla pravda. Když se v únoru dostavil před odvolací soud do Salzburgu, byl shledán neschopným vojenské služby.⁵²

Vypuknutí války vítal A. Hitler obdobně jako další mladí muži napříč Evropou. Po sedmi letech od nepřijetí na vídeňskou akademii a následného bezútěšného života se před ním vynořil smysl bytí, řád, kázeň a pocit sounáležitosti. Přijetí do bavorské armády poukazovalo na nedbalost úřadů, které ho měly jako Rakušana odmítnout. Jelikož tak neučinily, nastoupil⁵³ v srpnu 1914 k 16. bavorskému záložnímu pluku. Výcvikem prochází v Lechfeldu a na frontu se dostává 28. října 1914 ve Flandrech nedaleko města Ypres.⁵⁴

Ještě do konce roku 1914 byl povýšen na svobodníka. Vyšší hodnost nezískal, jelikož podle nadřízených postrádal velitelské schopnosti. Většinu války působil jako spojka, jeho hlavním úkolem bylo přenášet zprávy, hlášení a rozkazy mezi hlavním štábem a frontovými zákopy. V prosinci 1914 byl vyznamenán Železným křížem 1. třídy, na konci války v srpnu 1918 získal druhé vyznamenání – Železný kříž 2. třídy. Poprvé byl v bojích zraněn v říjnu 1916 do nohy, následujících pět měsíců strávil v lazaretu Beelitz poblíž Berlína. Zpět ke své jednotce na frontu se vrátil na podzim roku 1917 do bojů poblíž Arassu a Chemin des Dames.⁵⁵

Podruhé byl A. Hitler zraněn ke konci války nedaleko města Wervick na frontě u Ypres. V noci ze 13. na 14. října 1918 byla Hitlerova jednotka zasažena plynovým útokem, v jehož důsledku A. Hitler na čas oslepl. Léčbu absolvoval v lazaretu v Pasewalku v Pomořanech, kde se uzdravil z dočasné slepoty a prožil konec války. Zda události prožité v Pasewalku – ztráta zraku a německá kapitulace byly zlomovým bodem v Hitlerově životě není jednoznačné. I přestože v *Mein Kampf* celou událost značně stylizuje, musela mít zpráva o kapitulaci a revoluci na A. Hitlera těžký dopad a silně podpořila rozhodnutí věnovat se v budoucnu politické kariéře. Poslední dva roky války

⁵² FEST 2008, 66–68

⁵³ Vstup do bavorského pluku působil jako přímý rozpor s rozhodnutím rakouských úřadů zprostit A. Hitlera vojenské služby jako fyzicky neschopného vojenské služby. In: STERN 1991, 133

⁵⁴ KERSHAW 2004, 103–106

⁵⁵ GRÜNDBERG 1992, 18

byly pravděpodobně časem, kdy se ustálily Hitlerovy ideologické postoje, jež se projeví dále v jeho životě a politické kariéře.⁵⁶

2.2. Počátek politické činnosti

Po návratu do Mnichova 21. listopadu 1918 byl A. Hitler převelen k 7. rotě 1. záložního praporu 2. pěšího pluku, kde se setkal s některými známými z války. S jedním ze spolubojovníků, Ernstem Schmidtem, a dalšími patnácti vojáky byl přidělen strážit zajatecký tábor ve Traunsteinu. Koncem ledna 1919 se vrátil zpět do Mnichova a až do svého propuštění sloužil u 2. demobilizační roty. V únoru 1919 probíhala v Mnichově naplno levicová revoluce. A. Hitler tak začal politickou dráhu ve službě socialistické vlády, jelikož je zvolen vojáky důvěrníkem čety. Hitlerův pluk se v dubnu 1919 přidal na stranu radikální frakce komunistů a socialistů, která zvítězila nad sociálně demokratickou vládou a prohlásila v Mnichově republiku rad. A. Hitler byl v této době znovu zvolen důvěrníkem roty. Působení A. Hitlera během Mnichovské republiky rad nemělo na jeho budoucí armádní kariéru vliv, jelikož po zásahu říšské obrany a porážení republiky rad byl zvolen do komise, která měl prověřovat politické postoje vojáků.⁵⁷

Právě díky činnosti v propagandě se A. Hitler dostal do povědomí armádního kapitána Karla Mayra (1883–1945), který měl za úkol zbudovat síť agentů říšské obrany a pořádat politické kurzy pro vojáky. Na počátku června 1919 byl K. Mayrem vyslán na politický kurz, který měl ve vojácích vymýt jakékoli zbytky revolučních myšlenek. Kurz byl pořádán na univerzitě a jako přednášející vystupovali profesor historie Karel Alexandr von Müller (1882–1964) a pangermanistický antisemitský ekonom Gottfried Feder (1883–1941). Přednášky na A. Hitlera silně zapůsobily a po dokončení kurzu byl vybrán jako lektor pro politický kurz v táboře říšské obrany v Lechfeldu. Jako lektor si vedl dobře a svými antisemitskými přednáškami zanechal mezi vojáky ohlas. Do Mnichova se vrátil v srpnu 1919 a stal se blízkým spolupracovníkem K. Mayra.⁵⁸

Dne 12. září 1919 navštívil na Mayrův rozkaz schůzi Německé dělnické strany (DAP), nové malé politické strany, založené Antonem Drexlerem (1884–1942). Na schůzi vystupoval ekonom G. Feder⁵⁹ s přednáškou o možnostech porážky kapitalismu.

⁵⁶ KERSHAW 2004, 110–118

⁵⁷ HAUNER 2017, 64–70

⁵⁸ KERSHAW 2004, 134–136

⁵⁹ G. Feder se po válce zabýval návrhy peněžní a úvěrové reformy. Roku 1923 vydal pojednání o ekonomice, od kterého se Hitler sice brzy odklonil, ale zpočátku si ho velmi cenil. Pojednání představuje myšlenku osvobození národního hospodářství od úroků, které jsou podle něj židovským výmyslem. Stát se osvobodí od cizí nadvlády, jedině když přestane platit úroky do zahraničí a bude vydávat vlastní bezúročné půjčky. In: NOLTE 1998, 418

Na A. Hitlera schůze neudělala větší dojem, při následné diskuzi si jej povšiml A. Drexler a předal mu brožurku o svém politickém probuzení, která na něj na rozdíl od přednášky zanechala dojem. Za pár dní byla Hitlerovi doručena členská legitimace, o kterou si sám nezažádal, a pozvánka na schůzi výboru strany.⁶⁰ 16. října 1919 dostal A. Hitler poprvé možnost vystoupit na veřejném zasedání⁶¹ DAP v mnichovském pivovaru Hofbränhauskeller. Během podzimu vystupuje na dalších několika schůzích. V listopadu je předsedou strany Karlem Harrerem (1890–1926) vyzván, aby vstoupil do programového výboru strany. S vedením strany se brzy dostal do střetu. Ještě před koncem roku 1919 sepisuje memorandum o vnitřní krizi DAP. Jeho cílem bylo sesadit předsedu strany K. Harrera, kterému vyčítal nedostatečnou snahu o rozšiřování strany.⁶²

Na počátku roku 1920 reagoval A. Hitler na ratifikaci mírové smlouvy říšským sněmem, kterou několik měsíců kritizoval, zároveň se zvyšovaly i jeho antisemitské projevy. Když v březnu 1920 opustil říšskou obranu, zbavil se armádní cenzury, která omezovala jeho útoky na židovské spoluobčany. Kromě antisemitismu se v projevech více než dříve uplatňovaly i protikomunistické nářky.⁶³ V lednu 1920 došlo ke změně ve vedení DAP, z postu předsedy odstoupil K. Harrer a na jeho místo nastoupil A. Drexler. Na 24. února 1920 naplánoval A. Hitler první masové shromáždění strany v mnichovském pivovaru Hofbräuhaus. Shromáždění po městě ohlašovaly nápadné červené letáky a plakáty. Slavnostní sál pivovaru byl obecně využíván pro velká politická shromáždění. Nedostatek účastníků mohl stranu zostudit, ale letáky a plakáty způsobily, že byl sál plný. A. Hitler posluchačům předložil program o 25 bodech⁶⁴ a prosadil přejmenování strany na Národně socialistickou německou dělnickou stran (NSDAP).⁶⁵

Program vypracoval A. Hitler společně s A. Drexlerem. Ve 25 bodech představili některé demagogické postoje, např. územní nároky na kolonie k osídlení německým etnikem pro jeho obživu a občanské právo vázané na německou krev. Představili i politické požadavky jako právo na sebeurčení všech Němců v říši i mimo ni a zrušení mírové smlouvy.⁶⁶

⁶⁰ FEST 2008, 116–117

⁶¹ Na tomto zasedání si Hitlera poprvé vyslechne Ernst Röhm (1887–1934), budoucí velitel jednotek SA a bývalý armádní důstojník, který vstoupí záhy do strany a naváže s Hitlerem užší spolupráci. Funguje jako spojka A. Hitlera k říšské obraně, vlasteneckým spolkům a široké paletě osobností z pravicového národního hnutí. In: KERSHAW 2004, 163

⁶² ORLOW 1969, 14–15

⁶³ HAUNER 2017, 73–76

⁶⁴ Plný text programu NSDAP viz ZENTER/ BEDÜRFTIG 1991, 691–193

⁶⁵ KERSHAW 2004, 151–152

⁶⁶ NOLTE 1998, 409–410

V době probíhajícího Kappova puče 15. března 1920 vyslal K. Mayr A. Hitlera v doprovodu Dietricha Eckarta (1868–1923), spoluzakladatele DAP do Berlína, jelikož pravicové síly v Mnichově o převratu také přemýšlely. A. Hitler s D. Eckartem doletěli do Berlína 16. března, tedy až po potření puče. V Berlíně D. Eckart představil A. Hitlera generálu E. von Ludendorffovi a seznámil ho s budoucí významnou patronkou strany Helenou Bechsteinovou (1876–1951) a předsedou Všeněmeckého spolku Heinrichem Classem (1868–1953).⁶⁷ D. Eckart zprostředkoval A. Hitlerovi množství důležitých kontaktů. Na konci roku 1920 mu pomohl získat prostředky ke koupi *Völkischer Beobachter(u)* – budoucího stranického deníku.⁶⁸

Na zakoupení stranického deníku se finančně podílela také bavorská říšská obrana pod vedením Franze von Epp (1868–1946). NASDAP mezi lety 1919 a 1920 profitovala z přízně, kterou ji zahrnovaly vůdčí bavorské osobnosti jako F. von Epp nebo policejní rada Ernst von Pöhner (1870–1925), které měly stejný odpor k Výmarské republice jako NSDAP. Zároveň se rozšiřovaly řady přívrženců, D. Eckhart do strany přivedl roku 1920 Alfreda Rosenberga (1893–1946), ke straně se také přidal Hermann Esser (1900–1981).⁶⁹

Po celý rok 1920 pracoval A. Hitler na rozšiřování DAP, zúčastnil se nejméně 30 projevů. Pro propagaci strany navrhl prapor s černým hákovým křížem v bílém kruhu na rudém podkladě. Cílem Hitlerových projevů bylo vyvolat konfrontace a pozornost. Sály byly plné nejen příznivců, ale i oponentů a schůze se často odehrávaly ve výbušné atmosféře. Od poloviny roku 1920 bylo nutné mít v sálech přítomnou ochranku, z níž se v roce 1921 vytvoří Tělocvičný a sportovní oddíl (budoucí úderný oddíl).⁷⁰ V následujícím roce působil A. Hitler zejména jako stranický agitátor, věnoval se také psaní článků pro stranický deník. V projevech vystupoval stejně jako v předcházejících letech proti podmínkám mírové smlouvy. Napadal ministra financí M. Erzberga a ministra zahraničí W. Rathenaua, kteří v květnu 1921 přijali ultimátum nařizující Německu platit 132 miliard zlatých marek jako reparace.⁷¹

Na pozadí pobouření z výše reparací uspořádal A. Hitler 3. února 1921 největší dosavadní shromáždění strany v mnichovském Krone. Celá akce byla vyhlášena pouze den předem, narychlo byly pronajaty dva automobily, ze kterých se po městě vyhazovaly letáky. Tomuto rychlému způsobu organizace se NSDAP přiučila u levicových

⁶⁷ HAUNER 2017, 80

⁶⁸ NOLTE 1998, 423

⁶⁹ ORLOW 1969, 19–22

⁷⁰ KERSHAW 2004, 157–158

⁷¹ HAUNER 2017, 89

dělnických stran. Na shromáždění, které si vyslechlo šest tisíc posluchačů, Hitler řečnil o budoucnosti Německa a neúnosné tíze reparací.⁷²

V létě roku 1921 se NSDAP dostala do zásadní krize, která vyvrcholila Hitlerovým převzetím postu předsedy. A. Hitler počátkem léta odcestoval na šest týdnů do Berlína, kde přednášel a navazoval nové kontakty a setkal se s E. Ludendorffem. Mezitím v Bavorsku vedení NSDAP uspořádalo jednání o navázání spolupráce strany s dalšími nacionalistickými stranami, k čemuž měli A. Hitler s A. Drexlerem zcela odlišný postoj. A. Drexler chtěl strany spojit, zatímco A. Hitler žádal, aby se ostatní strany sloučily do NSDAP. Poté, co se A. Hitler o jednání dozvěděl, vrátil se z Berlína zpět do Mnichova a 11. června 1921 nečekaně oznámil vystoupení ze strany, pokud nedojde k odstoupení vedení. Silně se vymezil proti tendencím stranu jakkoli měnit, ať v názvu, nebo programu. Výbor jeho podmínky i přes snahu odporovat 29. července 1921 přijal a jmenoval A. Hitlera předsedou. A. Drexler byl přesunut na pozici čestného předsedy, ještě téhož dne večer vystoupil na shromáždění v Krone H. Esser a označil A. Hitlera za vůdce strany.⁷³

Záhy po červencových událostech došlo k reorganizaci Tělovýchovného a sportovního orgánu strany. Od října 1921 působil pod názvem Sturmabteilung (SA). Jednalo se nyní o polovojenskou jednotku v čele s E. Röhmem, který byl jako bývalý voják pro SA a pro celou NSDAP nesmírně důležitý. Po rozpuštění dobrovolnických jednotek mu svěřily různé polovojenské organizace svůj arzenál. Disponoval zbraněmi, střelivem a získával do SA další vysloužilé vojáky.⁷⁴

Během celého roku 1922 vystupoval Hitler na množství mítinků, kde podnikal výpady proti Židům, sovětskému Rusku a upozorňoval na nebezpečí bolševismu. Výrazně se ohrazoval proti slučování a vytváření nových nacionalistických uskupení a stran. Proto se s NSDAP na konci roku 1922 odmítl zúčastnit Všeněmeckého kongresu národních socialistů plánovaného na 6. prosince v Magdeburgu. Odmítl spojování malých organizací do větších, aniž by došlo k dostatečné vnitřní reorganizaci strany.⁷⁵ Během roku stihl A. Hitler i 12 vystoupení za jeden večer, ve kterých se držel podobného schéma: vymezoval se proti politické situaci v zemi, kritizoval výše reparací, slabost vlády i republiky, ohlížel se do historie, útočil na Židy, poukazoval na pokleslost západní společnosti. Témata volil tak, aby vyvolal co největší zájem u posluchačů.

⁷² KERSHAW 2004, 165

⁷³ FEST 2008, 138–140

⁷⁴ KERSHAW 2004, 176–179

⁷⁵ HAUNER 2017, 98–102

V prvopočátcích existence NSDAP po jeho výstupech řečnil A. Drexler, který některé nepřesnosti uváděl na pravou míru, po ztrátě sesazení A. Drexlera z postu předsedy strany A. Hitlera již nikdo nekorigoval.⁷⁶

Ve snahách o co nejmasovější masovou propagaci strany využíval A. Hitler konflikty se svými politickými soupeři a státními úřady. Když Mnichov navštívil v létě roku 1922 říšský prezident F. Ebert, na nádraží ho přivítal posměch, pískot a urážky příznivců NSDAP.⁷⁷ Hitler útočil jak na místní bavorské politiky, tak na říšské ministry. S nadšením přijal zavraždění ministra financí židovského původu W. Ratheneua, kterého napadal již v předchozím roce kvůli souhlasu s výší reparací. Za napadení předsedy Bavorského svazu Otty Ballerstedta (1887–1943) byl dokonce odsouzen na 100 dní do vězení, ve ale vězení strávil pouze měsíc. Provokace úřadů mohly mít i následky, v březnu 1922 bavorský ministr vnitra Franz Schweyer (1868–1934) přemýšlel o Hitlerově vyhoštění do Rakouska, měl ale obavu, že by tak mimoděk zvýšil jeho popularitu.⁷⁸

Největším úspěchem propagandistického snažení NSDAP v roce 1922 byla účast na Německém dni v Coburgu 14. a 15. října 1922. A. Hitler byl pozván organizátory, aby se s malou delegací akce zúčastnil. Pozvání na akci přijal, rozhodl se ale vydat poslední stranické peníze na soukromý vlak, kterým do Coburgu dopravil 800 příslušníků SA, kterým nařídil, aby nerespektovali pokyny police a městem se prošli pod zástavami. Nakonec došlo i k přímému střetu se socialisty, takže se celá akce stala pro A. Hitlera propagandistickým vítězstvím.

Počátkem roku 1923 se zhoršila politická situace v zemi. Pro A. Hitlera byla krize šancí, strana se rozšiřovala a během podzimu čítala 55 tisíc členů. Výrazně se rozšířily řady SA, jimž sliboval bojové akce. První velkou akcí roku a také první konfrontací s úřady byl říšský sjezd NSDAP svolaný do Mnichova mezi 27. a 29. lednem 1923. Úřady obávající se možného puče vyhlásily 26. ledna 1923 v Mnichově výjimečný stav. Zrušení sjezdu A. Hitlera rozzuřilo, nechtěl ustoupit a pokračoval v přípravách. Sjezd se nakonec uskutečnil díky zásahu E. Röhma a jeho kontaktům v říšské obraně. E. Röhm zařídil schůzku A. Hitlera a velitele bavorské posádky říšské obrany O. von Lossowa, kterému přislíbil, že puč neprovede. Totéž slíbil při setkání s G. von Kahrem a získal pro

⁷⁶ FEST 2008, 147–148

⁷⁷ KERSHAW 2004, 180–181

⁷⁸ HAUNER 2017, 104–108

sjezd povolení. Díky sérii jednání mohl nakonec předstoupit 12 projevů k šesti tisícům posluchačů, proběhla také plánovaná přehlídka jednotek SA.⁷⁹

V únoru 1923 se na Röhmvův podnět sešel A. Hitler s představiteli čtyř pravicových skupin: Reichsflagge, Oberland, Bayern und Reich⁸⁰ a SA. Společně založili Pracovní společenství vlasteneckých bojových spolků, ale nedokázali se shodnout se politickým vůdci spolku, zvolili pouze Hermanna Kriebela (1876–1941)⁸¹ do pozice vojenského poradce.⁸² I přes sympatie, které k Hitlerovi měla část veřejnosti, by bez pomoci přátel, kteří zajišťovali podporu politických a vojenských kruhů, hnutí nikdy tak rychle nezšířovalo. Za úspěchem NSDAP v roce 1923 stál nejen Hitlerův řečnický talent, ale i podpora a ochrana říšské obrany, kontakty D. Eckarta, E. Röhma a přízeň policejních špiček.⁸³

Prosazení lednového sjezdu bylo propagandistickým úspěchem NSDAP. V květnu 1923 se A. Hitler společně s představiteli Pracovního společenství bojových spolků odhodlal dalšímu propagandistickému gestu – k narušení levicových oslav 1. května. Tento den měl v Mnichově symbolickou váhu i pro pravici, která si připomínala potlačení levicového převratu z ledna 1919. Policie měla oprávněné obavy z nepokojů, a tak odvolala povolení pro pochod levicově smýšlejících občanů a místo toho povolila pouze demonstraci blízko středu města. Pravicové skupiny rozšiřovaly fámy o chystaném levicovém puči a dožadovaly se zbraní, které měly v úschově u říšské obrany. Úřady tentokrát neustoupily a zabránily narušení oslav. Neúspěch této akce ukázal pravý rozsah Hitlerovy moci, úspěch či neúspěch silně závisel na podpoře říšské obrany a police.

Květnový neúspěch byl ranou pro Hitlerovu prestiž, i přesto se mu v létě dařilo přitahovat posluchače na projevy v Krone. Příležitost zmírnit následky květnové akce se A. Hitlerovi naskytl na počátku září. V Norimberku se konal 1. až 2. září 1923 Německý den, rozsáhlé shromáždění nacionalistických a polovojenských svazů. Jednalo se o symbolickou akci, která připadala na výročí vítězství nad Francií v bitvě u Sedanu roku

⁷⁹ KERSHAW 2004, 182–195

⁸⁰ Rozvoj vlasteneckých svazů přichází v roce 1921, kdy G. von Kahra z nařízení říšské vlády po zavraždění M. Erzberg rozpustil civilní obranu, jejíž bojovníci se sdružili do radikální vlasteneckých skupin. Největším z bavorských vlasteneckých svazů byl Bayern und Reich vedený Otto Pittingrem (1878–1926). Dále v Bavorsku působil svaz Oberland pod vedením Friedrich Webera (1892–1955), jehož jednotky se zapojily do potření Mnichovské republiky rad. Svaz Reichsflagge pod vedením E. Röhma, nebo bavorský Vikingský svaz vedený Hermannem Erhardttem (1881–1971). In: KERSHAW 2004, 177; ZENTER/BEDÜRFTIG 1991, 661; GORDON 1972, 88–92

⁸¹ Bývalý důstojník bavorské armády a velitel sboru dobrovolníků. Za účast na puči byl odsouzen v procesu s A. Hitlerem a odpykával si trest po jeho boku v Landsberské věznici. In: DORNEBERG 1982, 350

⁸² HAUNER 2017, 114

⁸³ NOLTE 1998, 415–416

1870. A. Hitler dostal možnost se ukázat na veřejnosti po boku generála E. Ludendorffa a jako nejlepší z řečníků napravil svou pověst.⁸⁴ Po akci došlo k sjednání spojení mezi třemi uskupeními: Reichsflagge, Oberland a SA do Německého bojového svazu (Deutscher Kampfbund), do jehož čela se po třech týdnech Röhmových vyjednávání postavil A. Hitler a s jehož podporou se pokusil o pивní puč v Mnichově.

⁸⁴ KERSHAW 2004, 198–201

3. Mnichovský pivnicový puč

Na podzim krizového roku 1923 sílily v Bavorsku snahy o odtržení od říše. Hlavním důvodem nespokojenosti vlády bylo rozhodnutí G. Stresemanna ukončit pasivní rezistenci vůči dohodovým státům. Bavorská vláda měla zároveň vlastní problémy, zejména levicové nepokoje v sousedním Sasku a Durynsku a nebezpečí výbojů pravicového lidového hnutí. Od konce roku 1922 byl bavorským ministerským předsedou Eugen von Knilling (1865–1927), který nebyl schopen proti lidovému hnutí zasáhnout. V napjaté politické a ekonomické situaci konce léta 1923 se rozhodl ustanovit post generálního bavorského komisaře s pravomocemi diktátora. Cílem bavorské vlády bylo zklidnit situaci v zemi evokováním *starých pořádků* z dob monarchie.⁸⁵

Bavorské pravicové svazy plánovaly krizi využít k prosazení svých cílů, přičemž jako záminka jim sloužily levicové nepokoje v Sasku a Durynsku, které se stupňovaly během léta. Jedním z plánů pravice byl pochod na Berlín, po vzoru italských fašistů. 2. září 1923 na Německé dni v Norimberku A. Hitler představil cíle Bojového svazu: svržení republiky a vypovězení mírové smlouvy.⁸⁶ Bojový svaz se vymezoval proti marxismu, pacifismu, Židům, mezinárodnímu kapitálu, republikánskému zřízení a vlastní existenci německé republiky.⁸⁷

Když 26. září 1923 opustila německá vláda politiku pasivního odporu, vyhlásil E. von Knilling v Bavorsku výjimečný stav a jmenoval bývalého ministerského předsedu G. von Kahra generálním státním komisařem. Prezident F. Ebert v reakci na události v Bavorsku vyhlásil výjimečný stav v celé říši a předal výkonnou pravomoc do rukou ministra obrany Otto Gessslera (1875–1955) a generála H. von Seeckta.⁸⁸ H. von Seeckt nařídil zákaz všech protirepublikánských aktivit v Bavorsku, jeho příkaz odmítl vykonat velitel bavorského říšské obrany O. von Lossow. Hlavním důvodem sporu byl deník NSDAP *Völkischer Beobachter*, který na generála silně útočil a měl být zastaven.⁸⁹

Nový generální komisař a bavorská extrémní pravice měli částečně společné cíle – například útok na říšskou vládu. Po rozdrčení levicových nepokojů v Sasku říšskou obranou na konci října 1923 hlavní proud bavorské pravice zaváhal. G. von Kahr nehodlal podnikat kroky proti říšské vládě bez spolupráce s generálem H. von Seecktem, ten naopak svou podporu přislíbil pouze tehdy, pokud by se G. von Kahr distancoval od

⁸⁵ MORACOVÁ 2006, 87

⁸⁶ SHIRER 2007, 67

⁸⁷ GORDON 1972, 212–213

⁸⁸ MORAVCOVÁ 2006, 88

⁸⁹ KOLB 2005, 50

pučistických ambicí E. Ludendorffa a A. Hitlera. G. von Kahr se rozhodl raději vyčkat, jak se vyvine celková politická situace. Naopak A. Hitler se obával ztráty vrtkavé podpory koalice polovojských svazů a chtěl jednat hned.⁹⁰

A. Hitler ale neměl zvláštní postavení v Bavorsku, členové triumvirátu – G. von Kahr, O. von Lossow a policejní ředitel Hans von Seisser (1874–1943) zemi řídili a sledovali svoje vlastní zájmy, které se lišily od politiky Německého bojového svazu. Chtěli nastolit v Berlíně nacionalistickou diktaturu, která se mohla nebo nemusela opírat o G. von Kahra, ale rozhodně měla vynechat E. Ludendorffa a A. Hitlera. Naopak Německý bojový svaz chtěl nacionalistickou vládu s centrem v Mnichově se zapojením E. Ludendorffa a A. Hitlera, bez generálního státního komisaře. O. von Lossow předpokládal, že jakákoli akce bude provedena říšskou obranou, naopak Bojový svaz počítal s akcí polovojských skupin podporovanou říšskou obranou.⁹¹

A. Hitler se na schůzkách v závěru října 1923 pokoušel postupně přesvědčit H. von Seissera s O. von Lossowem, aby puč podpořili, zpochybnil před nimi pozici státního komisaře G. von Kahra a navrhl ho nahradit E. Ludendorffem. Ještě 1. listopadu 1923 se A. Hitler pokusil rozbít soudržnost triumvirátu, ale O. von Lossow změnu na postu generálního komisaře odmítl. S bavorskými státními představiteli jednali 6. listopadu také ostatní vůdčí postavy vlasteneckých spolků, jimž bylo slíbeno zřízení pravicové diktatury v Bavorsku, ale bez zapojení E. Ludendorffa a A. Hitlera. Mimo to bylo jasně řečeno, že jakýkoli pokus o státní převrat bude potlačen policií.⁹² V návaznosti na tuto pohružku se A. Hitler rozhodl provést puč v nejbližší příhodné době, jelikož se obával ztráty podpory i vzhledem k postupnému uklidňování situace v říšské politice – ukončení pasivního odporu v Porúří a potlačení levicových nepokojů v Sasku signalizovalo návrat ke stabilitě říše.⁹³

Plán k provedení puče představil 7. listopadu 1923 velitelům Německého bojového svazu. Plně zasvěceni do plánu byli A. Hitler, F. Weber, H. Kriebel, Erwin von Scheubner-Richter (1884–1923) a Hermann Göring (1893–1946). Mimo ně byl s plánem pučem pravděpodobně obeznámen ještě E. Ludendorff⁹⁴. Hlavními kroky přípravného

⁹⁰ BULEIGH 2006, 56

⁹¹ KERSHAW 2004, 204–205

⁹² HAUNER 2017, 123–124

⁹³ FEST 2008, 173–174

⁹⁴ Není zcela jasné, zda byl o plánované akci E. Ludendorff informován. I. Kershaw zmiňuje, že byl po příchodu do měšťanského pivovaru z nastalé situace zaražen, J. Fest zmiňuje, že E. Ludendorff se o akci dozvěděl až po svém příjezdu do pivovaru. Naopak H. J. Gordon tvrdí, že o připravovaném puči velmi pravděpodobně věděl. KERSHAW 2004, 206; FEST 2008, 176; GORDON 1972, 260

plánu mělo být obsazení policejních stanic a radnic ve větších městech – Mnichově, Ingolstadtu, Norimberku, Augsburgu a Würzburgu⁹⁵. H. Kriebel chtěl puč uskutečnit v noci z 10. na 11. listopadu 1923 – zatknout ministry v noci a převzít vládu, naproti tomu A. Hitler prosazoval provedení akce 8. listopadu 1923, kdy vystupoval G. von Kahr v měšťanském pivovaru (Bürgerbräu) v Mnichově.

Později večer téhož dne se A. Hitler setkal s předáky SA a zasvětil je do svých plánů stejně jako svého tělesného strážce Ulricha Grafa (1878–1950). V poledne 8. listopadu 1923 se setkal v redakci *Völkischer Beobachteru* s A. Rosenbergem (hlavním editorem) a Ernstem Hanfstaenglem (1887–1975), které o plánu taktéž informoval. Do plánu byl zasvěcen také velitel studentské rotu SA Rudolf Hess (1894–1987) a E. Pöhner.⁹⁶

Dějištěm akce se měl stát měšťanský pivovar v Mnichově, kde se rozhodl obchodník Eugen Zenter uspořádat projev státnímu komisaři G. von Kahra k pátému výročí německé revoluce. Na večer 8. listopadu 1923 se pivnice zaplnila příslušníky bavorských lidových svazů. Mezi účastníky byli i vysoce postavení státní úředníci – ministerský předseda E. von Knilling, ministři F. Schweyer, Franz Gürtner (1881–1941), Johann Wutzelhofer (1871–1939), bývalý policejní rada E. Pöhner, nebo důvěrník prince Rupprechta hrabě Josef Soden (1883–1972). Mimo pozvané posluchačů bylo v sále i množství příslušníků Německého bojového svazu a NSDAP. V 8 hodin večer dorazil do pivnice G. von Kahr v doprovodu O. von Lossowa a H. von Seissera.⁹⁷

A. Hitler do pivovaru dorazil chvíli po 8 hodině večerní, ve stejnou dobu k pivovaru přijížděly první vozy plné příslušníků SA. Když o půl deváté z vozů vystoupili, hlídkující policisté se nezmohli k většímu odporu. Na Hitlerův pokyn jednotky vstoupily do sálu a u vchodu umístily kulomet. Do sálu společně s Hitlerem vtrhlo 600 pučistů pod vedením Hermanna Göringa (1893–1946).⁹⁸ Vpád do sálu popisuje J. Fest v Hitlerově životopise následovně: *„Se svým charakteristickým sklonem k teatrálnosti držel Hitler v napřážené ruce pivní püllitr. Někdo vedle něj přitáhl těžký kulomet. Hitler se naposledy dramaticky napil a pak mrštil püllitrem o zem (...) vytáhl pistoli a v čele svých ozbrojených mužů se vrhl doprostřed sálu (...).“*⁹⁹

Ve snaze protlačit se davem k pódiu na kterém stál G. von Kahr vyskočil A. Hitler na stůl a vystřelil do vzduchu, aby umocnil celou situaci. U řečnického pultu pak s

⁹⁵ GORDON 1972, 260

⁹⁶ KERSHAW 2004, 206–207

⁹⁷ DORNBERG 1982, 50–52

⁹⁸ GORDON 1972, 284–285

⁹⁹ FEST 2008, 175

revolverem v ruce vyhlásil propuknutí národní revoluce, sesazení bavorské vlády. Mluvil o obsazení města jednotkami pučistů a spolupráci se zemskou policií a říšskou obranou. Následně vyzval G. von Kahra, O. von Lossowa a H. von Seissera, aby ho následovali do postranní místnosti.¹⁰⁰ Mimo hlavní sál se pokusil všechny tři přesvědčit, aby se postavili na jeho stranu, což se mu nedařilo. Proto k jednání přizval i E. Ludendorffa, který do pivnice dorazil až později, a následně i svého poradce M. von Scheubner-Richtera, který již dlouhou dobu řídil akce Německého bojového svazu a vůdce Oberlandu F. Webera. Sám se odebral zpět do hlavního sálu, aby uklidnil rozladěný dav posluchačů.¹⁰¹

Po hodině jednání se vrátili zpět na podium, G. von Kahr prohlásil že převzme roli regenta Bavorska, A. Hitler převzal řízení bavorské politiky, E. Ludendorff měl velet zemské armádě, O. von Lossow měl být jmenován ministrem pro říšskou obranu, H. von Seisser ministrem policie, E. Pöhner se měl stát novým ministerským předsedou a v čele země měl stanout G. von Kahr. Po dlouhém jednání O. von Lossow a H. von Seisser souhlasili, že se přidají k pučistům. G. von Kahr se tomuto rozhodnutí vzpíral, ale i přesto na pódiu puč částečně podpořil. Většina přítomných posluchačů podporu puče členy triumvirátu považovala za věrohodnou.¹⁰²

Kolem 11. hodiny večer pučisté povolili ukončení akce. A. Hitler osobně sledoval G. von Kahra, O. von Lossowa a H. von Seissera, aby neměli šanci odejít. Zadrženi byli někteří z vysokých představitelů státu jako E. von Knilling, policejní náčelník Karel Mantel (1869–1929) nebo ministři F. Schweyer a F. Gürtner. Když přišla náhlá zpráva o potyčkách mezi příslušníky svazu Oberland s říšskou obranou v kasárnách ženistů, A. Hitler odjel situaci řešit a přenechal správu nad pivnicí v rukou E. Ludendorffa, který nejprve nechal odejít O. von Lossowa. Ten se zaručil svým slovem důstojníka o pokračování jednání. Záhy na to propustil i G. von Kahra a H. von Seissera.¹⁰³

A. Hitler věřil tomu, že jeho lidé převzali vládu nad městem. V době, kdy provolával novou vládu, se v mnichovské pivnici Löwenbräukeller shromáždilo kolem 1800 příslušníků Německého bojového svazu pod vedením E. Röhma a H. Essera. V 9 hodin večer se vydali na pochodu k Měšťanskému pivovaru a následně byli vysláni k obsazení klíčových stanovišť ve městě.¹⁰⁴

¹⁰⁰ GORDON 1972, 284–285

¹⁰¹ BROSZAT 2002, 30–31

¹⁰² KERSHAW 2004, 207–208

¹⁰³ SHIRER 2004, 73

¹⁰⁴ GORDON 1972, 291

Z vytyčených cílů se podařilo jednotkám pučistů pod vedením E. Röhma obsadit velitelství říšské obrany. Úspěch měli také pučisté při obsazení Školy pěšího vojska, jelikož velká část zde studujících A. Hitlera podporovala. Podařilo se také zničit tiskařské lisy v redakci sociálnědemokratického listu *Münchener Post*. Naopak se nepodařilo obsazení strategických míst jako například policejního prezidia nebo služebny generálního státního komisaře či kasáren na ulicích Winzerstrasse a Lotharstrasse. Na stranu pučistů se nepřidala ani policie ani říšská obrana.¹⁰⁵

Členové triumvirátu postupně svoji podporu puče přehodnocovali. O. von Lossow se kolem desáté hodiny večerní dostal na městské policejní velitelství, kde se již tři generálové pod vedením generála Jacoba von Dannera (1865–1942) připravovali na vojenskou reakci. Z bezpečnostních důvodů bylo kolem půlnoci velení přesunuto do kasáren pěšího vojska, kam se dostavil také G. von Kahr. V následujících hodinách se G. von Kahr, O. von Lossow i H. von Seisser od puče plně distancovali.¹⁰⁶

Ještě kolem půlnoci si byli pučisté jisti svým vítězstvím, i přesto že neměli od G. von Kahra, O. von Lossowa ani H. von Seissera žádné nové zprávy. E. Ludendorff věřil, že O. von Lossow dodrží slovo důstojníka a bude pokračovat v jednání.¹⁰⁷ Tyto představy byly vzdálené skutečnosti. Plány triumvirátu na potlačení pučistů dostávaly pevné obrysy. Prvním krokem k obnovení pořádku ve městě bylo zabezpečení hlavních institucí a rozšíření ochranného perimetru kolem centra města. Druhým krokem byly otevřené akce proti pučistům, vytlačení z obsazených pozic ve městě a zatknutí hlavních představitelů. Policie byla společně s říšskou obranou vyslána k osvobození vrchního velitelství, které okupoval E. Röhm se svými jednotkami, a osvobození Školy pěšího vojska.¹⁰⁸

Po rozbřesku 9. listopadu 1923 se úspěch puče rozplýval. Pučisté se z velitelství říšské obrany, kde se nedočkali kontaktu s nikým z členů triumvirátu, přesunuli zpět do pivovaru a jednali o dalším postupu. Byli zde přítomni nejvyšší představitelé puče: E. Ludendorff, A. Hitler, H. Kriebel, F. Weber, M. von Scheubner-Richter, H. Göring, Max Amman (1891–1957) a Julius Streicher (1885–1946). Právě H. Göring a J. Streichera byli A. Hitlerem pověřeni, aby dohlédli na rozvěšování plakátů a vlajek k silnějšímu propagandistickému tlaku na obyvatelstvo, které mělo zatím pouze omezené

¹⁰⁵ BROSZAT 2002, 32–33

¹⁰⁶ DORNBERG 1982, 151–152

¹⁰⁷ GORDON 1972, 311–312

¹⁰⁸ GORDON 1972, 322–323

informace o puči. Zároveň se A. Hitler rozhodl pokusit získat na stranu puče Wittlesbachy a vyslal poručíka Maxe Neunzerta (společný přítel Hitlera a prince Rupprechta) s žádostí, aby princ působil jako prostředník při jednání mezi pučisty a G. von Kahrem. M. Neunzert (1892–1982) ale nesehnal auto, které by ho dovezlo do sídla Wittlesbachů poblíž Berchtesgadenu, za princem přijel vlakem až pozdě v poledne 9. listopadu 1923.¹⁰⁹

Zatímco vůdcové puče tápali v dalším postupu, vládní síly se přeskupovaly. Pro jakýkoli vývoj puče bylo klíčové zajištění přízně vlastních jednotek. Muži museli dostat zapláceno, aby v akci dále pokračovali. Proto bylo kolem osmé hodiny ráno 9. listopadu vysláno komando SA do tiskáren na Promenade Platz a Dachauer Strasse, aby obstaralo peníze, kterými byli muži vyplaceni.¹¹⁰

Mezi návrhy, jak složitou situaci pučistů vyřešit, byla i možnost mobilizovat venkovské obyvatelstvo a podniknout útok na Mnichov. E. Ludendorff ale rozhodl jinak. Přesvědčil všechny ostatní, že nejlepším možným východiskem by bylo uspořádání pochodu. S průvodem stoupenců chtěl dojít do středu města a převzít vládu. E. Ludendorff počítal s tím, že většina policistů a vojáků jsou váleční veteráni, kteří by proti němu, hrdinovi války, nevystoupili. A. Hitler k plánu přistupoval skepticky, ale nakonec s průvodem souhlasil.¹¹¹

V poledne 9. listopadu 1923 se před Měšťanským pivovarem na Rosenheim Strasse shromáždilo kolem 2000 mužů Německého bojového svazu do dvanáctistupňového útvaru. Čelo průvodu tvořil střelecký kordon, následně šly dvě řady praporečnicků, za nimi E. Ludendorff, A. Hitler a další vůdci bojového svazu. Dále pochodoval úderný oddíl Hitler, pluk SA Mnichov a svaz Oberland, jízda SA a žáci důstojnických škol. Na první odpor průvod, který mířil do centra Mnichova, narazil u Ludvíkova mostu, kde zaujala postavení policie, ale pochod nedokázala zastavit. Ten tak prošel Iskarskou bránou směrem k Marienplatzu, dále pokračoval směrem k Odeoplatze, před kterým čekala policejní uzávěra vyzbrojená kulomety. Pochod proto raději uhnul do Perustrasse a přes Rezydentstrasse se chtěl dostat zpět na Odeonplatz.¹¹²

Zde se jim do cesty postavil opět policejní kordon. Následně došlo ke střetu, který započal jeden výstřel. Vzhledem k tomu, že se svědectví rozcházejí, není možné přesně určit, kdo vystřelil první. Nicméně celá přestřelka trvala okolo minuty. Prvním mrtvým

¹⁰⁹ DORNBERG 1982, 231–233

¹¹⁰ KERSHAW 2004, 209

¹¹¹ SHIERER 2004, 75

¹¹² BROSZAT 2002, 36–37

byl M. von Scheubner-Richter kráčejíci vedle Hitlera. Hitler si pádem k zemi během přestřelky vykloubil rameno, není zcela jasné, jestli jeho pád byl zapříčiněn zásahem M. von Scheubner-Richtera, jenž se mohl pokusit Hitlera chránit. Přestože byl H. Göring zasažen do nohy, podařilo se mu podobně jako dalším uprchnout. Naopak J. Streicher, Wilhelm Frick (1887–1946), M. Amann a následně i E. Röhm byli po potlačení puče ihned zatčeni. E. Ludendorff vyvázl z přestřelky bez zranění, vzdal se policii a byl propuštěn na čestné slovo důstojníka. Celkem bylo během srážky zastřeleno 14 pučistů a tři policisté. A. Hitlerovi se podařilo také uniknout do Uffingu, do domu E. Hanfstaengla, kde byl 11. listopadu 1923 zatčen mnichovskou policií.¹¹³

Říšská vláda v Berlíně na puč reagovala vzápětí po prvních zprávách z Mnichova. Ministerský předseda G. von Stresseman svolal vládu k poradě, do půlnoci se k jednání přidal i prezident F. Ebert a generál H. von Seeckt. Prezident po dohodě s vládou předal pravomoci k potlačení puče plně do rukou generála H. von Seeckta – dočasně na něj převedl své pravomoci vrchního velitele armády. H. von Seeckt nařídil nejprve situaci vyhodnotit a nezasahovat okamžitě. Samotné potlačení puče zanechal v rukou O. von Lossowa, v případě potřeby nabídl vyslání doplňujících jednotek.¹¹⁴

Původní plán pučistů provést akci ve více bavorských městech najednou nebylo možné uskutečnit, přestože obsadit i pozice mimo Mnichov by bylo pro případný úspěch puče životně důležité, jelikož většina jednotek bavorské říšské obrany nebyla soustředěna v Mnichově, ale rozeseta po celém státě. Zároveň pučisté neměli dost jednotek pro provedení akce v Mnichově, a tak museli stáhnout většinu jednotek SA a Oberladu z jižního Bavorska do Mnichova. Dalším problémem byl nízký věk mužů, kteří by se museli zapojit jako podpůrné jednotky pučistů, pokud by měla celá akce trvat déle než 48 hodin. Puč se rozšířil pouze do Řezna¹¹⁵, kde dopadl stejně jako v Mnichově. Ve své podstatě svoláním jednotek z jižního a severního Bavorska do Mnichova ukázali, že jim šlo pouze o puč v Mnichově.¹¹⁶

Krátce po puči vypadala situace pro NSDAP kriticky, jelikož byla celá strana s 55 000 členy z rozhodnutí generála O. von Seecka zakázána. Situace se změnila při soudním přelíčení s A. Hitlerem, které se konalo v únoru a březnu roku 1924. A. Hitler využil přelíčení ve svůj prospěch. Přihlásil se k odpovědnosti za své jednání a ke svým

¹¹³ KERSHAW 2004, 209

¹¹⁴ GORDON 1972, 452–457

¹¹⁵ GORDON 1972, 375

¹¹⁶ GORDON 1972, 337–338

revolučním názorům, celý proces využil k obžalobě systému *listopadových zločinců*. Soud A. Hitlera odsoudil k 5 letům vězení. Z trestu si v Landsbergské věznici odpykal necelý jeden rok. Mírný rozsudek poukazoval na problémy německé justice, která vystupovala ostřeji proti levicovým revolucionářům než těm pravicovým. Z vězení byl A. Hitler propuštěn 20. prosince 1924. Čas strávený ve vězení využil k vypracování programového spisu *Mein Kampf*, ve kterém vyložil své hlavní cíle a názory.¹¹⁷

Ač puč skončil nezdarem, A. Hitler se z něj do budoucna poučil. Už nikdy nespoléhal na klasické etablované konzervativní kruhy, bylo mu jasné, že ozbrojeným pučem nic nezíská, příště se proto o převzetí moci pokusil v demokratických mantinelech republiky. Nacisté využili všechny demokratické zásady státu – svobodu tisku, slova, shromažďování, aby zbudovali masovou základnu podporovatelů a dosáhli svého cíle – převzetí moci ve státě.¹¹⁸

¹¹⁷ ZITELMANN 1993, 25–26

¹¹⁸ WEITZ 2013, 342–343

4. Charakteristika československého tisku 20. let

4.1. Obecná charakteristika meziválečného tisku

Se vznikem Československa prošla média mnohostranným vývojem. Změny přicházely na poli organizace, rozvíjel se spolkový a profesní život spisovatelů. Struktura tisku navazovala na normy zavedené za Rakousko-Uherska, jádro produkce tvořil tisk politických stran. Novým prvkem bylo zavedení bulvárního tisku. Technické pokroky v procesu tisku umožnily zvýšení grafické úrovně tiskovin. Asi nejvýznamnější technologickou změnou bylo zavedení rozhlasového vysílání roku 1923.¹¹⁹

Jedním z prvních kroků v mediální oblasti po vzniku republiky bylo zřízení vlastní zpravodajské agentury. Československá tisková kancelář (ČTK) byla založena dne 28. října 1918 a do dvou let se dokázala zapojit do mezinárodní informační sítě. Spolupracovala s britskou Reuters, německou Wolffsche Telegraphenbüro (WTB), americkou Associated Press (AP) a francouzskou Havas. K získávání zahraničních zpráv se využívaly zpravidla agentury, jelikož vydržovat si vlastní zahraniční zpravodaje bylo pro české noviny finančně neúnosné. Jednou z výjimek byly Lidové noviny, které zahraniční zpravodaje měly.¹²⁰

Jak již bylo zmíněno v úvodu, většinu novin vlastnily politické strany, které je finančně podporovaly. Jelikož politické strany nemohly z právního hlediska vlastnit nakladatelství a tiskárny, budovaly tiskové podniky, v jejichž čele zasedali členové strany nebo straně blízké osoby. Došlo tak ke vzniku velkých tiskařských koncernů, které byly na politické strany napojené.¹²¹ Existovaly i deníky a tiskové koncerny, které se prosazovaly jako nezávislé. Jedním z takových deníků byly *Lidové noviny*¹²² vydávané tiskařským podnikem rodiny Stránských v Brně nebo deník *Národní osvobození*, vydávaný akciovou společností Pokrok jako ústřední orgán legionářské obce. K žádné oficiální politické orientaci se nehlásil ani vydavatelský dům Globus. Samostatně působil také tiskový podnik Politika, který vydával *Národní politiku*. Nicméně i tak nezávislý tisk často s politikou některé ze stran sympatizoval.¹²³

¹¹⁹ BEDNAŘÍK/JIRÁK/KÖPPOVÁ 2011, 157–158

¹²⁰ KONČELÍK/VEČEŘA/ORSÁG 2010, 30–31

¹²¹ KONČELÍK/VEČEŘA/ORSÁG 2010, 35–42

¹²² Jednotlivé nadstranické deníky (*Lidové noviny*, *Národní Politika*, *Národní osvobození*) budou představeny u tisku politických stran, se kterými názorově souzněly, popřípadě se kterými byly v prvopočátcích své existence propojeny.

¹²³ BEDNAŘÍK/JIRÁK/KÖPPOVÁ 2011, 170–171

Prvorepublikový tisk podléhal některým právním omezením. Ústava zaručovala svobodu tisku, nicméně množství samostatných zákonů regulovalo jeho fungování. Po celé období první republiky byl platný zastaralý rakouský tiskový zákon č. 6/1863, který určoval jednoho odpovědného redaktora nesoucího právní odpovědnost za obsah celého listu. Zároveň nařizoval odevzdání vzorového výtisku úřadům tak, aby byl čas na kontrolu a případné zabavení vydání.¹²⁴

Z hlediska periodicity byly nejvlivnější deníky, jelikož dokázaly přinášet aktuální zprávy. Večerníky byly schopné zprostředkovat o půl dne aktuálnější zprávy než deníky, měly ale často bulvárnější ráz. Obdeníky a týdeníky byly spíše variantami tisků pro krajskou úroveň. Působily jako hlavičkové listy, přebíraly směřování a některé články svého nadřazeného deníku, zároveň přidávaly zprávy ryze místního charakteru jako schůze místních organizací nebo akce spolků. Pro vnitřní uspořádání novin platil vesměs obdobný vzor. Většina prvních stran periodik obsahovala úvodník vyjadřující se k aktuálnímu dění. Pokud nebyl podepsán jménem autora, vyjadřoval názor celé redakce. Zbýlá část první strany a druhá strana se věnovaly zásadním společenským a politickým událostem. Následující strany přinášely zprávy o zahraniční situaci, spolkové zprávy, zprávy z kultury a sportu, dále soudničky a dopisy čtenářů. Poslední strany byly věnovány inzerci.¹²⁵ Noviny se vydávaly v takzvaném středoevropském formátu (zhruba 45 × 30 cm). Ve všední dny měly velké noviny rozmezí 8 až 12 stran, v neděli a o svátcích se rozsah mohl díky přílohám rozšířit až na 20 stran.¹²⁶

Základní publicistické žánry meziválečného tisku – úvodník a fejeton – navazovaly na tradici 19. století. Jedním z nových žánrů, který vznikl ve dvacátých letech v *Lidových novinách*, byl sloupek. Za vznik vděčil šéfredaktorovi Arnoštu Heinrichovi (1880–1933), který prosadil přesun fejetonu do čtvrtého sloupce titulní strany. Podle této pozice získal sloupek svůj název. Na klasické pozici pod čarou fejeton nahradil básněmi nebo povídkami. Sloupek měl být osobitý a moderně pojatý úvodník nebo otevírající článek. Velmi silně závisel na kvalitě svého tvůrce, proto postupně některé z novin, které zavedly sloupek po vzoru *Lidových novin*, od něj upouštěly, jelikož bylo těžké se kvalitě jejich sloupkařů¹²⁷ vyrovnat.¹²⁸

¹²⁴ BEDNAŘÍK/JIRÁK/KÖPLOVÁ 2011, 163–164

¹²⁵ KÁRNÍK 2003, 326

¹²⁶ KONČELÍK/VEČERA/ORSÁG 2010, 37–38

¹²⁷ Mezi sloupkaře lidových novin patřili Karel Zdeněk Klíma (1883–1942), Eduard Bass (1888–1946), Karel Poláček (1892–1945) nebo bratři Čapkové.

¹²⁸ OSVALDOVÁ/ČEŇKOVÁ 2017, 51–57

V republice vycházel také německy psaný tisk. Jedním z nejstarších byl deník *Bohemia*, vydávaný již od roku 1828. Významné postavení měl deník *Prager Tagblatt*, založený roku 1876. Od roku 1921 vydávala tiskařská společnost Orbis deník *Prager Presse*, jehož cílem bylo propagovat myšlenky nového demokratického státu v zahraničí. Na Moravě vycházel brněnský *Brünner Morgenpost*, ve Slezsku ostravský *Ostrauer Zeitung*.¹²⁹

Nejsilnější pozici v rámci slovensky psaného tisku měla slovenská část agrární strany. Úředním tiskovým orgánem agrární strany na Slovensku byl *Slovenský denník*, původně vycházející v Ružomberku. Dále pod stranu připadal *Slovenský týždenník*, který se v lednu 1919 přestěhoval z Budapešti do Bratislavy, *Slovenská politika* vydávaná od roku 1920 v Praze a regionální deník *Slovenský východ* z Košic, založený v lednu 1919.¹³⁰ Ústředním tiskovým orgánem Slovenské národní strany byly od roku 1922 *Národné noviny*, které si po vzniku republiky v prvopočátku nárokovala agrární strana. U strany působilo množství regionálních tisků jako například *Slovenská národná jednota* z Lučence nebo *Slovensko* z Trnavy.¹³¹

Hlavním tiskovým orgánem Slovenské lidové strany byl *Slovák*, jehož první číslo vyšlo 16. ledna 1919 v Ružomberku. Prvním redaktorem deníku se stal katolický kněz Štefan Mnoheľ (1876–1944). *Slovák* obhajoval zájmy slovenských katolíků a přinášel nejnovější zpravodajství. Nejprve vycházel jako týdeník, od února 1920 vycházel jako deník.¹³² V roce 1922 se redakce deníku přestěhovala do Bratislavy. Mezi další týdeníky patřící ke straně se řadily *Slovenské ľudové noviny*, *Slovenská pravda* a *Ľudová politika*.¹³³ Tiskovým orgánem sociální demokracie na Slovensku byly *Robotnícké noviny*, které po svém vzniku v dubnu 1919 vycházely dvakrát týdně a od roku 1920 se z nich stal deník. Na regionální úrovni po krátký čas vycházely deníky *Trnavský kraj* pro bratislavský obvod, *Právo ľudu* v Žilině, *Rovnosť ľudu* v Bánské Bystrici a *Žiara východu* pro obvod Košic, ale i přes finanční pomoc strany neměly dlouhou životnost.¹³⁴

Slovenský komunistický tisk měl své středisko v Bánské Bystrici, kde vycházel od roku 1919 *Hlas ľudu* redigovaný Václavem Chlumeckým (1861–1944) a od roku 1922 časopis *Spartakus*, ve kterém se obdobně jako v *Hlasu* angažoval Klement Gottwald

¹²⁹ BEDNAŘÍK/JIRÁK/KÖPPOVÁ 2011, 161

¹³⁰ BERÁNKOVÁ/KŘIVÁNKOVÁ/RUTTKAY 1988, 183–184

¹³¹ ROGULOVÁ 2005, 826–827

¹³² KATUNINEC 2001, 163

¹³³ BARTLOVÁ 2005, 848–849

¹³⁴ BERÁNKOVÁ/KŘIVÁNKOVÁ/RUTTKAY 1988, 186–187

(1896–1953). Od roku 1920 vychází v Ružomberoku *Pravda chudoby*, která se společně s *Hlasem* stala oficiálním tiskovým orgánem KSČ na Slovensku. Mezi lety 1924 a 1930 se slovenský komunistický tisk přesunul do Moravské Ostravy.¹³⁵

4.2. Tisk politických stran v Československu

Ústředním listem českých sociálních demokratů bylo *Právo lidu* založené roku 1893, které tiskla stranická Lidová tiskárna Antonína Němce a spol. Po celou dobu první republiky byl šéfredaktorem listu Josef Stivín (1879–1941). V deníku působily významné osobnosti české žurnalistiky Jan Koudelka (1889–1942) a František Václav Krejčí (1867–1941).¹³⁶ Deník měl svůj večerník a od roku 1926 také večerník pro venkov pod názvem *Přítel lidu s mutací Moravský přítel lidu*, dováženou do Brna. Pod stranu původně patřil i deník *Rovnost*, založený v Brně roku 1885, který na počátku 20. let převzal komunistickou orientaci. Roku 1929 se vrátil zpět k tisku sociální demokracie.¹³⁷

Na regionální úrovni vycházely deníky pouze v některých městech, například plzeňská *Nová doba*, brněnská *Stráž socialismu*, ostravský *Duch času*, třikrát do týdne vycházel prostějovský *Hlas lidu*. Naopak týdeníky a čtrnáctideníky byly zastoupeny po všech župách republiky. Problémem byla jejich roztržitost, kterou chtěla strana vyrovnat větší centralizací tisku. Zejména ve 30. letech měl k politice a názorům sociální demokracie blízko jeden z nadstranických deníků – *Národní osvobození*, které vydávala Československá obec legionářská.¹³⁸

Komunistický tisk na počátku 20. let přijal množství zavedených tisků sociálně demokratické strany. Přesto nebyl tak pestrý, jak by se mohlo na první pohled zdát, většina přebraných deníků se změnila v hlavičkové listy nebo se vrátila zpět. Tituly měly často podobnou obsahovou náplň a byly podrobovány zásahům státní správy. Jelikož tisk, z podstaty směřování strany, vyzýval k boji proti kapitalismu, demokracii a republice, přitahoval pozornost úřadů, které ho cenzurovaly, zabavovaly a vydávání určitého titulu zcela zastavily.¹³⁹ Ústředním deníkem strany bylo od roku 1921 *Rudé právo*. Z područí levicového křídla sociální demokracie ho ke Komunistické straně Československa (KSČ) přivedl šéfredaktor Bohuslav Šmeral (1880–1941), kterého záhy nahradil Filip Dobrovolný (1880–1930). Vydavatelem deníku byl vždy jeden z představitelů

¹³⁵ BERÁNKOVÁ/KŘIVÁNKOVÁ/RUTTKAY 1988, 134–142

¹³⁶ BEDANŘÍK/JIRÁK/KÖPPOVÁ 2011, 168–169

¹³⁷ KONČELÍK/VEČEŘA/ORSÁG 2010, 49–50

¹³⁸ KUKLÍK 2005, 699–700

¹³⁹ MAREK 2005, 725–726

komunistické strany. K listu vycházel večerník, který byl v roce 1928 přejmenován na *Rudý večerník*. Jako hlavní tiskárna komunistické strany působila karlínská Gráfia.¹⁴⁰

V prostředí Čech měl komunistický tisk silnou pozici na Kladensku, kde vycházela třikrát týdně *Svoboda*, ke které bylo přidruženo množství hlavičkových listů, nebo v okolí Hradce Králové, kde vycházela tradiční *Pochodeň*. Na Moravě působila již zmíněná brněnská *Rovnost*, prostějovská *Stráž lidu*, ostravský *Dělnický deník* a třebíčská *Jiskra*. KSC vydávala i německy psané tituly, z nichž můžeme jmenovat například *Vorwärts*, *Die Rote Fahne* nebo *Der Kampf*.¹⁴¹

Pro agrární stranu hrál tisk důležitou roli. Již po vzniku republiky bylo ustanoveno, že předseda strany bude zároveň předsedou tiskařských a vydavatelských podniků. Pro členy bylo povinné odebírání stranického tisku a bylo zakázané, aby byl vydáván mimo agrární tiskárny. Od počátku 20. století agrárníci tisk koncentrovali do jednotného Tiskařského a vydavatelského družstva rolnického, které roku 1917 přejmenovali na Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské a roku 1930 na Novinu.¹⁴² Hlavním tiskovým orgánem strany byl *Venkov*, vydávaný od roku 1906. Zasluhou šéfredaktora Karla Jonáše (1840–1896) byl deník obklopen schopnými autory jako F. X. Šaldou (1867–1937) nebo Arnem Novákem (1880–1939), kteří působili v kulturní rubrice. K deníku byl vydáván od roku 1914 odpoledník *Večer*, určený pro pražské čtenáře, a levný *Lidový deník* – odpoledník směřující k venkovskému čtenářům.¹⁴³

Regionální tisky byly z velké části týdeníky, které reflektovaly zájmy regionů a uváděly je do souladu s centrální politikou strany. Některé vznikly ještě před válkou jako *Plzeňský kraj* nebo *Cep*. Jedním z nejvýznamnějších regionálních tisků strany byl *Havlíčkův kraj*, založený roku 1920. Dále ke straně patřil pardubický *Východočeský republikán*, *Kraj Královehradecký*, strakonický *Pošumavský kraj* nebo tábořský *Náš kraj*. Na přelomu 20. a 30. let vydával hlavní stranický tiskařský závod Novina 6 deníků, 33 týdeníků, 3 měsíčníky a 2 čtvrtletní revue.¹⁴⁴ Na Moravě, Slovensku a ve Slezsku stranu reprezentoval deník *Svoboda*, který řídil Jaroslav Vašíček (1884–1966), a kulturní rubriku vedl Jiří Mahen (1882–1939). Moravským zemským tiskovým orgánem byl *Moravský venkov*, založený v roce 1909. Konkuroval mu levný týdeník *Moravský cep*,

¹⁴⁰ BEDNAŘÍK/JIRÁK/KÖPPLOVÁ 2011, 169

¹⁴¹ KUBÍČEK 2004, 50–51

¹⁴² KUBÍČEK 2004, 21–22

¹⁴³ KUBÍČEK 2013, 126

¹⁴⁴ HARNA 2005, 576–577

založený roku 1912. Od poloviny 20. let se ke straně hlásil i *Moravský večerník*, který měl ale spíše bulvární a kriminální zaměření.¹⁴⁵

I přestože živnostenská strana přikládala stranickému tisku zásadní význam, byl v neustálých finančních problémech. Měl slabé hospodářské zázemí, vydávání se nestalo výdělečnou činností. Množství listů bylo ztrátových a časem bylo rušeno. Živnostenské noviny se zajímaly zejména o své stranické problémy, nikoli o celkové politické dění.¹⁴⁶ Živnostenský tisk fungoval na zemském principu, ale tiskový podnik vznikl pouze v Čechách, v důsledku čehož trpěl moravský krajský tisk, který byl od počátku zatížen finančními problémy a roku 1932 zanikl. Ústřední České vydavatelské družstvo Čechie vzniklo v lednu 1923 a v jeho čele stál Josef Václav Najman (1882–1939).¹⁴⁷

Ústředním stranickým tiskem byla *Reforma*, vydávaná v Praze od května 1919. V roce 1923 byla přejmenována na *Národní střed*. Od roku 1922 vychází k deníku i večerník pod názvem *Nový večerník*, který byl o dva roky později přejmenován na *Nový deník*. Pro Moravu vycházel jako ústřední stranický tisk *Československý deník*, který byl roku 1932 přejmenován na *Moravský deník*. Celkově strana disponovala 4 deníky, počet krajských týdeníků byl kolísavý a postupně klesal. V roce 1928 strana vydávala i s hlavními deníky 22 tiskovin.¹⁴⁸

Národní demokracie měla jednu z nejrozsáhlejších skladeb deníků a týdeníků ze všech politických stran díky tomu, že se k jejich tisku hlásilo (často z existenčních důvodů) množství menších tiskáren, které byly spíše nestraničné.¹⁴⁹ Pod stranu patřila Pražská akciová tiskárna, ve které vycházel ústřední tiskový orgán *Národní listy*, založený již roku 1861. Politické názory listu určovalo vedení strany v čele s Karlem Kramářem (1860–1837) a Aloisem Rašínem (1867–1923), jakmile by se deník od oficiální linie strany odklonil, došlo by k zásahu. Z tohoto důvodu docházelo k častým změnám ve vedení redakce. Od roku 1925 vycházel k listu večerník *Národ*.¹⁵⁰

Ke straně se hlásily i dva nadstraničné deníky *Národní politika* a *Lidové noviny*. *Národní politika*, založená v 80. letech 19. století, měla jeden z největších nákladů z československých raníků. Po dlouhou dobu vévodila ostatním deníkům v grafické úpravě a také svou rozsáhlou inzercí nedělního vydání. Politickou linii listu udával tvůrce

¹⁴⁵ KUBÍČEK 2013, 126–127

¹⁴⁶ KUBÍČEK 2004, 30

¹⁴⁷ KONČELÍK/VEČEŘA/ORSÁG 2010, 44–45

¹⁴⁸ MAREK 2005, 802

¹⁴⁹ KUBÍČEK 2004, 41

¹⁵⁰ SLÁDEK 2005, 589

úvodníků Lev Borský (1883–1944). Zpočátku pod národní demokracií působily také *Lidové noviny*, vydávané od roku 1893 Adolfem Stránským (1885–1931) v Brně. Právě jeho zásluhou se šířily do poloviny 20. let postoje národně demokratické strany. Pod vedením šéfredaktora A. Heinricha se noviny roku 1925 staly nadstranickými, s renomé seriózního zpravodajství, objektivních komentářů a v celkovém duchu sympatizující s politikou prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka (1850–1937).

Na regionální úrovni stranu podporoval plzeňský *Český deník*, olomoucký *Pozor*, ostravský *Moravskoslezský deník* a přerovský *Obzor*. Celkově vycházel národně demokratický tisk z tradice zavedeného občanského tisku z doby před první světovou válkou, v poválečné době začal ale kvalitativně stagnovat, jelikož se snažil oslovit nejširší čtenářské základny v nižších a středních vrstvách obyvatelstva. Od poloviny 30. let se přiklonil k agresivní nacionální rétorice.¹⁵¹

Pod národní socialisty patřil největší vydavatelský koncern první republiky Melantrich. V jehož čele stál po celé období první republiky Jaroslav Šalda (1880–1965), který původní tiskařské družstvo transformoval v jeden z největších vydavatelských podniků ve střední Evropě. Nakladatelství vydávalo 11 deníků, 60 regionálních týdeníků, 12 čtrnáctideníků, 40 měsíčníků a asi 70 dalších nepolitických titulů. Koncern vlastnil pět tiskáren, dvě byly v Praze, jedna v Brně – tiskárna Kramerius, další v Ostravě a Žilině.¹⁵² Ústředním tiskovým orgánem strany bylo ranní *České slovo*, které vycházelo od roku 1907. Na tento jediný tisk mělo přímý vliv vedení strany. Ostatní tisky Melantrichu vedení strany neřídilo, ale i přesto se většina produkce hlásila k politice národních socialistů. Od roku 1923 bylo vydáváno *Večerní České slovo*, které představovalo nejsilnější večerník vydávaný za první republiky. Úspěšný byl také pražský raník *A-zet* a *Telegraf*. V Brně vycházelo od roku 1925 *Moravské slovo*, v Moravské Ostravě vycházely regionální mutace ranního a *Večerního Českého slova*.¹⁵³

Strana měla rozvinout soustavu regionálního tisku. Při ústředním sekretariátu strany působila stranická tisková kancelář, která měla za úkol do regionálních redakcí zasílat aktuální stranické a politické zprávy, taktéž úvodníky s hospodářskou a sociální tematikou. Navzdory snahám byl regionální tisk na nízké úrovni, spíše provinciálního ražení, často plný bulvární tematiky.¹⁵⁴

¹⁵¹ KONČELÍK/ORSÁG/VEČEŘA 2010, 42–44

¹⁵² BEDNAŘÍK/JIRÁK/PÖPPLOVÁ 2011, 165–166

¹⁵³ KONČELÍK/VEČEŘA/ORSÁG 2010, 47–49

¹⁵⁴ HARNA 2005, 775–776

Naopak tisk lidové strany nedosahoval stejného významu jako u jiných velkých politických stran. Byl značně roztržštěný, což oslabovalo jeho vliv. V Čechách pod stranou působila Československá akciová tiskárna, která vydávala ústřední stranický deník *Lidové listy*, založený roku 1922. K nevýznamnějším novinářů, kteří v deníku působili, patřil Alfred Fuchs (1892–1941) nebo šéfredaktoři František Světlík (1875–1949) a Josef Doležal (1893–1965).¹⁵⁵ Větší náklad než *Lidové listy* měl druhý pražský deník *Lid* se svojí večerní mutací *Pražský večerník*. Byl založen roku 1919 a orientoval se na široké vrstvy katolických čtenářů na venkově. Mezi české regionální tisky strany patřil budějovický *Hlas lidu*, plzeňský *Český západ*, mladoboleslavské *České listy* nebo královehradecký *Štít*.¹⁵⁶ Na Moravě fungovala Lidová společnost tisková s tiskárnami v Brně, Olomouci nebo Ostravě. Nejvýznamnější postavení zde měly moravské tisky spjaté s Janem Šrámkem (1870–1956), brněnský *Den* a olomoucký *Našinec*.¹⁵⁷

¹⁵⁵ KONČELÍK/VEČEŘA/ORSÁG 2010, 46–47

¹⁵⁶ TRAPL 2005, 661–662

¹⁵⁷ KUBÍČEK 2013, 132

5. Vlastní rozbor tisku v Československu

5.1. Bezprostřední reakce tisku na události 8. a 9. listopadu 1923

Reakci na mnichovský puč a s ním související události bude práce sledovat na česky a slovensky psaném tisku politických stran. Za Československou stranu lidovou (ČSL) budou v práci zahrnut ústřední stranický orgán *Lidové listy*. Za Československou národní demokracii (ČND) budou představeny *Národní listy*, za Československou živnostnicko-obchodnickou stranu středostavovskou (ČZOSS) stranu *Reforma*. Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (RZSML) bude reprezentována ústředním stranickým deníkem *Venkov*. Ze slovenských deníků bude v práci zmíněn ústřední deník Slovenské ľudové strany (SLS) *Slovák* a za nestranický tisk budou v práci zařazeny *Lidové noviny*. Mimo ústředních stranických deníků budou zmíněny i dva mimopražské regionální deníky – za Československou sociálně demokratickou stranu (ČSSD) bude zmíněn plzeňský deník *Nová Doba* a za Komunistickou stranu Československou (KSC) brněnský deník *Rovnost*. Mimo deníky bude v práci využit večerník s nejvyšším nákladem 20. let 20. století v Československu – *Večerní České slovo* České národně sociální strany (ČSNS). Vedle ústředních deníků politických stran budou v práci zmíněny také regionální obdeníky a týdeníky s celorepublikovým rozsahem.

Všechny z výše uvedených deníků dodržovaly obdobné schéma vydání, hlavní informace o mnichovském puči v době jeho relevance přinášely na titulní straně, kde se nacházely nejen zprávy ČTK, ale i úvodník věnovaný situaci v Německu. Dále o puči informovaly na druhé až třetí straně v rubrice, která byla věnována přehledu zahraničních zpráv. Poslední relevantní zprávy týkající se puče přinesly v závěru deníku v rubrice věnované posledním zprávám, které do redakce dorazily před uzávěrkou vydání.

Sledované tisky reflektovaly v listopadu 1923 většinu aspektů, problémů a nedostatků německé politiky. Jednalo se o separatistické tendence v Porýní a Bavorsku, devalvací měny a s ní spojenou hyperinflaci, problematiku placení vyměřených reparací a politické problémy v říšské koalici. Hlavním tématem počátku listopadu 1923, které se prolínalo veskrz všemi sledovanými deníky a komentáři dobové situace v Německu, bylo násilné rozehnutí dělnických nepokojů v Sasku 28. až 30. října 1923, k jejichž potlačení byla vyslána říšská obrana na základě 48. článku říšské ústavy. Ve stejné době vzrůstaly separatistické nepokoje v Porýní a Bavorsku.

Většina deníků napětí mezi Berlínem a Mnichovem reflektovala a komentovala. Bez ohledu na politickou příslušnost opakovaně zmiňovaly rozdíly při jednání říšské vlády se Saskem, kde byly dělnické nepokoje násilně potlačeny silou, a nezakročení říšské vlády proti Bavorsku, které stupňovalo separatistické tendence – porušovalo vládní příkazy, a přesto zde k zásahu nedošlo. V souvislosti se zákrokem v levicovém Sasku zmiňovala většina článků o německých politických stranách nerozhodné chování německé sociální demokracie, která lavírovala mezi setrváním, či vystoupením z vládní koalice v důsledku nerovného přístupu k oběma výše zmíněným říšským územím.

Mimo zprávy o bavorském puči přinášely deníky a regionální týdeníky informace o nezdařeném pokusu o státní převrat v Maďarsku pod vedením poslanců Ference Ullaina a Gyuly Gömbose (1886–1936), který spojovaly s mnichovským pučem. Pojítkem mezi akcemi byla komunikace obou skupin a plánovaná pomoc bavorských jednotek národních socialistů při převratu v Maďarsku podle smlouvy o spolupráci, která byla nalezena v zavazadlech F. Ullaina při jeho zatčení 9. listopadu 1923. Maďarský puč byl zmiňován ještě na konci listopadu 1923 ve chvíli, kdy zájem o samotný bavorský puč opadl vzhledem k zatčení většiny pučistů a rozpuštění strany národních socialistů. Zprávy o zatčení poslance F. Ullaina přicházely zároveň s prvními zprávami o bavorském puči, které se na stránkách části velkých stranických deníků objevovaly již 9. listopadu 1923.

Lidové listy jsou jedním z deníků, který o bavorském puči psal již 9. listopadu 1923 přímo na titulní straně. Zpráva o převratu byla umístěna ihned pod záhlavím listu. Jednalo se o základní zprávu ČTK informující o obsazeném měšťanském pivovaru, který v 9 hodin a 40 minut večer obklíčili národní socialisté a ve 10 hodin a 15 minut večer ho začali obsazovat. Tyto jednotky o síle 600 mužů v čele s A. Hitlerem vtrhly do sálu pivovaru, kde právě přednášel svou řeč G. von Kahr. Zpráva zmiňovala vyhlášení nové revoluční vlády A. Hitlerem v čele s E. Pöhnerem jako zemským správcem, E. Ludendorffem zemským velitelem, O. von Lossowem ministrem zemské obrany a politickým poradcem A. Hitlerem. Odkazuje na obsazení vládních budov ve městě jednotkami Oberlad a Reichsflage, zabránění telegrafního úřadu říšskou obranou a obsazení redakce *Münchner Neuste Nachrichten* pučisty. Na závěr zmiňovala nejisté chování a postoj G. von Kahra a říšské obrany k pučistům.¹⁵⁸

Také *Národní listy* již ve vydání z 9. listopadu 1923 informovaly o puči, ale až na závěr vydání v rubrice věnované posledním zprávám. Jako první zařadily zprávu

¹⁵⁸ LIDOVÉ LISTY 9.11.1923

o projevu G. von Kahra v městském pivovaru, který přednášel svůj protimarxistický manifest německému národu před obecnstvem složeným z představitelů vlasteneckých svazů a bavorské vlády. Zmiňovaly také úvodní řeč Eugen Zentze (1870–1940), který vyzval G. von Kahr, aby se stal novým vůdcem Německa. Na zprávu navazoval popis vpádu pučistů do sálu a obsazení města (získaný od ČTK), shodný se zprávou *Lidových listů*. Na závěr byla připojena zpráva Jihoněmecké korespondenční kanceláře, která potvrzovala vniknutí A. Hitlera do sálu pivovaru během projevu a uzavření širokého okolí budovy Hitlerovými jednotkami. Doplnila informaci o poklidném obsazování města jednotkami Oberland a Reichsflge a potvrdila obsazení redakce *Münchener Neuste Nachrichten* pučisty.¹⁵⁹

Další z ústředních stranických deníků rolnický *Venkov* informoval o puči v rubrice *Poslední telegramy* na sedmé straně s titulkem *Bavorští monarchisté zahajují akci*. Využíval stejné agenturní zprávy ČTK jako ostatní výše zmíněné deníky¹⁶⁰. První uvedl zprávu o vpádu 600 ozbrojenců ve 22 hodin 15 minut do budovy městského pivovaru. Druhá zpráva informovala o Kahrově protimarxistickém manifestu a přítomnosti ministrů v sále pivovaru. Jako třetí uvedl deník zprávu Jihoněmecké korespondenční kanceláře o vtrhnutí ozbrojenců do sálu měšťanského pivovaru. Jednalo se o obsahově obdobnou zprávu jako u ČTK. Lišila se v detailu týkajícím se personálního obsazení vlády, kde A. Hitlera uváděla jako politického poradce E. Ludendorffa, nikoli celé vlády. Odkazovala také na nejasné chování říšské obrany a pokračující jednání ve sklepech pivovaru mezi pučisty a G. von Kahrem. Deník přinesl ještě jednu zprávu, podle níž varoval francouzský vyslanec v Berlíně G. Stresemanna před zavedením diktátorského režimu v Německu.¹⁶¹

Lidové noviny zahrnuly zprávy o puči do třetí strany vydání z 9. listopadu 1923. Jako první uvedly vlastní zprávu o vniknutí jednotek A. Hitlera do areálu měšťanského pivovaru během projevu G. von Kahra. Následně popsaly okolnosti vyhlášení revoluční vlády – A. Hitler si prorazil cestu davem posluchačů a prohlásil řádnou vládu za sesazenou, přítomní ministři E. von Knilling a F. Schweyer byli zatčeni. Zpráva uvedla stejné personální obsazení vlády jako zpráva ČTK, informovala navíc o obsazení postu ministra říšské policie H. von Seisserem. Uváděla, že s vyhlášením nové vlády souhlasil dav v měšťanském pivovaru a nově jmenovaní vládní představitelé na pódiu veřejně

¹⁵⁹ NÁRODNÍ LISTY 9.11.1923

¹⁶⁰ LIDOVÉ LISTY 9.11.1923; NÁRODNÍ LISTY 9.11.1923

¹⁶¹ VENKOV 9.11.1923

přijali své posty. Na závěr ocitovala Hitlerovo prohlášení o toužebném čekání po dobu pěti let na tento den a výzvu, že učiní Německo říší slávy. K situaci z pozdních večerních hodin zpráva uvedla, že pivnice je uzavřena a shromáždily se u ní oddíly bojových svazů s prapory a dechovou hudbou. Následující zpráva ČTK¹⁶² informovala o vpádu ozbrojenců ve 22 hodin 15 minut večer do sálu měšťanského pivovaru. Jednalo se o zprávu shodnou s ostatními výše zmíněnými deníky, pouze mimo jednotky Oberland jmenuje jednotky Verbands.

Následující zpráva na stránce byla z vlastních zdrojů *Lidových novin* a popisovala detaily Kahrova projevu. Podobně jako ČTK zmínila přítomnost ministrů v sále během projevu, prohlášení E. Zentze a protimarxistický tón projevu. Podle zprávy byl G. von Kahr do pivovaru doprovázen O. von Lossowem. Další vlastní zpráva deníku uváděla reakci říšské vlády na puč – rozkaz G. Stresemanna ministrově obrany, aby byl zastřelen každý, kdo by se pokusil o sesazení řádné říšské vlády. Následně informuje o přerušeném telefonickém spojení, o probíhajících jednáních G. von Kahra s pučisty a nejasném postoji bavorské říšské obrany k puči. Další dvě zprávy relevantní k puči informovaly o protestu francouzského velvyslance u G. Stresemanna před zřízením pravicové či vojenské diktatury v zemi a o odporu německé lidové strany vůči puči a možnosti utvoření pravicové říšské vlády.¹⁶³

O událostech puče informoval i *Večerní České slovo* 9. listopadu 1923. Mnichovským událostem věnoval celou titulní stranu a do jejího středu zasadil medailonek s Hitlerovou podobiznou.¹⁶⁴ Zprávy o puči byly řazeny za sebe do souvislého toku informací, ve kterém byly poslední věty odstavců odsazeny tučným písmem jako titulek pro další navazující odstavec. U zpráv s výjimkou dvou posledních¹⁶⁵ nebyl uveden zdroj. Celou stránku zaštiťoval společný titulek *Monarchistický převrat v Německu*. První zpráva strany potvrzovala provedení v předchozích dnech ohlášeného monarchistického puče národními socialisty pod vedením A. Hitlera a E. Ludendorffa s cílem sesadit říšskou vládu a nastolit vládu krajní pravice. Autor pochyboval o šíření revoluce za hranice Bavorska, neboť dohodové státy by diktaturu v Německu nepřipustily. Zapojení E.

¹⁶² LIDOVÉ LISTY 9.11.1923; NÁRODNÍ LISTY 9.11.1923; VENKOV 9.11.1923

¹⁶³ LIDOVÉ NOVINY 9.11.1923

¹⁶⁴ A. Hitler je v textu označen, vůdce *hakenkreuzlerů*, německých národních sociálů, obratný demagog spojený se ctižádostivým generálem. Zároveň měl podniknout i monarchistické spiknutí v Maďarsku kde měly koncem měsíce zasáhnout jeho úderné oddíly a napomoci puči vedenému F. Ulainem, který byl ale s ostatními pučisty v čas zatčen.

¹⁶⁵ Zprávy pocházely ze zdrojů ČTK a informovaly o zákazu státních úřadů spolupracovat s pučisty a přerušení telefonického spojení s Mnichovem.

Ludendorffa do puče bylo považováno za snahu vrátit se do německé politiky a uskutečnit své militaristické a monarchistické cíle. Autor mu předpovídal stejný neúspěch jako v první světové válce. Vzhledem k poloze Bavorska poukazoval na závažnost celé situace pro Československo. O samotném provedení puče přinášel nové informace, které se v dopoledních vydáních ostatních sledovaných deníků neobjevily.

Podle zprávy vstoupil A. Hitler do sálu v doprovodu dvou důstojníků s revolvery a uklidňoval přítomné vyjádřením respektu ke G. von Kahrovi. Hitlerovi důstojníci prohlásili, že byla revoluce namířena proti židovské berlínské vládě – vyhlásili akci za zahájenou a povolali slávu nové vládě. Společně s přítomnými v sále zazpívali *Deutschland über alles*. K projevu si A. Hitler zjednal klid výstřelem z revolveru do stropu, během proslovu prohlásil sesazení bavorské vlády a ustanovení nové v čele se zemským správcem G. von Kahrem a E. Pöhnerem s diktátorskou pravomocí. Vyzval k vybudování německé armády, do jejíhož čela dosadil E. Ludendorffa a O. von Lossowa jmenoval velitelem říšské obrany. Prvním úkolem nové vlády měl být pochod proti *berlínské Sodomě*. Na závěr své řeči prohlásil: „*Zítřka buď bude v Německu národní vláda, anebo my padneme. Jest možno jen jedno z obou!*“¹⁶⁶ Po dohodě s pučisty převzali nově jmenovaní státní činitelé veřejně na pódiu své posty.

Situaci v Mnichově považovala zpráva za občanskou válku. Poukazovala na nejistou reakci říšské obrany a váhavé jednání říšské vlády, která moc nad říšskou obranou předala H. von Seecktovi. Autor text zakončil otázkou, zda vyhraje H. von Seeckt nebo E. Ludendorff. Na závěr uvedl, že západní vlády – francouzská i americká – již zakročily v Berlíně prostřednictvím svých velvyslanců.¹⁶⁷

5.2. Hlavní zpravodajství o puči z 10. až 12. listopadu 1923

Zpravodajství 10. listopadu 1923

Celoplošně se puči sledované deníky věnovaly 10. a 11. listopadu 1923. Zpravodajství se skládalo z úvodníků komentujících puč a zpravodajství ČTK, které noviny zahrnuly na titulní stránky a také na konec vydání do rubrik přinášejících poslední došlé zprávy. *Lidové listy* věnovaly puči 10. listopadu 1923 celou titulní stranu. Na místo úvodníku byl zařazen článek bavorského poslance Wilhelma Vilbertha¹⁶⁸ z českokrumlovského

¹⁶⁶ VEČERNÍ ČESKÉ SLOVO 9.11.1923

¹⁶⁷ VEČERNÍ ČESKÉ SLOVO 9.11.1923

¹⁶⁸ Katolický kněz Wilhelm Vielberth (1878-1925) byl poslancem Bavorské lidové strany (BVP) mezi lety 1920 až 1925, který publikoval na podzim roku 1923 sérii článků věnujících se postojům národních socialistů ke křesťanství. Od vzniku DAP bylo mezi stranami pnutí, jelikož se národní socialisté snažili o získání voličů BVP. In: HASTINGS 2003, 9; <https://www.bavariathek.bayern/medien->

deníku *Neuste Nachrichten*. Článek se zabíral vztahem bavorských katolíků k A. Hitlerovi, nejprve připomněl neúspěch puče a následně rozebral důvody, které k tomu podle něj vedly. Za hlavní problém puče považoval odpor bavorských katolíků k A. Hitlerovi, kterého tituloval jako *bavorského Musolinečka*. Bavorští katolíci nemohli souhlasit s protináboženským zaměřením národního socialismu a se snahou sjednotit všechny církve pod novou německou víru založenou na německém nacionalismu. Nesouhlasili také podle poslance s tlakem národních socialistů na zavržení Starého zákona, s vyvlastněním půdy a s odstupem od bavorského separatismu.

Autor se v textu snažil přiblížit základní myšlenku národního socialismu opírajícího se o myšlenku rasové čistoty Germánů. Připomínal původ hlavního symbolu hnutí – *hakenkreuzu* v hebrejské abecedě a východních kulturách. Využití hákového kříže jako hlavního symbolu národních socialistů komentoval takto: „... *rasově čistí antisemité němečtí se zdobí – semitským symbolem.*“¹⁶⁹ Na závěr textu přidal několik faktů o životě A. Hitlera – údajný původ rodiny z Čech, pobyt v Mnichově a boje v první světové válce a vstup do politické strany A. Drexlera. Tituloval ho *malířským tovaryšem, který se nechává zvěčňovat po boku Fridricha II. a O. von Bismarcka*. Na závěr poslanec poukazoval na jasný odpor bavorských katolíků k bavorské reakci i navzdory Hitlerově silné propagandě. V posledním odstavci kritizoval falešný mesianismus národních německých církví a řeckých katolíků.¹⁷⁰

Hlavní část zpravodajství *Lidových listů* o puči tvořil soubor zpráv ČTK. Jako první byla uvedena krátká zmínka o zatčení E. Pöhnera a zabarikádování E. Ludendorffa s A. Hitlerem v budově velitelství říšské obrany. Následovala zmínka o klidu v Mnichově a věrnosti říšské obrany zákonné vládě. Následující tučně vtištěná věta oznamovala odstoupení G. von Kahra, O. von Lossowa a H. von Seissera od puče. Další zpráva informovala o jiskrové depeši norimberského starosty, který uvedl, že souhlas G. von Kahra, O. von Lossowa a H. von Seissera s pučem byl vynucen násilím. Uváděl, že G. von Kahr vydal rozkaz zpřísnit pasovou kontrolu v zemi a snažil se zkontaktovat říšskou obranu a vysvětlit jí své chování. Poslední dvě tučně vysazené věty zprávy

[themen/themen/geschichte-des-bayerischen-parlaments/personen/detail.html?tx_parlament_pi6%5Bperson%5D=3950&tx_parlament_pi6%5Bort%5D=&tx_parlament_pi6%5Baction%5D=show&tx_parlament_pi6%5Bcontroller%5D=Person&cHash=b5ef9a8c8d9396c5b414b2238eed4cbe](http://www.themen/themen/geschichte-des-bayerischen-parlaments/personen/detail.html?tx_parlament_pi6%5Bperson%5D=3950&tx_parlament_pi6%5Bort%5D=&tx_parlament_pi6%5Baction%5D=show&tx_parlament_pi6%5Bcontroller%5D=Person&cHash=b5ef9a8c8d9396c5b414b2238eed4cbe), vyhledáno 10.11.2019

¹⁶⁹ LIDOVÉ LISTY 10.11.1923

¹⁷⁰ LIDOVÉ LISTY 10.11.1923

uváděly jeho rozkaz k zatčení všech národních socialistů a držení vládních budov říšskou obranou.

Klid ve městě a kontrolu vládních budov říšskou obranou potvrzuje také krátká telefonická zpráva ze Stuttgartu. Následující zpráva z Berlína, tučně vysazená, informovala o pravděpodobném útěku A. Hitlera z Mnichova. Následovala ji delší zpráva Jihoněmecké korespondenční agentury, která citovala prohlášení bavorské vlády v *Regensburger Anzeiger* o přesunu části ministrů řádné vlády do Řezna. Uváděla již informace o vynuceném souhlasu hlavních bavorských představitelů s pučem a o obsazení velitelství říšské obrany E. Ludendorffem a A. Hitlerem. Hovořila o plné důvěře v řádnou vládu v celém Bavorska, zajišťovacích akcích říšské obrany ve městě a možném přesunu jednotek z Landhutu, Pasova a Řezna na stále probíhající zajišťovací akce říšské obrany a přesun posil do Mnichova.

Další ze zpráv informují o klidu v Berlíně, předání velení nad říšskou obranou do rukou H. von Seeckta a přerušení styků říšské vlády s Bavorskem do vyřešení situace v Mnichově. Poslední zprávou titulní strany, která odkazovala na puč, bylo prohlášení říšské vlády, ve kterém se vymezila proti pučistům a jejich revoluční vládě. Prohlášení také poukazovalo na krátkou dobu Hitlerova německého občanství a vyzvalo všechny zastánce vlasti k zachování jednoty země a pořádku. Pod prohlášením byl podepsán prezident, vláda a kancléř. Soubor zpráv titulní strany doplnily dvě zprávy z Rakouska – první zpráva z Vídně informovala o schůzi rakouských národních socialistů vedené Richardem Suchenwirthem (1896–1965) na níž byly schváleny bavorské antisemitistické akce v Bavorsku, a připustil jejich obdobu ve Vídni. Druhá zpráva přinesla prohlášení rakouských úřadů o nepravděpodobnosti obdobné akce jako v Mnichově v Rakousku, úřady zmínily, že i přesto podnikly jisté zabezpečovací kroky. Bavorskou akci podle zprávy odsuzovala rakouská sociální demokracie a demokratický tisk.¹⁷¹

Obsáhlé zpravodajství deníku o puči uzavírá rubrika *Poslední zprávy*, kde se dozvídáme o konečném potlačení puče a opětovném nastolení ústavní vlády. Ačkoliv ke zprávě není uveden zdroj, jedná se velmi pravděpodobně o zprávu ČTK. Následující zpráva zmiňovala možné zranění A. Hitlera a úmrtí pučistů po střetu s říšskou obranou, potvrzovala klid ve městě a zavedení stanného práva. Závěrečné tři odstavce poslední relevantní zprávy deníku popisovaly průběh přepadení měšťanského pivovaru – po 45 minutách projevu G. von Kahra vtrhl do sálu A. Hitler a 200 ozbrojenců s revolvery.

¹⁷¹ LIDOVÉ LISTY 10.11.1923

Útočníci vyhlásili národní revoluci namířenou proti židovské berlínské vládě. Během postupu k podiu vystřelil A. Hitler do vzduchu a vyhlásil sesazení prezidenta F. Eberta, ustanovil G. von Kahra zemským správcem, E. Pöhnera diktátorem, E. Ludendorffa velitelem armády a O. von Lossowa velitelem říšské obrany, sebe pasoval do role politického poradce vlády. Jako prvním úkol vlády stanovil pochod na Berlín. Po jednání s pučisty se G. von Kahr prohlásil místodržitelem monarchie, který bere do svých rukou osud Bavorska.¹⁷²

Obdobným způsobem jako *Lidové listy* informoval o puči rolnický *Venkov*. Zpravodajství zabíralo dvě třetiny titulní strany, úvodník s titulkem *Zkouška ohněm* zasazoval puč do kontextu německé politiky. Dobové události v Německu viděl jako boj mezi monarchismem a demokracií, také poukazoval na podobnost Kappova a Hitlerova puče. V pozadí pokusu o převrat viděl hospodářskou a politickou krizi, zejména neustálý střet říšské vlády s přívrženci starého režimu a extrémní levice. Hospodářská krize byla vyvolána především jednáním o reparacích a právě pro vnitropolitické problémy se Německo nedokázalo se spojenci domluvit na řádném plnění mírových smluv, devalvovalo měnu a dovedlo hospodářství do krize.

Na tuto myšlenku navazuje s názorem, že v těžkých chvílích vystupují do společenského života *mesiášové* slibující napravení situace, což se stalo i v Německu. Někteří své naděje vkládali do sovětského Ruska, s jehož pomocí se chtěli vymanit z povinností mírové smlouvy, nebo se upínali do minulosti k hohenzollernské monarchii. Pod vlivem událostí v Itálii shromáždili němečtí nacionalisté množství vlasteneckých spolků volajících po zásahu proti Berlínu a změně poměrů. Berlínská vláda trpěla jejich činností kvůli společnému odporu k Francii, ale ztrácí nad nimi kontrolu vzhledem ke zhoršující se hospodářské situaci. Této situace využil A. Hitler se svými přívrženci k pokusu o převrat, podle autora tentokrát ještě vláda dokázala zareagovat a postavit se *dobrodružství Hitlerovu a Ludendorffovu*. Nezdár puče dával Evropě naději, že se Německo může navrátit ke klidnému vývoji. Doufal, že říšská vláda bude v budoucnu proti podobným akcím reagovat rozhodněji a upřímně se dohodne se spojenci, čímž se navrátí zpět do evropského mírového společenství.¹⁷³

Zbylou část zpravodajství o puči tvořily zprávy ČTK, první zpráva z Würzburgu mluvila o potlačení puče, zatčení E. Pöhnera a zbarikádování E. Ludendorffa s A. Hitlerem v budově velení říšské obrany, jednalo se o zprávu totožnou s *Lidovými*

¹⁷² LIDOVÉ LISTY 10.11.1923

¹⁷³ VENKOV 10.11.1923

listů. Z velké části byly obsahově shodné s *Lidovými listy* také zprávy o prohlášení bavorské vlády v *Regensburg Anzeiger*, jiskrová depeše starosty Norimberku a telefonická zpráva ze Stuttgartu zmiňující obsazení vládních budov říšskou obranou pod vedením G. Kahra a O. von Lossowa, které *Venkov* uvedl. Navíc přidával zprávy o zákazu tvoření bojových organizací a ochranných svazů.¹⁷⁴

Mimo tyto články přináší *Venkov* ještě další informace ČTK o potlačování puče. Zpráva z Berlína poukazuje na telegrafický oběžník zemským prezidentům a úřadům od bavorské ministerské rady, který zakazoval podporu pučistů úředníky, policisty a říšskou obranou kdekoli v Německu. Následující zpráva z Norimberku upřesňovala rozkazy říšské obrany – jednotky z jižního Bavorska se měly vydat k Mnichovu, jednotky z Norimberku a Fürthu zůstat na svých místech. Také zmiňovala, že O. von Lossow doufal v brzké zdoání puče a držel ve své správě budovy kasáren, naopak pučisté zabrali budovu velitelství říšské obrany. Dále byla vložena zpráva Jihoněmecké korespondenční kanceláře o pochodu oddílů říšské obrany z Landshutu, Řezna a Pasova na Mnichov. Zmiňovala také přerušené telefonické spojení Bavorska a severního Německa. Deník následně přebíral zprávu *Berliner Zeitung am Mittag*, podle které bylo budoucí působení E. Ludendorffa v politice považováno za nemožné, jelikož se zapojil do Hitlerovi akce. Vinu za puč dával deník berlínské vládě a její liknavosti při řešení politických problémů.¹⁷⁵

Rovněž *Národní listy* komentovaly události z Mnichova 10. listopadu 1923 na titulní straně. Úvodník nastiňoval vývoj v Německu od konce první světové války k současným událostem. Situace v Německu podle něj byla dlouhodobě krizová, střídala se období relativního klidu a nebezpečí. Připomněl Kappův puč, vraždy W. Rathenaua a M. Erzberga i komunistické nepokoje. Příčiny současných německých problémů viděl nejen v prohrané válce, ale také ve vývoji před ní. Přejít od centralizované hohenzollernské monarchie provázané s menšími královskými rody k demokratickému Německu vedl podle deníku k rozvolnění jednoty v zemi. Přestože existovala jednota německého státu, nedokázala nahradit sounáležitost německých panovnických rodů. Text poukazyval na to, že vedoucí role Pruska v novém státě slábnou s neúspěchy, které probouzely starou nevraživost. Obdobně jako v úvodníku *Venkova* odkazoval na neschopnost rozjet poválečné hospodářství země v mírových podmínkách a odmítání Německa platit vyměřené reparace. Hospodářskou situaci země řešila velkými výdaji

¹⁷⁴ LIDOVÉ LISTY 10.11.1923

¹⁷⁵ VENKOV 10.11.1923

v sociální oblasti a mohutným dotiskem peněz, což mělo za důsledek zchudnutí veškerého obyvatelstva vyjma spekulantů. Podle názoru deníku bylo německé hospodářství schopné požadavky spojenců zaplatit, místo toho devalvovalo svoji měnu a teprve vláda G. Stresemanna byla ochotná situaci řešit.

V následujících dvou odstavcích se text zaměřil na vlastní puč – úvodem zmínil Kahrův manifest a boj pučistů proti demokracii. Ač v manifestech provolávali boj proti marxismu, podle deníku tím mysleli boj proti demokracii. Hlavní osobnosti puče A. Hitlera označil za demagoga a dobrodruha, který sledoval pouze politický růst a E. Ludendorffa popisoval jako *generalissima*, který neustále vinil z porážky ve válce politiky. O puči mluvil jako o divadelním představení. Jeho potlačením mohla podle mínění pisatele bavorská vláda vyjádřit loajlnost říšské vládě. Zmiňoval, že postavení G. von Kahra se po puči nezměnilo, v případě úspěchu i neúspěchu akce by se udržel ve vedení země. Říšská vláda s touto situací nemohla být spokojená, zároveň ale nemohla nic dělat.

Zásluhy za rychlé potlačení puče připisoval Francii, která diplomaticky intervenovala. Na závěr textu celou situaci shrnul a vyslovil přání, aby se s nástupem G. Stresemanna situace v Německu uklidnila. Doufal, že mnichovský puč byl posledním projevem odporu k poválečnému vývoji. Levicové strany blokující činnost říšského sněmu by měly své rozhodnutí přehodnotit, neboť občanské války a nepokoje nepomohou k navrácení míru v zemi.¹⁷⁶

Mimo úvodník se na titulní straně objevovaly další zprávy o Hitlerově puči. První zpráva popisující události puče pocházela z vlastního zdroje deníku, uváděla, že v Mnichově došlo k ozbrojenému převratu a sesazení vlády monarchisty v čele s E. Ludendorffem, jehož považovala za hlavního reprezentanta pučistů. Hovořila o pevném postoji říšské vlády, která se od akcí distancovala a nařídila jejich potlačení. Informovala o jednotkách pochodujících na Mnichov, o výzvě pruské vlády k občanům a prohlášení G. Kahra, O. von Lossowa a H. von Seissera o vynucené podpoře puče. Poslední odstavec zprávy se shodoval se zprávou ČTK z Würzburgu o zadržení E. Pöhnera.

V následující zprávě bylo uvedeno prohlášení bavorské vlády z *Regensburger Anzeiger* shodující se se zprávami z *Lidových lisů* i *Venkova*. Kratší zpráva ČTK z Vídně mluvila o ukončení bojů, dobytí obsazených budov a zatčení E. Ludendorffa a A. Hitlera.

¹⁷⁶ NÁRODNÍ LISTY 10.11.1923

Po ní následovala neoznačená zpráva (jednalo se pravděpodobně také o zprávu ČTK) s prohlášením E. Ludendorffa z měšťanské pivnice o tom, že se z vlastní vůle dal do služeb německého národa, který hodlá znovu povznést. V puči viděl obrat německých i světových dějin, na závěr se obrátil k božímu požehnání, díky kterému se celá věc zajisté podaří. K roli E. Ludendorffa se vyjadřovala i následná zpráva o konci jeho politické kariéry z *Berliner Zeitung am Mittag*¹⁷⁷.

Jako další bylo uvedeno jednání spojeneckých vlád ohledně revolučních událostí v Německu a reakce Německé lidové strany, která volala po zavedení pravicové vlády, v zemi. Podle strany to bylo řešení, jak zabránit v budoucnu podobným revolucím. Krátká zpráva z Norimberku informovala o rozpuštění organizací národních socialistů v celém Bavorsku, další byla zařazena zpráva z Lindavy o přerušení telefonického i vlakového spojení s Bavorskem. Podle zprávy z Aušpurku se G. von Kahr po propuštění pučisty obrátil na říšskou obranu, situace kolem 16. hodiny odpolední byla klidná. Během srážek s pučisty bylo využito i dělostřelectvo, zpráva také připomínala, že souhlas G. von Kahra s pučem byl vynucený, nikoli dobrovolný. Dále uváděla, že řádnou vládu podporuje zemská policie, říšská obrana i vlastenecké svazy, k puči se přidala pouze část jednotek věrná A. Hitlerovi a E. Ludendorffovi. Jako poslední dodala, že kolem 17. hodiny odpolední měla bavorská vláda opět kontrolu nad Mnichovem.

Závěrečné dvě zprávy titulní strany odkazovaly na možný přesah puče do Rakouska. Jednalo se o dvě zprávy zcela shodné se zprávami z titulní strany *Lidových listů* a *Venkova*¹⁷⁸ o schůzi národních socialistů ve Vídni a o rozhodném jednání rakouských úřadů, které nepředpokládají žádné problémy. Zpravodajství o puči bylo v deníku dokončeno na třetí straně zprávami ČTK. První zpráva zmiňovala informaci o konečném potlačení puče¹⁷⁹. Druhá potvrzovala opětovné dobytí velitelství říšské obrany vládními silami a zajetí E. Ludendorffa a A. Hitlera. Navazující zpráva informovala o střetu říšské obrany na náměstí Odeon s pučisty, při kterém byl zraněn A. Hitler a zajat E. Ludendorff, který byl ale propuštěn na čestné slovo. Pučisté byli odzbrojeni, ale přesto se část řádné bavorské vlády nadále nacházela ve vazbě národních socialistů.

Střet mezi říšskou obranou zmiňovala také Jihoněmecká korespondenční kancelář, podle které se E. Röhm vzdal držení budovy říšské obrany. Zmiňovala střelbu před budovou, při které zahynulo 14 lidí, ale neměla nic společné s Röhmovým vzdáním se

¹⁷⁷ VENKOV 10.11.1923; LIDOVÉ LISTY 10.11.1923

¹⁷⁸ LIDOVÉ LISTY 10.11.1923; VENKOV 10.11.1923

¹⁷⁹ LIDOVÉ LISTY 10.11.1923

říšské obraně.¹⁸⁰ Doplnovala informaci o zatčení E. Ludendorffa a o možnosti zranění a stálého pobytu A. Hitlera v Mnichově. Poměrně ojedinělá byla následná zpráva ČTK o násilném vyvlečení starosty a komunistických radní z mnichovské radnice, která také dodala, že není jasné, kde jsou zadrženi ministři Knillingovy vlády. Poslední relevantní zpráva k tématu ve vydání *Národních listů* odkazovala na jednání francouzského velvyslance s G. Stressemanem, který kancléř varoval před nastolením pravicové diktatury v zemi.¹⁸¹

Zpravodajství živnostenské *Reformy* z 10. listopadu 1923 tvořily zprávy ČTK, které se opakovaly skrz všechny sledované tisky. Jako první otiskla zprávu z Würzburgu o poražení puče, následně potvrdila zatčení E. Pöhnera a obsazení velitelství říšské obrany. Pokračovala zprávou o obsazení kasáren a veřejných budov v Mnichově říšskou obranou pod vedením G. von Kahra a O. von Seissera. Následně řadila jiskrovou depeši starosty Norimberku a prohlášení pruské vlády, obě zprávy se nacházely rovněž v dalších denících stejného dne¹⁸². Závěr zpravodajství o puči uzavírala zpráva z Berlína o odporu říšské vlády k vměšování se Francie do německých záležitostí.¹⁸³

Zpravodajství pokračovalo také na druhé straně vydání ve dvou rubrikách *Telegramy* a *Poslední zprávy*. Jako první byl řazena zpráva *Berliner Zeitung am Mittag* o roli E. Ludendorffa v puči. Následují dvě relevantní zprávy zmiňovaly schůzi národních socialistů ve Vídni a ujištění Rakouska o klidné situaci a malé podpoře národně sociálního hnutí v zemi. Rubrika věnující se posledním zprávám přinesla informaci o konečném potření puče, o osvobození E. von Knillinga a o výstraze francouzského velvyslance v Berlíně G. Stresemannovi.¹⁸⁴

Naopak zpráva, kterou deník uvedl na rozdíl od ostatních sledovaných tisků jako jediný, byla zpráva ČTK z Berlína, podle níž G. Stresemann ubezpečil zahraniční vyslance o brzkém potření puče. Dále zařadila *Reforma* zprávu z Berlína o zatčení vůdčích pučistů E. Ludendorffa, E. Pöhnera a útěku zraněného A. Hitlera z města. Inoformovala o 8 až 10 zraněných po potyčce pučistů s říšskou obranou. Následná zpráva

¹⁸⁰ Zpráva odkazuje na dvě různé události, jednou z nich je obsazení vládních budov pučisty večer 9. listopadu 1923. Sřet s říšskou policií, při kterém byl zraněn A. Hitler proběhl o den později 10. listopadu 1923.

¹⁸¹ NÁRODNÍ LISTY 10.11.1923

¹⁸² LIDOVÉ LISTY 10.11.1923; VENKOV 10.11.1923; NÁRODNÍ LISTY 10.11.1923

¹⁸³ REFORMA 10.11.1923

¹⁸⁴ LIDOVÉ LISTY 10.11.1923; VENKOV 10.11.1923; NÁRODNÍ LISTY 10.11.1923

z Lince citovala deník *Linzer Volksblatt* a jeho informace z Pasova o zavedení stanného práva v Mnichově a konání schůze vlasteneckých svazů na Ludwigsplatze v Pasově.¹⁸⁵

První zprávy o událostech v Mnichově přináší slovenský lidovecký deník *Slovák* na titulní straně vydání z 10. listopadu 1923. Nejprve zařadil na stránku zprávu z Bratislavy, která popisovala situaci okolo jednání bavorských pučistů, kteří již několik dní mluvili o blížící se revoluci. Uskutečnili ji v měšťanském pivovaru v Mnichově v 8 hodin večer 9. listopadu 1923. Po svržení bavorské vlády dosadili do čela země čtyři diktátory – A. Hitlera, E. Ludendorffa, G. Kahra, a O. Lossowa. Následoval popis vpádu národních socialistů do sálu a Hitlerova výstřelu do stropu. Zpráva přinášela i Hitlerova prohlášení o Německu jako říši slávy a o toužebném očekávání tohoto dne. Následně text mluvil o obsazení telefonních a telegrafních ústředěn pučisty a dodal, že G. von Kahr po vyhlášení nové vlády sestavil manifest k národu a přečetl ho. V manifestu se obracel k boji proti marxismu, který ustanovil jako hlavní německou prioritou.

Zpráva pokračovala dalším odstavcem, kde poukazovala na bezmocnost říšské vlády vůči událostem v Mnichově, vydala rozkazy k říšské obraně, aby proti puči zasáhla, bylo však podle deníku otázkou, jak jednotky zareagují. Na závěr deník přidal zprávu *Tempsu*, podle níž byl francouzský velvyslanec v Berlíně instruován, aby přednesl varování francouzské vlády před diktaturou v Německu G. Stresemannovi.¹⁸⁶

Také komunistická *Rovnost* zmiňovala puč na titulní straně vydání z 10. listopadu 1923 pod titulkem *Reakcionářský převrat v Bavorsku*. Nejprve uvedla vlastní popis událostí v Mnichově a komentář k nim. Jako první zmínila vniknutí ozbrojených jednotek národních socialistů v čele s A. Hitlerem do sálu měšťanského pivovaru v Mnichově, kde probíhal projev státního komisaře G. von Kahra. Nově vyhlášená vláda zveřejnila program, podle něhož měla země odstoupit od parlamentních přežitků minulosti a podporovat boj proti marxismu. Následně zmiňovala reakci berlínské vlády, která proti puči vystupuje a nařizuje jeho potření. Deník poukázal na nutnost vyčkat, jestli říšská vláda svoje předsevzetí dodrží. Napadl dosavadní pasivitu berlínské vlády při potírání bavorské extrémní pravice. Zmiňoval také zprávy o sesazení komunistické vlády v Durynsku pravicovými silami. Situaci hodnotil jako nejistou, podle došlých zpráv zatím není jasné, která strana zvítězí.

Zbývající část zpravodajství o puči tvořily zprávy ČTK. Velká část zpráv, které *Rovnost* zařadila do vydání, se opakovala napříč všemi sledovanými deníky. Jako první

¹⁸⁵ REFORMA 10.11.1923

¹⁸⁶ SLOVÁK 10.11.1923

byla uvedena zpráva z Würzburgu o vyřízení puče, jako druhé bylo zařazeno prohlášení bavorské vlády. Následující zpráva mluvila o politickém konci E. Ludendorffa, který předpovídal *Berliner Zeitung am Mittag*. Další ze zpráv potvrdila, že H. von Seeckt převzal velení nad říšskou obranou v říši. Zpravodajství pokračovalo do prvního sloupce druhé strany vydání. Zde bylo uvedeno několik krátkých zpráv ČTK, které upřesňovaly obsazení vládních budov ve městě říšskou obranou – nyní plně podřízenou G. von Kahrovi. Dále zprávy doplňovala informace o přesunu jednotek z Landshutu, Pasova a Řezna a zákazu vlasteneckých svazů a bojových organizací v Mnichově. Následovalo prohlášení říšského ministra vnitra, ve kterém byli varováni němečtí občané před boji proti pučistům. Další zařazené prohlášení pocházelo od bavorské ministerské rady, která vyzvala úředníky, aby stáhli svou podporu pučistům.¹⁸⁷

Následně se v deníku objevila zpráva o odmítavém francouzském postoji k puči a vojenské diktatuře, zároveň by se ale Francie nerada vměšovala do německých záležitostí. Další ze zpráv se týkala postoje německé nacionální strany k puči a G. Stresemannovi. Následující zpráva odkazovala na německé večerňáky, podle kterých se pokus o převrat soustředil pouze na Mnichov. Celý blok zpráv byl doplněn situační zprávou z Aušpurku, která se ve zcela stejném znění nachází i v *Národních listech*¹⁸⁸. Krátká rubrika *Poslední zprávy* přinesla aktuální informace o potyčce pučistů s říšskou obranou, podle Jihoněmecké korespondenční kanceláře bylo před velitelstvím říšské obrany 14 mrtvých, E. Ludendorff byl zajat a A. Hitler uprchl. Poslední relevantní zpráva¹⁸⁹ k puči informovala o schůzi národních socialistů ve Vídni.¹⁹⁰

Rovnost přinesla na třetí straně vydání ještě jeden relevantní článek, a to kritiku nepřipravenosti ČTK, která nedodala brněnským deníkům 9. listopadu 1923 informace o probíhajícím puči a ty nemohly u událostech informovat. Deník poukazoval na nespravedlnost – *Lidové noviny* nebo *Tagesbote*, které *Rovnost* označovala jako kapitalistické deníky, informace měly a o puči psaly, zatímco deníky závislé na vládou dotované zpravodajské kanceláři nikoliv. *Za to tedy Četka bere od listů krvavý peníz za své ‚zpravodajství‘? Závěrem článek vyzýval syndikát deníkářů, aby projednal podniknutí příslušných kroků.*¹⁹¹

¹⁸⁷ LIDOVÉ LISTY 10.11.1923; VENKOV 10.11.1923; NÁRODNÍ LISTY 10.11.1923; REFORMA 10.11.1923

¹⁸⁸ NÁRODNÍ LISTY 10.11.1923

¹⁸⁹ LIDOVÉ LISTY 10.11.1923; NÁRODNÍ LISTY 10.11.1923; REFORMA 10.11.1923

¹⁹⁰ ROVNOST 10.11.1923

¹⁹¹ ROVNOST 10.11.1923

Lidové noviny přinesly 10. listopadu 1923 rozsáhlý úvodník *Překvapení z Mnichova* věnovaný událostem v Bavorsku a jejich analýze. Jako první text zmiňoval souvislost data konání akce – 8. listopadu 1923 s výročím porážky ve válce. Chování A. Hitlera během puče připodobňoval k Divokému západu. Zapojení G. von Kahra považoval za ubohé, stal se na určitou chvíli pouze nástrojem pučistů, kteří byli charakterizováni jako *bankrotář Ludendorffa a tucet poblázněných kluků*. Pisatel připomínal, že Kahrovo chování po propuštění pučisty dokazovalo, že s pučem souhlasil pouze pod pohrůzkou násilí. Obdobně jako zprávy ČTK připomínaly *Lidové noviny* násilné vynucení souhlasu G. von Kahra s pučem. Celkově vzato ale autor považoval další působení G. von Kahra v čele Bavorska vzhledem k jeho působení na obě strany za nepravděpodobné.

V textu byla hodnocena reakce říšského kancléře G. Stresemanna, který byl kritizován pro nečinnost a slabošství, se kterým k Bavorsku přistupoval. Komentoval zákrok říšské obrany v Sasku namísto Bavorska za účelem získání přízně říšské vlády Bavy. Na druhou stranu dodal, že se kancléř choval pragmaticky s ohledem na roztržité poměry v zemi, pokud by proti puči prudce vystoupil, spojil by množství německých nacionalistů do jednoho proudu, zatímco takto každý z nich sleduje vlastní zájmy. Následující část úvodníku připomněla jednání Bavorska, které se netajilo svým monarchismem. Zároveň kritizoval jednání kancléře, který se příliš zaměřil na řešení ekonomických problémů země a ponechal značný prostor k činnosti nejradikálnějšími pravicovými silami v zemi.

V poslední třetině úvodníku se autor zamýšlí nad tím, co by následovalo po úspěšném puči. K tomu, aby se puč opravdu zdařil, by byla nutná kooperace všech nacionalů z celé země společně s průmyslníky. Následně by byl podle autora zaveden režim částečně podobný Rusku, jenž by brojil proti zahraničí a útočil na dělníky. Donutil by spojence vojensky zakročit, čímž by se mohl pasovat do role obránců a ochránců národa. Puč byl ale pouhou krátkodobou záležitostí, situaci v zemi považoval pisatel za stabilní. Vyslovil přání, aby se Německo vrátilo na správnou cestu, poukazuje na to, že pravice dostala obdobný zásah jako po potlačení Kappova puče. Ten také přiměl Německou lidovou stranu, aby přestala útočit na říšskou vládu. Současnou pozici kancléře považoval za stabilní. Na závěr vyzval k přehodnocení tvrdého přístupu a vymáhání pohledávek spojeneckými státy na Německo, jejich jednání by v zemi mohlo vyvolat touhu po návratu starých časů.¹⁹²

¹⁹² LIDOVÉ NOVINY 10.11.1923

Zbytek titulní strany zabíraly dvě vlastní zprávy popisující aktuální průběh událostí v Mnichově. První zpráva mluvila o potlačení puče a boji o velitelství říšské obrany, po kterém zůstal raněný policista a 10 pučistů. Dále zpráva citovala komentář *Deutsche Allgemeine Zeitung*, který dříve E. Ludendorffa podporoval, ale v důsledku mnichovských událostí předpokládá jeho politický konec. Doplnil také, že do bojů zasáhly i jednotky říšské obrany z jižního Bavorska, které převzaly kontrolu nad městem. Říšská obrana ze severu Německa nemusela během puče zasáhnout, moc nad městem měla opět řádná vláda, jejíž ministři byli propuštěni ze zajetí. Dále zpráva informovala o neúspěchu pučistů v Norimberku a Aušpurku, kde byli odzbrojeni zemskou policií, aniž by podnikli akci. Za neúspěchem pučistů podle zprávy stálo odvrácení G. von Kahra od pučistů. Ten byl považován vzhledem k jeho postavení generálního komisaře Bavorska za mnohem nebezpečnějšího než A. Hitler nebo E. Ludendorff, kteří si pouze *hráli na vojáky*. V následujícím odstavci komentuje Kahrovo chování během útoku v pivnici. Ve zprávě bylo uvedeno, že pateticky A. Hitlerovi podával ruce – převzal správu Bavorska a prohlásil se místodržitelem monarchie. Neodporoval zatčení ministrů, ani vyhlášení nacionální vlády. Následně byla zmíněna citace *Vossische Zeitung* komentující zapojení G. von Kahra do puče. Komisařovy postoje vzdorující říšské vládě posloužily A. Hitlerovi za vzor. Po potlačení puče, i přestože se do něj zapojil, získal opět plnou moc nad Bavorskem. Závěrečná zpráva titulní strany informovala o telegramu bavorské vlády, ve kterém byly jednotlivé zemské vlády varovány před spoluprací s pučisty.¹⁹³

Zpravodajství o puči pokračovalo na čtvrté straně vydání, první soubor zpráv byl řazen pod titulkem *Průběh událostí v Bavorsku*. Prvně bylo zmíněno prohlášení bavorské vlády v *Regensburger Anzeiger* a dvě zprávy ČTK – výzva bavorské ministerské rady úřadům a svolání pruské vlády.¹⁹⁴ Další článek ze čtvrté strany popisoval postoj Německé nacionální strany k vládě G. Stresemanna, nacionalisté byli v textu označeni jako *kancléřoborci*. Článek zmiňoval snahu strany o zavedení pravicové vlády v Německu, v tom ji podporovala také část poslanců z Německé lidové strany. Následující zpráva popisovala odtržení G. von Kahra od pučistů – podle vlastního prohlášení podporu přislíbil pouze pod podmínkou, že E. Ludendorff a A. Hitler nepodniknou žádné vlastní akce. Jednání mezi ním, O. von Lossowem a E. Ludendorffem probíhalo ve sklepení pivovaru, když do místnosti ale vtrhnul A. Hitler, vyvedl je do postranní místnosti a pod hrozbou namířeného revolveru je přinutil ke spolupráci.

¹⁹³ LIDOVÉ NOVINY 10.11.1923

¹⁹⁴ LIDOVÉ LISTY 10.11.1923; VENKOV 10.11.1923; NÁRODNÍ LISTY 10.11.1923; REFORMA 10.11.1923

Na popis událostí v pivovaru navázala kratší zpráva ČTK o konečném potlačení puče a klidu v celém Bavorsku. Byla doplněna reakcí Francie na situaci v Německu, která se rozhodla vyčkávat, zda bude zakročení německé vlády proti nacionalistům a diktatuře trvalé. Na straně se nacházela i zpráva ČTK z Vídně s ujištěním rakouských úřadů o klidu v Rakousku a nízké podpoře národního socialismu v zemi.¹⁹⁵

Sociálně demokratická *Nová doba* z Plzně uváděla puč taktéž na titulní straně ve vydání z 10. listopadu 1923, zpravodajství bylo tvořeno zprávami ČTK, které se objevovaly ve většině sledovaných deníků.¹⁹⁶ První byla uvedena zpráva o přerušení telefonního spojení s Mnichovem, následovala jiskrové depeše norimberského starosty, ve které bylo zdůrazněno, že G. von Kahr jednal s pučisty z donucení. Jako další byla uvedena výzva státním úředníkům, aby přerušili spolupráci s pučisty. Mezi zprávami se se objevilo prohlášení bavorské vlády z *Regensburger Anzeiger* a zpráva o obsazení velitelství říšské obrany vládními jednotkami a zatčení E. Pöhnera. Deník také do zpravodajství zařadil zprávu z *Berliner Zeitung am Mittag* o zapojení E. Ludendorffa do puče a s tím spojeným politickým koncem.

Dále jsou zprávy doplněny informacemi o přerušení telefonického spojení s Mnichovem a přerušení styků říšské vlády s bavorskou stranou, dokud nedojde k znovuobnovení pořádku. Následující zpráva ČTK mluvila o jednání G. Stresemanna se zahraničními vyslanci, které ujistil o rychlém řešení bavorské situace. Poslední zpráva titulní strany informuje o nesouhlasu Německé lidové strany s pučem, která odsoudila násilné akce a prohlásila věrnost ústavní vládě. Poslední zprávu k puči deník dodává na třetí straně v rubrice *Politika*. Jde o jednu z prvních zpráv ČTK¹⁹⁷ o puči, se kterou některé deníky přicházely již o den dříve a jež popisovala obklíčení měšťanského pivovaru v Mnichově v 8 hodin a 40 minut večer jednotkami národních socialistů a jejich vtrhnutí do sálu ve 22 hodin a 15 minut večer.¹⁹⁸

Večerní České slovo se taktéž věnovalo puči na titulní straně 10. listopadu 1923 pod titulkem *Druhá porážka Ludendorffova*. První zpráva informovala o konečné potlačení puče a přirovnala jejich porážku k porážce E. Ludendorffa v první světové válce, která – jak večerní – dodal, stála mnohem více životů. Označovala E. Ludendorffa za hohenzollernského generála, jehož puč skončil fiaskem. Oběti na straně pučistů

¹⁹⁵ LIDOVÉ NOVINY 10.11.1923

¹⁹⁶ LIDOVÉ LISTY 10.11.1923; VENKOV 10.11.1923; NÁRODNÍ LISTY 10.11.1923; REFORMA 10.11.1923; LIDOVÉ NOVINY 10.11.1923; ROVNOST 10.11.1923

¹⁹⁷ LIDOVÉ LISTY 9.11.1923

¹⁹⁸ NOVÁ DOBA 10.11.1923

považovala zpráva za nepatrné. Další ze zpráv zmiňuje neúspěšný pokus o puč také v Norimberku a Řezně, kde skončil dříve, než mohl začít. Komentovala také útěk A. Hitlera z Mnichova: „*Hitler řídil se jak patrnou zásadou ,kdo uteče ten vyhraje‘ ...*“¹⁹⁹ Poukazovala na oboustranné jednání G. von Kahra, který se nejprve prohlásil místodržícím monarchie, následně vyslal proti pučistům říšskou obranu. Stejně se zachoval i O. von Lossow. Jejich postoj považovala za nečestný i přesto, že přiznávala možné vynucení podpory zbraní. Jako důsledek neúspěšného puče uváděla rozpuštění strany národních socialistů. Na závěr zpráva upozornila na reakci říšské vlády, která nyní zasáhla, ale dříve excesy krajní pravice přehlížela.

K puči se vázaly ještě dvě zprávy ČTK uvedené ve večerníku. První citovala *Berliner Taglebat* a jeho prohlášení o potlačení pokusu o puč také v Aušpurku a Norimberku a zprávu *Münchener Neuste Nachrichten*, podle níž bylo při bojích ve městě zraněno 12 lidí. Kde se nacházel A. Hitler, nebylo podle zprávy známo, ale E. Ludendorff byl zatčen, i když byl následně propuštěn na čestné slovo. Nad celým městem bylo vyhlášeno stanné právo. Zpravodajství doplnily dva medailonky s podobiznami dvou generálů, v prvním byl vypodobněn generál E. Ludendorff a představený jako hlavní strůjce monarchistického převratu v Mnichově. Druhý medailonek vyobrazoval generála O. von Lossowa a popisoval špatné vztahy mezi ním a ústředním velením říšské obrany, sesazení z postu velitele říšské obrany v Bavorsku a následné prohlášení za ministra říšské obrany při puči. Na závěr popisek doplňoval, že po 24 hodinách opět slibuje věrnost říšské vládě.²⁰⁰

Zpravodajství 11. a 12. listopadu 1923

Deníky 11. listopadu 1923 kontinuálně pokračují v rozsáhlém zpravodajství z předchozího dne o událostech v Mnichově a jejich dopadu na celé Německo. Deník *Národní listy* přinesl ve vydání z tohoto dne dva úvodníky, z nichž jeden se věnoval puči a Německu s titulkem *Německo ve výroční den příměří*. Za neúspěchem puče viděl deník spíše spor bavorských přívrženců Wittelsbachů a E. Ludendorfa symbolizujícího hohenzollernskou dynastii než snahu říšské vlády zasáhnout proti monarchismu. Poukazoval na to, že pučisté jsou stejnými monarchisty jako bavorští státní představitelé. Z celé situace, která se v Mnichově odehrála, vyšel úspěšně G. von Kahr, což deník vnímal jako vítězství Wittelsbachů. Způsob, jakým byl puč potlačen, považoval za

¹⁹⁹ VEČERNÍ ČESKÉ SLOVO 10.11.1923

²⁰⁰ VEČERNÍ ČESKÉ SLOVO 10.11.1923

neúspěch říšské vlády, které předpovídal nutnost brzkého zásahu do ústavy a federalizaci země, která byla vlivem protichůdných tlaků rozdělena. Na jedné straně stálo Bavorsko zastávající návrat Wittelsbachů, na druhé socialistické Prusko s Porýním, které rovněž odmítalo znovunastolení monarchie. Budoucnost Německa viděl autor v soustátí tvořeném federací republik a monarchií v čele s nekorunovaným prezidentem. Na závěr poukazyval na rozpory německé politiky dané historickým vývojem – sever země nikdy nepřijme Wittelsbachy, jih naopak Hohenzollerny. Většina politiků s existencí současného jednotného Německa nesouhlasila, zároveň jim bylo jasné, že může existovat pouze jedno Německo. Situace v zemi byla podle pisatele neudržitelná, a proto bylo nutné hledat nové alternativy státního uspořádání země.²⁰¹

Mimo úvodník předkládala titulní strana a další dvě zprávy věnující se puči. Jako první otiskla svědectví očitého svědka událostí v mnichovském pivovaru uveřejněné v deníku *Lokalanzeiger*. Akci v sále měšťanského pivovaru pořádal státní komisař G. von Kahr, který hodlal k pětiletému výročí konce války přednést svůj manifest německému národu. Během projevu do sálu vstoupily Hitlerovy úderné oddíly a ozvala se střelba. Když se pučisté přiblížili ke státnímu komisaři, byl bledý jako ubrus. V čele průvodu si razil cestu A. Hitler a G. Rosbach. A. Hitler před vyhlášením revoluční vlády vyskočil na stůl, vystřelil do vzduchu a vyhrožoval přinesením kulometu.

„Nacionální revoluce právě vypukla. Nadešla hodina, kdy němečtí lidé sůčtují s listopadovými zločinci, kteří před pěti lety navalili na německou vlast obrovské břímě utrpení. Excellenci von Kahre, excellenci von Lossowe, následujte mne oba ihned! Ručím za to, že Vám nebude ublíženo!“²⁰²

Svědék událostí, kterého zpráva citovala se pozastavoval nad *módou* výstřelů do vzduchu a poukazyval na Hitlerův temperamentní řečnický talent vhodný pro jeviště. Podle svědka měl A. Hitler pohled opojený mocí. Tituloval ho jako *proroka národního socialismu*. Po hodině jednání s pučisty se na jeviště vrátil shrbený a zaražený G. von Kahr, nadšený A. Hitler, v plášti zahalený E. Ludendorff, O. von Lossow, E. Pöhner a H. von Seisser. A. Hitler prohlásil novou bavorskou vládu za utvořenou a G. von Kahr se prohlásil místodržícím monarchie. E. Ludendorff na podiu se slzami v očích přijal

²⁰¹ NÁRODNÍ LISTY 11.11.1923

²⁰² NÁRODNÍ LISTY 11.11.1923

velení německé armády.²⁰³ Následující zpráva ČTK doplňovala zpravodajství o reakci říšské vlády na jednání bavorských úřadů, které propustily krátce po zatčení E. Ludendorffa.²⁰⁴

Pučí se deník věnoval vyjma titulní strany ještě v rubrice posledních zpráv vydání. Otiskl zprávy ČTK o podpoře pučistů mezi mnichovskými studenty, kteří během večera procházeli městem s letáky a vytloukli výlohy *Münchener Neuste Nachrichten*. Na zprávu o demonstracích studentů navazovala informace o jejich jednání na univerzitě, jemuž byl přítomen tajný rada univerzity Ferdinand Sauerbruch (1875–1951) a o odpolední přestřelce u velitelství říšské obrany. Další zpráva ČTK oznamovala vytlačení pučistických úderných jednotek z Mnichova, odzbrojení 3000 národních socialistů a jejich přívrženců a útěku A. Hitlera do lesů na východ od města, kde čekal na posily z venkova. Podpora A. Hitlerovi byla znatelná i při schůzích studentstva, které oslavovalo mrtvé pučisty a odsoudilo Kahrovo jednání.

V poslední zprávě ČTK ve vydání s návazností na puč vysvětloval komisař G. von Kahr spolupráci s pučisty německému tisku. Přestože dříve vlastenecké hnutí A. Hitlera a E. Ludendorffa podporoval, vniknutím úderných jednotek do sálu byla znemožněna jakákoli spolupráce. Svou spolupráci s pučisty vysvětloval jako snahu uchránit bavorskou říšskou obranu a zemskou policii, aby nebyla podřízena pučistům a donucena k pochodu na Berlín. Zmínil, že již před týdnem O. von Lossow varoval A. Hitlera před neuváženou akcí. Závěrem kritizoval působení A. Hitlera mezi mládeží a zopakoval rozkaz říšské obraně, aby proti pučistům vystoupila.²⁰⁵

Lidové listy nepřinesly ve vydání z 11. listopadu 1923 tak obsáhlé zpravodajství o puči jako o den dříve. Ve vydání se objevily pouze tři kratší zprávy ČTK. Nejprve citovala článek *Lokalanzeigeru*, podle kterého se A. Hitler probil do Rosenheimu a při bojích mezi pučisty a říšskou obranou zemřelo 12 mužů. Jeden z nich byl členem redakce *Völkischer Beobachter*. Druhá zpráva potvrzovala zklidnění situace ve městě, na které dohlížela říšská obrana a zemská policie posílená Kahrovým rozkazem k potrestání každé výtržnosti bitím.²⁰⁶ Zpravodajství doplnila také krátká zpráva ČTK²⁰⁷ (chybně datovaná k 20. listopadu) z druhé strany vydání o demonstracích mnichovských studentů na

²⁰³ Stejnou zprávu o sdělení G. von Kahra tisku přináší i *Reforma*, jako jedinou zprávu věnující se puči ve vydání z 11.10.1923. In: REFORMA 11.11.1923

²⁰⁴ NÁRODNÍ LISTY 11.11.1923

²⁰⁵ NÁRODNÍ LISTY 11.11.1923

²⁰⁶ LIDOVÉ LISTY 11.11.1923

²⁰⁷ NÁRODNÍ LISTY 11.11.1923

podporu A. Hitlera, který podle zprávy unikl do lesů poblíž Mnichova, kde čeká na posily z horních Bavor.²⁰⁸

Komunistická *Rovnost* na titulní straně prezentovala ucelený blok zpráv o potlačení puče pod souborným titulkem *Po monarchistickém puči v Bavorsku*. První zpráva měla formu velmi krátkého úvodníku, ve kterém se věnovala neúspěšnému monarchistickému puči A. Hitlera, za jehož neúspěchem stál zásah říšské obrany a dělnictva. Poukazovala na benevolentní přístup bavorských úřadů k pučistům, kteří byli na čestné slovo propuštěni z vězení. Stejněho jednání by se dělníkům podle *Rovnosti* nedostalo. Celkový přístup říšské vlády považovala zpráva za polovičatý, čímž umožnila monarchistům pokusit se o převrat. Zbytek sledovaných zpráv o Bavorsku zabíral soubor krátkých zpráv ČTK o konečném potlačení puče a převzetí velení říšské obrany generálem H. von Seecktem. Zmínila odsouzení pučistů hesenskou vládou a pokus o puč v Aušpurku a Norimberku. Další ze zpráv citovala *Münchener Neuste Nachrichten*, podle nichž zůstalo po bojích ve městě 12 mrtvých, E. Ludendorff byl po zadržení propuštěn na čestné slovo důstojníka. Zbýlé dvě zprávy mluvily o stanném právu v Mnichově, rozpuštění národních socialistů a obnovení telefonického spojení s Mnichovem.²⁰⁹

Ve zpravodajství o puči pokračoval *Slovák* také 11. listopadu 1923 na titulní straně. Zprávy ČTK²¹⁰ byly rozděleny do dvou bloků, první se nacházel pod titulkem *Len sláma horela*. Na úvod byl zařazen komentář k situaci v Mnichově. Uskutečněná revoluce měla trvání pouhý den a byla zmařena zásahem říšské obrany a zradou G. von Kahra. Potlačení puče touha po revoluci v Bavorsku neutichla, myšlenky národních socialistů se dostaly až do Rakouska, kde došlo k agitaci za pravicový, antisemitsky převrat. Celou situaci kolem puče shrnula poslední věta článku: „*Teraz horela slama a stačí tento pokus k získaniu presvedčenia revolucionárov, že nemožno robit revolúciu len pre revolúciu.*“²¹¹

Následující zpráva ČTK zmiňovala jiskrovou depeši starosty Norimberku, které potvrzovala potlačení puče. Dále deník zařadil zprávu blíže neurčených německých večerníků, podle nichž byl puč omezen pouze na Mnichov. Říšská obrana postupně získala kontrolu nad vládními budovami ve městě, po přestřelce před budovou velitelství

²⁰⁸ LIDOVÉ LISTY 11.11.1923

²⁰⁹ ROVNOST 11.11.1923

²¹⁰ Zprávy z vydání se nacházeli veskrz všech sledovaných deníků již 10.11.1923. LIDOVÉ LISTY 10.11.1923; VENKOV 10.11.1923; REFORMA 10.11.1923; ROVNOST 10.11.1923; LIDOVÉ NOVINY 10.11.1923; NOVÁ DOBA 10.11.1923; NÁRODNÍ LISTY 10.11.1923

²¹¹ SLOVÁK 11.11.1923

mnichovské obrany zůstalo 11 mrtvých. Následně byl zařazen úryvek z prohlášení bavorské vlády o zákazu styků s pučisty a nařízení bavorské ministerské rady úředníkům distancovat se od pučistů.

Druhý blok zpráv byl řazen pod titulkem *Postup říšské vlády*. Jako první bylo uvedeno prohlášení říšské vlády k lidu, podepsané G. Stresemannem a F. Ebertem. Následující zpráva zmínila, že říšský prezident předal velení nad říšskou obranou generálu H. von Seecktovi. Doplnovala odsouzení akce pučistů německou nacionální stranou a snahu strany o zavedení vlastní pravicové říšské vlády. Zmiňoval také zprávu o jednání národních socialistů ve Vídni a zprávu *Linzer Volksblatt*, podle byl v Bavorsku vyhlášen stav obležení.²¹²

Rolnický deník *Venkov* 11. listopadu 1923 otiskl dvě zprávy zmiňující puč na titulní straně. Nejprve byla uvedena vlastní zpráva deníku o podpoře ze strany mnichovských studentů pučistům a ozbrojených střetech ve městě s policií. Deník se podívoval nad rozhodnutím G. von Kahra propustit E. Ludendorffa z vězení a povolit mu volný pohyb. Citoval *Deutsche Tageszeitung* vyzývající k energickému postupu proti pučistům a *Vorwärts* informující o ozbrojování vlasteneckých organizací v okolí Berlína. Na závěr zpráva poukazovala na spojitost s ohlášením vládou povoleného příjezdu korunního prince do Německa se snahou oslabit pozici G. von Kahra jako stoupence Wittelsbachů. Poté, co bylo jasné, že puč neuspěl, byla principi odeslána depeše, aby svůj příjezd do Německa přehodnotil. Druhá zpráva ČTK vážící se k puči se týkala překvapení berlínské vlády z propuštění E. Ludendorffa z vazby.²¹³

Několik zpráv k puči přidává deník i na sedmé straně v rubrice *Poslední zprávy*. První zpráva se shodovala se zprávami z *Národních a Lidových listů*²¹⁴ o útěku A. Hitlera do lesů v okolí Mnichova, o odzbrojení 3000 jeho přívrženců a veřejné podpoře mnichovských studentů pučistům. Další zařazená zpráva citovala *Lokalanzeiger* a vyjadřovala lítost Německé nacionální strany nad zapojením E. Ludendorffa do Hitlerova puče. Poslední zpráva rubriky zmiňovala vydání zatykače na A. Hitlera a jeho muže v Rakousku – v případě překročení hranic země.²¹⁵

Sociálně demokratická *Nová doba* se puči 11. listopadu 1923 věnovala na druhé straně vydání. Zpravodajství se skládalo ze zpráv ČTK²¹⁶, které se objevovaly i v dalších

²¹² SLOVÁK 11.11.1923

²¹³ VENKOV 11.11.1923

²¹⁴ LIDOVÉ LISTY 11.11.1923; NÁRODNÍ LISTY 11.11.1923

²¹⁵ VENKOV 11.11.1923

²¹⁶ SLOVÁK 10.11.1923; LIDOVÉ LISTY 11.11.1923; ROVNOST 11.11.1923

denících tohoto dne. První uvedená zpráva informovala o klidné situaci ve městě a citovala *Berliner Tageblatt*, podle kterého se pučisté pokusili také o akci v Norimberku a Aušpurku. Následující zpráva informovala o pokračujících srážkách s říšskou obranou ve městě, i přestože se situace oproti předešlému dni zklidnila. Závěrem odkazovala na útěk A. Hitlera z města na neznámé místo. Deník zmiňoval i zprávu *Lokalanzeigeru*, podle níž se A. Hitler probil až k Rosenheimu, hovořila také o 12 mrtvých po bojích pučistů s říšskou obranou, mezi nimiž se nacházel jeden z členů redakce *Völkischer Beobachter*. Krátký dovětek těchto zpráv potvrzoval obnovení telefonního spojení mezi Mnichovem a Prahou. Následující zpráva pocházela z *Münchener Neuste Nachrichten* a zmiňovala 12 obětí puče, nejasnosti ohledně Hitlerova pobytu a propuštění E. Ludendorffa na čestné slovo. Na závěr zmínila informace o konečném odzbrojení pučistů a zavedení stanného práva ve městě.²¹⁷ Na třetí straně vydání v rubrice *Politika* informoval deník o zprávách ČTK²¹⁸ z Rakouska o schůzi národních socialistů ve Vídni pod vedením R. Suchenwirtha a jistotu rakouských úřadů malé podpory národních socialistů v zemi.²¹⁹

Lidové noviny na titulní straně 11. listopadu 1923 přinesly vlastní zprávu o střetu říšské vlády a G. von Kahrem. Zpráva poukazovala na to, že G. von Kahr potlačením puče sledoval své zájmy, nikoliv zájmy říšské vlády. Říšská vláda měla být v případě bavorského komisaře ostražitá, jelikož za ním stál vzbouřený generál říšské obrany O. von Lossow a vlastenecké svazy. Zmínila také, že v Bavorsku a Braniborsku jsou stále rozesílány mobilizační rozkazy členům a sympatizantům vlasteneckých svazů. I v okolí Berlína se uskutečnily přípravy k převratu – policie zvýšila svoji činnost, jelikož objevila na předměstí sklady s uniformami a zbraněmi. Druhá, kratší vlastní zpráva deníku také komentovala chování G. von Kahra, který propuštěním E. Ludendorffa naznačil přípravu na další konflikt s říšskou vládou.²²⁰

Informace k puči doplnily dvě krátké zprávy ze třetí strany vydání. První citovala *Vorwärts*, podle kterého za nepovedeným pučem stály snahy národních socialistů zlepšit svou finanční situaci, jelikož celé hnutí bylo životně závislé na rekvírování prostředků. Jako druhá byla zařazena zpráva *Lokalanzeigeru* o Hitlerově pobytu v Rosenhaimu a 12 mrtvých pučistech.²²¹

²¹⁷ NOVÁ DOBA 11.11.1923

²¹⁸ LIDOVÉ LISTY 10.11.1923; NÁRODNÍ LISTY 10.11.1923; REFORMA 10.11.1923; ROVNOST 10.11.1923

²¹⁹ NOVÁ DOBA 11.11.1923

²²⁰ LIDOVÉ NOVINY 11.11.1923

²²¹ LIDOVÉ NOVINY 11.11.1923

Reakce stranických týdeníků na události puče byla obvykle opožděná o několik dní oproti velkým deníkům vzhledem k jejich periodicitě. Výjimkou byl rolnický týdeník *Naše Haná* vydávaný v Kroměříži, který první informace o puči přinesl již 11. listopadu 1923 v rámci rubriky *Různé zprávy* na třetí straně vydání. Zpráva se věnovala okolnostem vpádu národních socialistů do měšťanského pivovaru, kde měl projev G. von Kahr. Uvedla Hitlerovo prohlášení o svržení řádné vlády, zatčení přítomných ministrů a vyhlášení vlády nové. Personální obsazení nové vlády bylo shodné se zprávami ČTK – v čele měl stát E. Pöhner. Zmiňovala Hitlerovu výzvu k obnovení německé armády v čele s E. Ludendorffem a na závěr informovala o souhlasu přítomných představitelů vlasteneckých svazů s celou akcí.²²²

Zpravodajství o puči pokračovalo v dalším vydání týdeníku 18. listopadu 1923 na druhé straně v rubrice o německé zahraniční politice. Mimo puč zpráva zmiňovala situaci v Porýní a možný příjezd korunního prince zpět do země. Týdeník konstatoval, že se situace v Německu se od předešlého týdne nevyvinula k lepšímu. Potlačení puče stálo říšskou vládu množství sil, a přestože bavorské monarchisty zastavila, situace v Bavorsku se ještě zhoršila – řádná bavorská vláda neměla podporu obyvatelstva. Zároveň vyvstalo nové nebezpečí ze strany H. Erhardta, který převzal vedení lidového hnutí. Informovala také o zatčení A. Hitlera a o útěku E. Ludendorffa přes Rakousko do Maďarska, o kterém psaly rakouské deníky.²²³ V následujícím vydání 25. listopadu 1923 přidal týdeník krátkou zprávu o nestabilní pozici bavorské vlády. Přestože přemohla Hitlerův puč, bude nucena v nejbližší době odstoupit.²²⁴

V pondělí 12. listopadu 1923 vyšly pouze některé ze sledovaných stranických deníků. Brněnská *Rovnost* informovala o situaci v Mnichově na druhé straně vydání. Jako první uvedla zprávu o jednání studentů s radou F. Sauerbruchem na univerzitě a odpoledních nepokojích ve městě před budovou velitelství říšské obrany. Následující zpráva zmiňovala útěk části pučistů a A. Hitlera do lesů poblíž Mnichova, kde čekali na posily. Informovala také o odzbrojení 3000 příslušníků úderných oddílů. Následující zpráva hovořila o nepokojích ve městě vedených přívrženci A. Hitlera z řad studentů²²⁵, kteří vystupovali proti G. von Kahrovi.

²²² NAŠE HANÁ 11.11.1923

²²³ NAŠE HANÁ 18.11.1923

²²⁴ NAŠE HANÁ 25.11.1923

²²⁵ Zprávy o nepokojích v Mnichově vedené studenty a ústup A. Hitlera do lesů u Mnichova je zmíněno nejen v pondělním tisku z 12. listopadu 1923, ale také v tisku z 11. listopadu 1923. NÁRODNÍ LISTY 11.11.1923; LIDOVÉ LISTY 11.11.1923

Další zpráva ČTK ve vydání informovala o studentských nepokojích ve městě podrobněji. Po městě se shromáždilo množství studentů, kteří pochodovali za zpěvu vlasteneckých písní. Na situaci dohlížela zemská policie, která měla vše pod kontrolou, takže nebylo nutné zapojení říšské obrany. Zpráva uvedla rozhodnutí o pondělním pohřbu obětí puče. Následně článek citoval *Bayerische Staatszeitung*, který řadové pučisty omlouval jako vlastence strhnuté ctižádostí. Hlavní vinu dal A. Hitlerovi, který ostatní přesvědčil o své schopnosti řídit Německo a prosazoval pochod na Berlín. Obviňovala ho ze zatáhnutí ostatních do ozbrojených bojů – *muže, vlastence postavil před hlaveň své bambitky*. Oceněn měl být G. von Kahr, který zachoval během puče státní autoritu. Následující krátká zpráva ČTK informovala o počtu 18 zraněných z pátečních střetů. Poslední relevantní zprávou druhé strany bylo prohlášení G. von Kahra, který veřejně odsuzoval jednání pučistů, zároveň ale vyjádřil podporu národní myšlenky a lidovému hnutí.²²⁶

V menším rozsahu přinášelo informace ČTK o studentských nepokojích a jednáních na univerzitě v Mnichově vydání *Slováka* ze 12. listopadu 1923. Mimo tyto zprávy uvedl deník na titulní straně informaci o zavedení stanného práva v Mnichově, zmiňoval také nejasnosti kolem možného Hitlerova útěku z města, který dosavadní zprávy nepotvrzují.²²⁷

Večerní České slovo 12. listopadu 1923 přineslo několik zpráv ČTK souvisejících s mnichovským pučem. První zpráva mluvila o rozpouštění organizací národních socialistů na jih od Mnichova a potvrzovala Hitlerův úkryt na statku u Rosenheimu. Jako falešnou informaci vyvracela zprávy o spojení jednotek A. Hitlera a H. Erhardta při útěku z Mnichova. Dále upřesňovala, že A. Hitler nebyl při bojích těžce zraněn – pouze si narazil rameno. Podle zprávy byli pučisté zklamáni neúspěchem a odrazovali od pokusů o převrat venkovské jednotky národních socialistů. Na závěr zpráva dodala, že jednotky Oberland taktéž ustupují a E. Ludendorff je přísně střežen, přestože byl propuštěn na čestné slovo z vazby. Následující zpráva ČTK zmiňovala zrušení bavorské komunistické strany, což podle mínění pisatele přispěje k vzestupu krajní pravice v zemi. Ta se vzhledem ke zprávám o možném návratu korunního prince do Německa nenechala neúspěchem puče zastrašit.²²⁸

²²⁶ ROVNOST 12.11.1923

²²⁷ SLOVÁK 12.11.1923

²²⁸ VEČERNÍ ČESKÉ SLOVO 12.11.1923

Plzeňská *Nová doba* komentovala situaci v Mnichově 12. listopadu 1923 na druhé straně vydání. Ve zprávě ČTK informovala o doposud napjaté, ač méně se uklidňující situaci ve městě, kde protestovali studenti mnichovské univerzity.²²⁹ Tyto akce si vyžádaly střety se zemskou policií, ale obešly se bez zásahu říšské obrany. Zpráva dále hovořila o jednotném postupu bavorské vlády, státního komisaře a říšské obrany v otázce mnichovských událostí. Na závěr zmínila odsouzení puče bavorským princem Ruprechtem a plánovaný pohřeb obětí puče na pondělí 12. listopadu 1923.²³⁰

Sociálně demokratický obdeník *Jihočech* přinesl první zmínku o mnichovském puči ve vydání z 12. listopadu 1923 v rubrice *Všeobecný přehled z domova i zahraničí*. Krátká zpráva oznamovala pokus o provedení puče 8. listopadu 1923 v Mnichově generálem E. Ludendorffem, který se pokusil nastolit v Bavorsku monarchii. Obdeník čerpal ze zpravodajství ČTK, neboť obdobně jako velké sledované deníky zmiňoval zprávu z Würzburgu o potření puče. Dále informoval o zatčení E. Pöhnera a obsazení velitelství říšské obrany E. Ludendorffem a A. Hitlerem. Na závěr zprávy potvrzoval klid v Mnichově a podporu říšské obrany řádné bavorské vládě.²³¹

Další zprávy týkající se puče přinesl *Jihočech* ve vydání ze 16. listopadu 1923. V pravém horním rohu titulní strany se nacházely dva medailonky a popisek o potlačení mnichovského puče společně s představením hlavních aktérů. Prvním vyobrazeným byl poručík G. Rosbach – podle zprávy se jednalo o vůdce německých nacionalistů a hlavního představitele bavorských národních socialistů. Na druhé podobizně byl vyobrazen generál O. von Lossow, jehož jméno bylo v textu uvedeno ve formě *Lasson*. Představen byl jako vzpurný velitel bavorské říšské obrany odvolaný z postu pro přílišné sympatie k bavorským reakčním silám.²³²

5.3. Důsledky puče ve zpravodajství druhé poloviny listopadu 1923

Na počátku třetího listopadové týdne zpravodajství o puči ustupovalo do pozadí před novějšími a naléhavějšími zprávami z Německa o možném návratu korunního prince a císaře z holandského exilu zpět do země, separatistických nepokojích v Porýní a Porúří a problémech říšské vlády.

²²⁹ Stejně zprávy o studentských nepokojích ve městě přinášely již o den dříve Národní listy. Z ostatních pondělníků o nich informuje výše uvedená *Rovnost a Slovák*.

²³⁰ NOVÁ DOBA 12.11.1923

²³¹ JIHOČECH 12.11.1923

²³² JIHOČECH 16.11.1923

Hlavní zprávou věnující se puči, kterou zmiňovaly všechny sledované deníky bylo zatčení A. Hitlera. *Lidové noviny* informovaly o zatčení A. Hitlera krátkou zprávou ČTK na třetí straně vydání 13. listopadu 1923 – zatčení proběhlo bez odporu zatýkaného ve městě Staffell-See. Po zprávě bylo zařazeno prohlášení E. Ludendorffa ke G. von Kahrovi, ve kterém E. Ludendorff obhajuje své zapojení do puče. Podle vlastních slov se cítil podveden A. Hitlerem, o jehož pravých plánech neměl ponětí, a dokonce ho nabádal k tomu, aby se dobrovolně vzdal úřadům. Následující zpráva informovala o vystoupení H. Erhardta před mnichovskými studenty, kde se prohlásil novým vůdcem vlasteneckého hnutí v Bavorsku a kritizoval Kahrovo chování k A. Hitlerovi. Vyvrátil zvěsti o tom, že se jeho jednotky odmítly přidat k Hitlerovým po ústupu z Mnichova.²³³

Zpráva ČTK o zatčení A. Hitlera ve Stafell-See se objevila také ve vydání *Lidových listů* z 13. listopadu 1923. Hned po ní byla zařazena informace o rozpouštění venkovských buněk národních socialistů za přítomnosti říšské obrany. Zpráva upřesňovala okolnosti Hitlerova úkrytu po útěku z Mnichova – přebýval na statku v Rosenheimu. Vyvracela tvrzení, že nedošlo ke spojení jednotek H. Erharda a A. Hitlera po útěku z města a zprávy o Hitlerově těžkém zranění, měl pouze zhmožděné rameno. V závěru zprávy bylo poukázáno na velké zklamání pučistů z vývoje událostí. Své přívržence na venkově varovali, aby se nepouštěli do žádných akcí. E. Ludendorff, přestože byl propuštěn na čestné slovo, byl přísně hlídán. Stejnou zprávu přinesl již o den dříve *Večerní České slovo*.

Další tři zprávy ČTK v deníku mluvily o studentských nepokojích v Mnichově. První zpráva informovala o řadě schůzí na univerzitě, při kterých studenti veřejně požadovali Kahrovo zavraždění a vyjádřili podporu H. Erhardtovi. Následující zpráva vyvracela tvrzení o Kahrově zavraždění, označila ho jako nepravdivé. Poslední informovala o rozhodnutí akademického senátu mnichovské univerzity dočasně přerušit výuku v důsledku opakujících se nepokojů vedených studenty.²³⁴

Nejobsáhleji se puči 13. listopadu 1923 věnovala živnostenská *Reforma*, která zařadila na titulní stranu úvodník věnovaný puči. Ostatní sledované deníky tyto úvodníky přinášely již o tři dny dříve. Článek popisoval neúspěch puče a komentoval politickou situaci v Mnichově. Jako hlavní aktéry revoluce označil světoznámého generála z první světové války, *válečnou slávou ozářeného* E. Ludendorffa a A. Hitler, *vůdce křivých křížovníků*. *Reforma* obdobně jako úvodník *Lidových listů* z 10. listopadu 1923 přibližuje

²³³ LIDOVÉ NOVINY 13.11.1923

²³⁴ LIDOVÉ LISTY 13.11.1923

rodinné zázemí A. Hitlera – jeho otec soudce měl pocházet ze severních Čech a po zavedení Badenihho jazykových zákonů se odstěhoval s celou rodinou do Rakouska.

Článek odkazoval na Hitlerovu zálibu v malířství a pobyt v Mnichově a narukování do první světové války, po které si dle autora předsevzal navrácení Wittelsbachů do čela Bavorska. A. Hitlera vykresloval jako monarchistu, který pro spolupráci získal E. Ludendorffa. Do převratu zapojil i nacionalistické a antisemitistické vojenské organizace – *křivé křížovníky*, kteří se pokusili napodobit italské fašisty a měli podporu také v Rakousku, Československu a Maďarsku. Jednotky popisoval jako špatně vyzbrojené tlupy a podivoval se nad rozhodnutím E. Ludendorffa s nimi spolupracovat.

Podle úvodníku pučisté podrobně sledovali rozpory mezi berlínskou vládou a zemskými vládami a vyčkávali na správný okamžik k pokusu o restauraci monarchie. E. Ludendorff předpokládal podporu puče ze strany říšské obrany vzhledem ke své vojenské minulosti, jeho předpoklad byl ale chybný. Právě v zachování věrnosti říšské obrany řádné vládě viděl článek hlavní důvod porážky puče. Mezi další důvody řadil silné protináboženské smýšlení národních socialistů a neochotu prince Ruprechta revoluci podpořit. Důvodem byla pravděpodobně stálá nenávist mezi ním a E. Ludendorffem. Odkazoval také na to, že si A. Hitler nezískal přízeň širokých lidových vrstev. Za taktickou chybu považoval vyslání většiny jednotek národních socialistů během týdne na sever Německa místo jejich zapojení do puče.

V následujícím odstavci předložil popis situace v Mnichově, která byla plně pod kontrolou G. von Kahra a O. von Lossowa, jelikož je A. Hitler nezadržel a počítal s jejich podporou. G. von Kahr se od A. Hitler odklonil až ve chvíli, kdy byla porážka pučistů nevyhnutelná. Část berlínských vládních kruhů předpokládala věrnost generálního komisaře říšské vládě, naopak německá sociální demokracie žádala jeho odstoupení, neboť měl stejný cíl jako A. Hitler, pouze ho hodlal uskutečnit právní cestou. Závěrem pak hodnotil situaci jako otevřenou. Záleželo na tom, nakolik budou silné jednotky A. Hitlera, které se vrátí ze severního Německa²³⁵, jak rozhodně zasáhne říšská vláda proti pučistům a zda si vláda udrží podporu říšské obrany, která byla pro úspěch zásadní.

²³⁵ Text odkazoval na zprávy, které plnily vydání sledovaných tisků před 9. listopadem 1923. Národní socialisté své a spřízněné jednotky vlasteneckých svazů plánovaly pochod na Berlín. K ohlašovanému pochodu se shromáždili na hranicích Bavorska s Durynskem a připravovali se na útok na sever Německa, ke kterému nedošlo také z důvodu neúspěchu puče v Mnichově. *Reforma* je jediným z deníků, který připouští možnost, že by jednotky zůstávající na hranicích Bavorska a Durynska mohly pomoci A. Hitlerovi zvrátit neúspěšný pokus o státní převrat.

Na závěr zmiňoval vzednutí pravicového extremismu v Německu, který ohrožoval mezinárodní smlouvy. Cílem monarchistů bylo zvrátit vývoj i v Rakousku, Československu a Maďarsku, kde se také objevil pokus o rozsáhlý převrat²³⁶. Zamýšlel se nad financováním střeoevropských pučistů a uvedl jméno H. Forda jako jednoho z podporovatelů Hitlerovy revoluce. Úvodník doplňuje kratší zpráva ČTK umístěná doprostřed titulní strany a potvrzující zatčení A. Hitlera ve Stafel-See.²³⁷ Zpravodajství věnované puči v deníku pokračovalo vyvrácením zahraničních zpráv o zavraždění G. von Kahra. Na závěr byla uvedena ve sledovaných denících ojedinělá zpráva s prohlášením F. Ullaina o jednáních v Bavorsku s E. Ludendorffem a A. Hitlerem na jaře tohoto roku ve snaze dojednat vznik bavorsko-maďarského spolku.²³⁸

Deník *Národní listy* 13. listopadu 1923 přinesl na druhé straně vydání zprávu *Münchener Neuste Nachrichten*, podle které byl v Perlacherském lese u Mnichova nalezen sklad zbraní národních socialistů.²³⁹ Zbytek zpravodajství tvořeného zprávami ČTK o puči se nacházel až na konci vydání v rubrice uvádějící poslední došlé zpráv, které informovaly o zklidnění situace ve městě, jež občasně narušily demonstrace mnichovských studentů. Mimo demonstrace pořádali studenti schůze na univerzitě a veřejně žádali Kahrovo zavraždění. Situaci na univerzitě částečně uklidnilo vystoupení H. Erhardta a rozhodnutí akademického senátu přerušit výuku.²⁴⁰ Dále deník informoval o předpokládaných výtržnostech, které budou následovat zatčení A. Hitlera, a potvrzoval rozhodnutí vlasteneckých svazů i po událostech puče podporovat generálního komisaře, kterého ale žádají o amnestii pučistům a znovu povolení činnosti vlasteneckých hnutí v Bavorsku. Na závěr uvedl snahu G. von Kahra udržet si přízeň vlasteneckého hnutí zákazem sociálně demokratického tisku.²⁴¹

Sociálně demokratická *Nová doba* také informovala o zatčení A. Hitlera na titulní straně vydání ze 13. listopadu 1923. Mimo to doplňovala informaci *Münchener Neuste Nachrichten* o nalezení skladiště zbraní u Mnichova. Ve zprávě se dále mluvilo

²³⁶ Zpravodajství o připravovaném puči v Maďarsku přinášely všechny sledované ústřední stranické deníky již od 9. listopadu 1923. Ostatní sledované tisky jako hlavního strůjce maďarského puče označovaly poslance F. Ullaina, zmiňovaly nalezenou smlouvu o případné spolupráci mezi maďarskými a bavorskými pučisty v případě úspěšně provedených státních převratů. Většina deníků využíval pro zpravodajství o maďarském puči zprávy ČTK, velmi obsáhle byla celá kauza probírána v rolnickém deníku *Venkov a Lidových novinách*, které přináší analýzy politické situace v Maďarsku s přihlédnutím k plánovanému puči.

²³⁷ REFORMA 13.11.1923

²³⁸ REFORMA 13.11.1923

²³⁹ NÁRODNÍ LISTY 13.11.1923

²⁴⁰ O studentských nepokojích informují deníky od 11. listopadu 1923. NÁRODNÍ LISTY 11.11.1923; SLOVÁK 12.11.1923; NOVÁ DOBA 12.11.1923; ROVNOST 12.11.1923; LIDOVÉ LISTY 13.11.1923; LIDOVÉ NOVINY 13.11.1923

²⁴¹ NÁRODNÍ LISTY 13.11.1923

o rozpouštění národně socialistických svazů říšskou obranou a zklamání pučistů z neúspěchu revoluce. Hitler měl mít pouze zraněné rameno a E. Ludendorff byl přísně strážěn.²⁴² Veškeré zprávy k puči, které deník přinášel, pocházely ze zdrojů ČTK a objevovaly se i v ostatních relevantních denících.²⁴³

Rolnický *Venkov* přinesl na sedmé straně vydání ze 13. listopadu 1923 vlastní zprávu analyzující situaci v Bavorsku. Situaci v zemi považoval za nepřehlednou, jelikož myšlenka na revoluci nebyla poražením puče opuštěna i přestože že byl A. Hitler podle nepotvrzených zpráv zatčen. Do čela hnutí se postavil H. Erhard, který spolupracoval s mnichovskými studenty a sliboval jim, že se vyvaruje Hitlerových chyb. Důležitou roli v Bavorsku hrály vlastenecké svazy, které veřejně žádaly mírný přístup bavorských úřadů k pučistům a vyzývaly G. von Kahra, aby sjednotil vlastenecké hnutí. Podle neověřených zpráv se jednotky A. Hitlera pokusily obsadit Norimberk, z něhož ustoupila říšská obrana a zemská policie. Za komplikovanou považoval také situaci v bavorské státní správě, kde se střetával G. von Kahr s E. von Knillingem, který se snažil udržet řádnou demokratickou vládu.

Říšská vláda v čele s G. Stresemannem se snažila navázat co nejbližší vztah s řádnou bavorskou vládou a Bavorskou lidovou stranu, která žádala Kahrovo odstoupení. Podle zprávy měl být na říšského kancléře brzo vynaložen velký tlak ze strany říšského sněmu a sociální demokracie, aby zjednal autoritu říšské vlády v Bavorsku. Následující agenturní zpráva citovala prohlášení G. von Kahra, který se distancoval od utopických představ revoluce, zároveň ale neustupoval od podpory lidového hnutí a národní myšlenky. Následující krátká zpráva ČTK potvrzovala zatčení A. Hitlera ve Stafell-See.²⁴⁴

Komunistická *Rovnost* se na rozdíl od ostatních sledovaných deníků událostem v Mnichově věnovala kontinuálně od jejich počátku. Před zprávami ČTK o situaci v Německu jako první uvedla vlastní kratší komentář k situaci. Rozebrala důsledky puče pro politickou situaci v Bavorsku. Uklidnění situace v Mnichově považovala za pouhou zástěrku pro přeskupení sil extrémní bavorské pravice, jelikož zemi stále řídil z pozice diktátora G. von Kahr. Poukazovala na to, že se rozhodl potírat nejen národní socialisty, ale i komunisty. Deník tvrdil, že se A. Hitler nechal zatknout dobrovolně, jelikož chtěl

²⁴² NOVÁ DOBA 13.11.1923

²⁴³ VEČERNÍ ČESKÉ SLOVO 12.11.1923; LIDOVÉ NOVINY 13.11.1923; LIDOVÉ LISTY 13.11.1923; REFORMA 13.11.1923; NÁRODNÍ LISTY 13.11.1923

²⁴⁴ VENKOV 13.11.1923

Bavorsku uškodit. Předpokládal, že proti němu bavorská vláda stejně tvrdě nezasáhne a vyslouží si čestné vězení obdobně jako *krvavý generál Ludendorff*. Následující zpráva ČTK zmiňovala rozpuštění komunistických organizací v Bavorsku, zákaz národně socialistického tisku a velké zklamaní pučistů z výsledku akce. A. Hitler nebyl během bojů vážně zraněn, E. Ludendorff byl podle zprávy i přes čestné propuštění z vazby přísně střežen. Zpravodajství z Bavorska zakončoval deník zprávou o zatčení A. Hitlera.²⁴⁵

Vlastní rozbor situace v Bavorsku přináší i *Večerní České slovo* 13. listopadu 1923. Jako první uvedlo Hitlerovo zatčení a převoz do vazby a poukazovalo na možné vypovězení A. Hitlera do Rakouska, jelikož mohl být stále rakouským občanem. Vedení bavorských monarchistů po něm převzal H. Erhardt, kterého zpráva považovala za mnohem nebezpečnějšího než A. Hitlera. Situaci v Mnichově považoval za napjatou kvůli demonstracím, které ale nebyly násilné. Dále zpráva zmiňovala, že se venkovem šířily nepravdivé zvěsti o odstoupení G. von Kahra z pozice státního komisaře. Zmínila žádost předáků vlasteneckých svazů, aby byla zadrženým pučistům udělena amnestie. Na zprávu navazovala kratší informace ČTK o rozhodnutí akademického senátu uzavřít mnichovskou univerzitu.²⁴⁶

Komunistický obdeník *Právo chudoby* z Českých Budějovic informoval o puči poprvé ve vydání ze 13. listopadu 1923. Většina čísel zahrnovala krátkou rubriku o politických a sociálních záležitostech, kde byly zmiňovány krátké zahraničí zprávy. Vydání z 13. listopadu 1923 takovou rubriku neobsahovalo, zprávy o puči byly umístěny jako samostatný článek tučně ohraničený od ostatního textu. Nejprve zpráva informovala o vyhlášení monarchistické diktatury vedenou E. Ludendorffem v Bavorsku, která sesadila prezidenta i vládu sociální demokracie. Dále uváděla, že se o podobnou akci pokoušeli také monarchisté v Rakousku a Maďarsku. Poslední věta zprávy informovala o zatčení E. Ludendorffa a A. Hitlera.²⁴⁷ Jednalo se pouze o tři krátké zprávy, více se puči obdeník nevěnoval ani v následujících vydáních.

Ve vydání *Lidových listů* ze 14. listopadu 1923 se objevila informace o rozhodnutí ministerské rady (neupřeshňuje, zda se jedná o ministerskou radu bavorské vlády či ministerskou radu říšské vlády) ponechat v zemi výjimečný stav. Výkonná moc by se převedla z odpovědnosti generála H. von Seeckta na G. von Karha, čímž by byl vyřešen

²⁴⁵ ROVNOST 13.11.1923

²⁴⁶ VEČERNÍ ČESKÉ SLOVO 13.11.1923

²⁴⁷ PRÁVO CHUDOBY 13.11.1923

rozpor mezi ním a říšskou vládou.²⁴⁸ S velmi podobnou zprávou přicházela souhrnná zpráva o situaci v Mnichově z *Národních listů*. Nejprve zmínily výzvu úřadů mnichovskému obyvatelstvu, aby podporovalo zákonnou vládu. Deník mluvil o záměru ponechat výjimečný stav a převést moc do rukou G. von Kahra, kterou doplnil potvrzením pevného postavení v Mnichově a vyjádřením podpory komisaři H. Erhartem.²⁴⁹

Komunistická *Rovnost* ve vydání 14. listopadu analyzovala a komentovala situaci v Bavorsku. Bavorská lidová strana se obrátila proti G. von Kahrovi, který svoji moc opíral následně pouze o přízeň zemské policie a říšské obrany. Zpráva dále zmiňovala nespokojenost mnichovských studentů, kteří slovně napadali při jednáních rektora a umírněné profesory a jejich výzvy k zavraždění G. von Kahra. Vystoupil před nimi H. Erhardt a prohlásil se za vůdce bojových oddílů, které chtěl vést proti Berlínu. Na závěr byla uvedena výzva vlasteneckých svazů, aby G. von Kahr propustil zajaté pučisty a zrušil rozpuštění národně sociální stany. Požadavky nebyly komisařem splněny, nicméně podle mínění autora článku byl G. von Kahr připraven jejich přání postupně vyhovět.

Na komentář navazovalo několik zpráv ČTK o opětovném povolení promítání kin, představení divadel a koncertů ve městě. Zmiňovaly také podporu G. von Kahra vlasteneckými svazy a žádost o amnestii pučistů. Následující zpráva uváděla Ludendorffovo prohlášení, že se bude i nadále zapojovat do lidového hnutí²⁵⁰. Dále informovala o rozhodnutí bavorského ministerského zmocněnce G. von Kahrovi k souzení pučistů stávajícími nebo nově zřízenými bavorskými soudy. Následující krátká zpráva *Bayerische Staatszeitung* mluvila o zatčení A. Hitlera, který byl zadržen ve vile Hanfstingel a převozu do Uffingu v automobilu se stráží. Podle zprávy byl z boje v Mnichově zraněn v oblasti ramene.²⁵¹

Západočeská *Nová Doba* otiskla v rubrice *Politika* 14. listopadu 1923 souhrnnou zprávu o situaci v Mnichově. Nejprve zmínila protesty mnichovských studentů, kteří vyzývali k zavraždění státního komisaře, následně upozorňovala na zbabělé chování E. Ludendorffa při potyčce s říšskou obranou. Namísto hrdinného boje v předních řadách

²⁴⁸ LIDOVÉ LISTY 14.11.1923

²⁴⁹ NÁRODNÍ LISTY 14.11.1923

²⁵⁰ S obdobnou zprávou přichází také *Nová doba* ve vydání ze 14. listopadu 1923, v rubrice Ostatní zprávy přináší kratší zprávu ČTK citující Telegraf Union, podle které se E. Ludendorff nevzdává činnosti v lidovém hnutí, čestný závazek dal pouze pro zapojení se do dalších akcí v Mnichově. In: NOVÁ DOBA 14.11.1923

²⁵¹ ROVNOST 14.11.1923

měl při prvním výstřelu zalehnout na zem. Zvedl se podle zprávy teprve při vyzvání k zatčení. „(...) *pravda jest, že svalil se na zem, jakmile třeskla první rána, aby svou ‚vzácnou osobnost‘ ukryl před výstřely.*“²⁵² Zpravodajství deníku věnující se puči doplňovala informace o útěku hlavních pučistů z Mnichova a zpráva o snaze bavorské vlády obvinít komunistickou stranu z nepokojů, které ve městě vyvolali národní socialisté.²⁵³

O výtržnostech v Mnichově, které páchali národně socialističtí studenti mnichovské univerzity, informoval také *Slovák* 14. listopadu 1923. V první uváděné zprávě mluvil o studentských nepokojích ve městě a výzvách studentů k zavraždění G. von Kahra. Poukazoval na hrubé chování studentů k rektorovi a profesorům. Situaci zklidnilo až vystoupení H. Erhardta před studenty a rozkaz státního komisaře uzavřít na tři dny univerzitu²⁵⁴. Další zpráva v deníku citovala *Bayerische Staatzeitung* potvrzující Hitlerovo zatčení a odvezení v automobilu do Uffingu. Poslední související zpráva k puči zmiňovala obavy z výtržností v Mnichově, které vyvolá Hitlerovo zatčení. Mluvila o podpoře G. von Kahra vlasteneckými svazy a požadavku na propuštění pučistů a znovuoobnovení jejich tisku. Ve snaze zavděčit se vlasteneckým svazům zastavil generální komisař sociálně demokratický tisk. Zprávy nejsou v deníku označeny původem, jedná se ale velmi pravděpodobně o ČTK.²⁵⁵

Během 14. listopadu 1923 se do zpravodajství sledovaných deníků dostávaly zprávy o demonstracích na různých místech Německa, na nichž byla provolávána sláva A. Hitlerovi a E. Ludendorffovi za zpěvu vlasteneckých písní. *Lidové noviny* přinesly na titulní straně vlastní zprávu o takové demonstraci v Berlíně, kde došlo k těžkým srážkám demonstrantů s říšskou obranou a policií. Zpráva zmiňovala dav v Charlottenburgu, který ničil židovské obchody a provolával slávu E. Ludendorffovi.²⁵⁶ Obdobné zprávy ČTK o demonstracích přicházely i v ostatních sledovaných denících, například u *Venkova* z 15. listopadu 1923, kde bylo upřesněno, že na demonstracích pořádaných organizací Německý Herold se zpívalo množství antisemitských písní a bývalá pruská hymna *Heil in die Siegerkranz*.²⁵⁷

²⁵² NOVÁ DOBA 14.11.1923

²⁵³ NOVÁ DOBA 14.11.1923

²⁵⁴ Odpovídající zprávy ostatních sledovaných deníků ve vztahu k mnichovským studentům uváděly uzavření univerzity jako rozhodnutí akademického senátu univerzity nikoli zásah generálního komisaře G. von Kahra.

²⁵⁵ SLOVÁK 14.11.1923

²⁵⁶ LIDOVÉ NOVINY 14.11.1923

²⁵⁷ VENKOV 15.11.1923

Obdobná zpráva se nacházela také ve *Večerním Českém slovu* ze stejného dne, kde byly v rámci zpravodajství o Německu zmíněny demonstrace v Berlíně s množstvím zraněných, při kterých dav provolával slávu A. Hitlerovi a E. Ludendorffovi.²⁵⁸ Nepokoje v Berlíně zahrnuje do vydání z 15. listopadu 1923 také plzeňská *Nová doba*. Podle zprávy se demonstranti sešli kolem 19. hodiny v počtu až 30 000 lidí. Zemská policie během demonstrace nezasáhla, jelikož nebyla přítomna. Bez dohledu policie demonstranti pobořili kavárnu na Wilhelmsplatz. Provolávali slávu E. Ludendorffovi, A. Hitlerovi a výzvy: „*Pryč se židy! Zabte židy!*“²⁵⁹ Živnostenská *Reforma* o nepokojích v Charlottenburgu mluvila ve vydání ze 16. listopadu 1923, také informovala o provolávání slávy E. Ludendorffovi, zpěvu písně *Detschland überr alles* a 15 zatčených demonstrantech.²⁶⁰

Vzhledem k rozdílné periodicitě obdeníků politických stran se ke zpravodajství o puči dostávaly okolo 14. listopadu 1923, tedy v době, kdy už puč nebyl hlavním zájmem ústředních stranických deníků. Moravskoslezský obdeník rolnické strany *Svobodná republika* v tento den poprvé informoval o puči, článek vyšel v rubrice denních zpráv na čtvrté straně. Účastníci puče byli podle zprávy všenečtí *hakenkreuzleři* pod vedení A. Hitlera, E. Ludendorffa a E. Pöhnera, kteří se sami dosadili do revoluční bavorské vlády. Zpráva poukazovala na krátké trvání puče, který byl potřen již druhý den ráno po svém uskutečnění. Při zásahu proti pučistům přišlo o život mnoho obětí, A. Hitler uprchl a generál E. Ludendorff byl zatčen. Následovalo kritické hodnocení Ludendorffova zapojení do akce. Protahováním světové války zničil mnoho lidských životů a stejným způsobem ničil životy i pokusem o puč. Zpráva byla zakončena informací o jeho zatčení a výslechu před soudem. Na závěr byla přidána informace o zavedení stanného práva v Bavorsku.²⁶¹

K puči se obdeník vracel ještě ve vydání ze 24. listopadu 1923 v rubrice věnované denním zprávám.²⁶² Zaobíral se Hitlerovým soudem a zmiňoval domněnku o pravém důvodu, proč měl být A. Hitler převezzen do ústavu pro choromyslné. Zastával názor, že na jeho hospitalizaci mají zájem osoby z vysoké německé politiky. Jejich cílem bylo nevyvolat soudním procesem rozruch, proto měl být raději převezzen do blázince. Na

²⁵⁸ VEČERNÍ ČESKÉ SLOVO 14.11.1923

²⁵⁹ NOVÁ DOBA 16.11.1923

²⁶⁰ REFORMA 16.11.1923

²⁶¹ SVOBODNÁ REPUBLIKA, 14.11.1923

²⁶² SVOBODNÁ REPUBLIKA, 24.11.1923

závěr zpráva dodala, že by do blázince měl být zavřen i E. Ludendorff a všichni přívrženci A. Hitlera – zejména slezští Němci.²⁶³

Brněnský obdeník živnostenské strany *Živnostenské noviny* o puči informoval také 14. listopadu 1923 v rubrice *Politické zprávy* na druhé straně vydání. Zpráva oznamovala provedení monarchistického puče v Bavorsku pod vedením národních socialistů a monarchisty E. Ludendorffa. Mimo to informovala o možném příjezdu korunního prince do Německa, který se měl pokusit o restauraci monarchie v zemi.²⁶⁴ Závěr zprávy tvořil komentář celé situace: „*Bohudík však převrat omezil se jen na Mnichov a byl brzo zdolán říšskou obranou. Tím ovšem není likvidován, neboť monarchistický duch v Bavořích žije a nebyl umlčen zatčením Hitlera a Ludendorffa, z nichž ostatně první uprchl a druhý byl propuštěn. Klid, který v Bavořích zavládl, jak oznamují říšsko-německé listy, je klidem před novou bouří.*“²⁶⁵

Lidové noviny naráží ve vydání 14. listopadu 1923 obdobně jako obdeník *Živnostenské noviny* na podporu německého národního nacionalismu mezi opavskými Němci. Zpráva sledovala průběh schůze národních socialistů v Opavě pod vedením poslance Hanse Knirsche (1877–1933). V dlouhém projevu k posluchačům zdůraznil, že hnutí A. Hitlera v Bavorsku může být nyní poraženo, ale není zničeno. Poukázal také na pevnou podporu československých Němců A. Hitlerovi a E. Ludendorffovi. V druhé polovině projevu H. Knirsch opakoval podle deníku klasické fráze o utiskování Němců v Československu. V závěru náladu na schůzi značně zkazila telefonická zpráva o zatčení A. Hitlera. V reakci na to ho přítomný poslanec Rudolf Jung²⁶⁶ prohlásil za národního mučedníka.²⁶⁷

Zprávu o schůzi národních socialistů v Opavě přinesl také rolnický *Venkov* ve vydání 18. listopadu 1923 s titulkem *Závody mezi Němci o palmu velezrady*. Obdobně jako zpráva v *Lidových novinách* zmínil vystoupení poslance H. Knirsche, který uvedl jako hlavní důvod Hitlerovy prohry nedostatek věrnosti německých vlastenců národně socialistickému hnutí. Podle poslancova názoru prohra A. Hitlera nezničí. Svůj předpoklad dával do souvislosti s osobností Bedřicha Pruského, který získal během svého života přídomek *velký* díky tomu, že se neúspěchy nenechal zlomit. Od neúspěchů se

²⁶³ Na sympatie slezských Němců k hnutí A. Hitlera odkazují *Lidové noviny* ve vydání 14. listopadu 1923 a rolnický *Venkov* 18. listopadu 1923, který zmiňuje schůzi národních socialistů v Opavě.

²⁶⁴ ŽIVNOSTENSKÉ NOVINY 14.11.1923

²⁶⁵ ŽIVNOSTENSKÉ NOVINY 14.11.1923

²⁶⁶ Československý poslanec H. Knirsch a společně s Hansem Krebsem (1888-1947) a Rudolfem Jungem (1882-1945) působil v čele Německé nacionálně socialistické dělnické strany (DNSAP) vzniklé z Německé dělnické strany založené v Trutnově roku 1904. Blíže spolupracovala se sesterskými stranami NSDAP v Německu a Rakousku. In: ŠEBEK 2005, 476–478; BERAN 2009, 100

²⁶⁷ LIDOVÉ NOVINY 14.11.1923

odrazil k vítězstvím a stejný osud předpokládá i u A. Hitlera. Zpráva dále uváděla, že všichni přítomní podporují A. Hitlera a E. Ludendorffa. Projev doplnil také o útoky na Československou republiku. Na závěr zpráva celé vystoupení hodnotila tak, že není důvod českým Němcům závidět jejich revoluční sny, které v samotném Německo působí pouze problémy.²⁶⁸

Živnostenská *Reforma* částečně upozorňovala na Hitlerův puč v úvodníku vydání ze 14. listopadu 1923, kde připomínala pětileté výročí konce války v jednotlivých evropských zemích. V případě Německa viděl úvodník velký problém v nejednotném postoji německé společnosti ke konci války, tudíž země nemohla mít společný a demokratický svátek 9. listopadu. Odkazoval na minulý rok, kdy v tento den *řádila* sociální demokracie. Tento rok se pokoušel A. Hitler zřídit nacionální diktaturu, kterou chtěl proměnit v monarchii.²⁶⁹

Další relevantní zprávy se nacházely na druhé straně vydání v rubrice telegramy. První zpráva ČTK zmiňovala vyhlášku bavorské vlády s výzvou k podpoře státního komisaře G. von Kahra obyvatelstvem. Druhá upozorňovala na to, že A. Hitler nebyl zatčen se zbraní v ruce, jak tvrdily některé předešlé zprávy, a že bude souzen před lidovým soudem nikoliv před nově zřízeným státním soudem. Poslední zpráva²⁷⁰ informovala o snaze říšské vlády soudit pučisty pro velezradu před říšským soudem. Obvinění z velezrady se zakládala na jasném pokusu pučistů sesadit říšskou vládu a prezidenta.²⁷¹

Komunistická *Rovnost* přinesla 15. listopadu 1923 několik zpráv komentujících politickou situaci v Mnichově. V první zprávě byl G. von Kahra označen jako *diktátor, zbabělý monarchista a fašista*. Velmi rázně odsuzovala zakázání komunistické strany v Bavorsku a připomněla krádeže dělnického majetku. „*Troufalost bavorské reakce nezná mezí, a proto fašistický diktátor vyhrožuje cynicky každému, kdo by byl nebyl spojen s rejdy černé havěti.*“²⁷²

Dále deník poukazoval na to, že fašista a monarchista A. Hitler bude postaven před lidový soud – *fašistický soud*. *Rovnost* zastávala názor, že je rozsudek soudu předem domluvený a obžalovaný bude určitě shledán nevinným. Německá reakce měla podle deníku v zemi převahu a jediný, kdo by její vládu mohl omezit, bylo dělnické hnutí.

²⁶⁸ VENKOV 18.11.1923

²⁶⁹ REFORMA 14.11.1923

²⁷⁰ Zpráva uvádí dva různé zdroje informací, do deníku byla zpráva *Vorwärtsu*, který čerpal informace z deníku *Münchener-Augsburger*.

²⁷¹ REFORMA 14.11.1923

²⁷² ROVNOST 15.11.1923

Následující zprávy ČTK zmiňovaly jednotu mezi bavorskou veřejností, vlasteneckými svazy, říšskou obranou a zemskou policií. Státní komisař měl všeobecnou podporu mezi vlasteneckými svazy a katolickým studentstvem. Další ze zpráv ČTK se věnovala okolnostem Hitlerova zatčení. Uváděla, že nebyl při zatčení ozbrojen²⁷³, jak tvrdily některé ze zpráv, a bude postaven před lidový soud. Následující zpráva informovala o srážkách studentů a říšské obrany v Mnichově, při kterých byl do hlavy zraněn F. Sauerbruch. Další zpráva týkající se puče zmiňovala zákaz společného pohřbu pučistů bavorskými úřady.²⁷⁴ Deník přinesl na třetí straně ještě jednu zprávu relevantní k tématu s titulkem – *Projevili názor*. Jednalo se o kritiku Německé sociálně demokratické strany pro nečinnost v politice. Deník narážel na to, že při jednání výboru strany byl projeven názor, aby v Bavorsku došlo k nastolení řádných souzení pučistů pro velezradu.

„Tak, tak! Jen když ‚projevili názor‘. Proto, že nebojovala, dokud byl k tomu čas, musí se sociální demokracie v Německu dnes omezit na pouhé ‚projevování názorů‘. Nikdo si toho ovšem nevšímá. Smutné konce vlivné dříve strany.“²⁷⁵

Obdobnou zprávu ČTK jako *Rovnost*, a to o klidu v Bavorsku uváděla také živnostenská *Reforma*. Podle zprávy vyzvaly vlastenecké svazy k navázání spolupráce mezi nimi, říšskou obranou a zemskou policií. Zmiňovala vyjádření podpory od studentů a vlasteneckých svazů G. von Kahrovi. Na závěr citovala *Meisenbacher Anzeiger* a prohlášení H. Erhardta, že je G. von Kahrovi plně k dispozici. Další relevantní zpráva ve vydání informovala o pohřbu padlých pučistů na různých hřbitovech v Mnichově, kde se podle ní shromáždily stovky pozůstalých a oddíly zakázaných bojových svazů. Na tři z pohřbů přišel osobně E. Ludendorff.²⁷⁶

Část sledovaných regionálních stranických týdeníků informovala o puči v týdnu od 15. listopadu 1923. Nejen velké stranické deníky přinášely komentáře a analýzy politické situace v Německu, uváděly je i některé z týdeníků. Mladoboleslavský lidovecký týdeník *České listy* takový úvodník zařadil do vydání z 15. listopadu 1923. Mluvil o dříve pyšném Německu rozpínajícím se Evropou, které bylo za svou domýšlivost potrestáno prohrou ve světové válce a vyměřením válečných náhrad, které odmítlo platit. Úvodník poukazoval na různé postoje spojenců při vymáhání reparací, stávky v průmyslovém Porýní a uměle vytvořenou devalvaci měny. Německo se vlastním přičiněním dostalo

²⁷³ Stejnou zprávu o Hitlerově zatčení přinesla *Reforma* 14. listopadu 1923.

²⁷⁴ ROVNOST 15.11.1923

²⁷⁵ ROVNOST 15.11.1923

²⁷⁶ REFORMA 15.11.1923

k hospodářskému kolapsu, kdy obyčejné potraviny stojí biliony marek. Poukazoval na nejednotu země, zejména Bavorsko a Sasko se silně vymezovaly proti říšské vládě a pokoušely se osamostatnit. Proti Sasku zasáhla říšská vláda vysláním říšské obrany, naopak za potlačení revoluce národních socialistů v Bavorsku stáli podle týdeníku bavorští katolíci, nikoli říšská vláda.

Cílem revolucionářů bylo zřízení samostatného bavorského království. Na závěr celou situaci v Německu označuje jako vlastní chybu Němců, zapříčiněnou jejich pýchou, a proto není možné mít se zemí soucit. Jediný, kdo si podle týdeníku soucit zasloužil, byla část obyvatelstva, která se nepodílela na tvoření německé politiky, ale plně nesla tíhu situace v zemi.²⁷⁷ Detailnější zprávy o puči přinesl týdeník na třetí straně vydání v rubrice *Politický přehled*. Za pučem trvajícím pouhý den stáli podle zprávy monarchisté A. Hitler, E. Pöhner a E. Ludendorff. Zpráva poukazovala na Ludendorffovo propuštění na čestné slovo a útěk do Maďarska. Mimo zprávy o hlavních pučistech přidal týdeník rubriky podávající informace o studentských nepokojích v Mnichově a uzavření univerzity.²⁷⁸

Podobný komentář, ač o dost kratší přinesl týdeník národních socialistů *Bratrství* z Pardubic v pravidelné relaci zahraničních zpráv z Německa. Situaci v zemi považoval za zmatenou, jelikož ve stejnou dobu, kdy byl v Bavorsku potlačen monarchistický puč, přicházely zprávy o možném návratu korunního prince zpět do země s pasem vydaným říšskou vládou. Týdeník považoval za nepřijatelné, aby se v době těžké ekonomické krize do čela země vrátily osoby, které byly za současnou situaci odpovědné.²⁷⁹

Komunistická *Rovnost* 16. listopadu 1923 otiskla krátkou analýzu událostí v Německu v níž zmínila Hitlerův puč a pohřeb jeho obětí. Zpráva kritizovala chování německé sociální demokracie, které dávala za vinu neustálý vzestup nacionalistické pravice. Svou argumentaci deník dokládá na pohřbech pučistů, kdy u třech pohřbů byl přítomen E. Ludendorff. Zejména odkazoval na pohřeb M. von Scheubner-Richtera, kde pronesl E. Ludendorff smuteční řeč. „Vloživše ruce na rakev, zavázali se slavnostně přítomní vůdci národních socialistů, mimo jiné kapitán Erhardt, že dopomohou národní i lidové věci k vítězství.“²⁸⁰

²⁷⁷ ČESKÉ LISTY 15.11.1923

²⁷⁸ ČESKÉ LISTY 15.11.1923

²⁷⁹ BRATRSTVÍ 15.11.1923

²⁸⁰ ROVNOST 16.11.1923

Pohřeb pučistů zmiňoval také *Slovák* ve vydání z 16. listopadu 1923 na titulní straně s titulkem *Pohřeb nemeckých hrdinův*. Zpráva ČTK poukazovala na přítomnost stovek pozůstalých, ačkoliv měla být doba pohřbů tajná. Mimo to byly na pohřbech přítomny zakázané útvary – svaz Oberland, národní socialisté a E. Ludendorff. Zpráva obdobně jako *Rovnost* citovala slavnostní slib pokračování národního boje na pohřbu M. von Schaubner-Richtera.²⁸¹ Deník přinesl ještě jednu relevantní zprávu k tématu na třetí straně vydání. Podle parlamentní služby sociální demokracie měla být zatčena velká část vůdců národně sociálního hnutí a bojových svazů. Mezi zatčenými byli velitel Hitlerova hlavního štábu Hans Streck a velitel svazu Oberland F. Weber. Na F. Webera bylo mimo to podáno trestní oznámení za vydírání, jelikož v mnichovské automobilce rekvíroval tři automobily v době, kdy už byl puč oficiálně prohlášen za vlastizrada.²⁸²

Sociálně demokratický týdeník *Okres Jaroměřský* se puči věnoval krátce v rámci rubriky *Zahraniční přehled* ve vydání ze 16. listopadu 1923. Uvedl informaci o nepodařeném pokusu o puč A. Hitlera a E. Ludendorffa. Komentoval odvrácení podpory G. von Kahra a E. Pöhnera puči jako návrat ke *staré víře*. Na závěr dodal, že je možný návrat korunního prince z Holandska, kterého údajně povolala zpět říšská vláda.²⁸³

Týdeník národní demokracie *České Znojmo* puč zmiňoval na druhé straně ve vydání ze 16. listopadu 1923 pod titulkem *Bavorský převrat*. Jednalo se o jeden z mála případů, kdy měl puč v týdeníku vlastní titlek a nebyl řazen pouze v rubrice zahraničních zpráv. Článek dával důraz na fakt, že samotný puč nikoho nepřekvapil – překvapivý byl jeho konec a chování hlavních aktérů. Myslel tím zejména chování G. von Kahra, který nejprve přislíbil podporu, ale vzal ji zpět ve chvíli, kdy byla jasná porážka pučistů. Autor dále poukazoval na zatčení pučistů A. Hitlera a E. Ludendorffa a jejich propuštění na čestné slovo se závazkem přerušení současných aktivit. Chování G. von Kahra považoval za vypočítavé. Během puče nepřestal být diktátorem a po puči se zbavil největšího soka A. Hitlera. Na závěr dodal, že pochybnosti kolem říšské obrany nebyly na místě, jelikož zachovala věrnost říšské vládě.²⁸⁴

²⁸¹ SLOVÁK 16.11.1923

²⁸² SLOVÁK 16.11.1923

²⁸³ OKRES JAROMĚŘSKÝ 16.11.1923

²⁸⁴ ČESKÉ ZNOJMO 16.11.1923

5.4. Doznívání puče ve zpravodajství konce listopadu 1923

V druhé polovině listopadu 1923, kdy zprávy o puči ustupovaly do pozadí vnitropolitických problémů Stresemannovy vlády přinesl, *Venkov* 17. listopadu 1923 úvodník věnovaný francouzskému pohledu na mnichovský puč. Jednalo se o jeden z mála úvodníků, který byl podepsán plným jménem autora – Lothara Suchého. Nejprve poukázal na nezáměr o události puče, který panoval mezi francouzským obyvatelstvem. Dále komentoval vývoj v Německu po první světové válce, kdy monarchismus a militarismus byl nahrazen republikánským smýšlením a demokracií. Německu vytýkal, že nemělo vůli platit reparační závazky a dodržovat mírovou smlouvu. Podle autora bylo republikánské pouze z nutnosti, nikoli z přesvědčení. Většina obyvatelstva byla nakloněna nastolení monarchie a odmítala plnit podmínky mírové smlouvy.

Boj mezi pučisty a bavorskou vládou považoval za boj v rámci jednoho směru. Říšská vláda se k situaci postavila zbaběle, jelikož se na konci pouze přidala k vítězné straně. Po čtyři roky blokovala plnění reparací, ve své podstatě neměla jiný cíl než pučisté, kteří proti mírovým smlouvám a reparacím vystupovali, ačkoli to veřejně nepřiznala. V prohlášení proti pučistům G. Stresemann vyzval obyvatelstvo, aby svůj zájem obrátilo k Porúří a podporovalo boj se separatismem oblasti. Autor zdůrazňoval Stresemannovy snahy odklonit zájem pučistů a obyvatel od revoluce proti státu a poštvat je proti Francii. Protifrancouzské postoje kancléře považoval za shodné s pučisty, zároveň ho nařkl, že se snažil poštvat Velkou Británii proti Francii.

„Jeho cílem je tedy, pomáhat těm, kdož bojují proti Francii. Boj proti mírové smlouvě a proti Francii je cílem Ludendorffovým a Hittlerovým, von Kahrovým a von Knillingovým, Stresemannovým a i Eberotvým (...).“²⁸⁵

Potlačení puče se pro Francii nic nezměnilo, stále musí v Německu intervenovat za dodržování mírové smlouvy a placení reparací. K tomu samému vyzýval Velkou Británii a dodal, že neúspěch E. Ludendorffa není pádem monarchistické myšlenky v Německu, ale pouze jeho osobním selháním. Na závěr vyzval k jednotě v rámci Dohody a její nutné roli k udržení míru v Evropě.²⁸⁶

Taktéž *Lidové noviny* puč 17. listopadu 1923 krátce zmínily v úvodníku analyzujícím politický vývoj v Německu sužovaném problémy vlády, separatismem v Porýní a možný

²⁸⁵ VENKOV 17.11.1923

²⁸⁶ VENKOV 17.11.1923

návratem korunního prince do země. Puč zmínil v úvodu textu, kde se zamýšlel nad neustálou cykličností německé politiky. Opakovaně střídalo období relativního klidu a krize. Poukazoval na to, že reakční pravicové síly se pučem dostaly do bratrovražedného boje, během kterého měla říšská vláda získat čas k mobilizaci sil a zahraniční podpory. Neúspěch puče zasazoval do kontextu na možnost boje německého jihu proti severu, ke kterému nedošlo díky všeobecnému mínění v Bavorsku, že i na severu Německa zvítězí revoluce.²⁸⁷

Národní listy informovaly 17. listopadu 1923 o zatčení Hitlerova agenta ve Znojmě. Zpráva cituje týdeník *Moravský jih*, podle kterého byl zadržen podezřelý cizinec na nádraží ve Znojmě. Muž měl být agentem *smutně proslulého bavorského pučisty Hitlera* cestujícím z Bavorska přes Rakousko do Prahy. Zadržený se jmenoval Eduard Pepelstein a měl u sebe množství odznaků, letáků a kompromitujících listin.²⁸⁸ Obsahově obdobnou zprávu, pravděpodobně ze zdroje ČTK, otiskl také *Venkov* 18. listopadu 1923 v rubrice různé zprávy.²⁸⁹

Večerní České slovo 17. listopadu 1923 přineslo krátkou zprávu o snaze říšského státního zástupce obžalovat E. Ludendorffa a A. Hitlera před říšským soudním dvorem v Lipsku.²⁹⁰ Do druhé strany vydání byla zahrnuta podobizna H. von Seeckta jedoucího na koni s popiskem – protivník E. Ludendorffa, vítěz nad O. von Lossowem a potlačitel bavorského puče.²⁹¹ V nedělní obrazové příloze večerníku se nacházela fotografie skupiny mužů v uniformách se zvednutou pravíci a kratším popiskem *Z německého chaosu*. Skupina byla označena jako hitlerovci – bavorští monarchisté, kteří přísahají obnovit *staré pořádky*. Po nepovedeném puči není hnutí zničeno, přestože se se svými vůdci rozprchli. Večerník ve vztahu k fotografii naznačuje otázku, jak vzhledem k událostem puče a zprávám o možném návratu excísaře do země bude Německo vypadat za dva týdny.²⁹²

Většina regionálních stranických týdeníků (se schématem vydávání 3. listopadu 1923 – 10. listopadu 1923 – 17. listopadu 1923) se puči věnovala kolem 17. listopadu 1923. Přinášené zprávy byly kratšího rozsahu, z velké části se spokojily s krátkým oznámením o provedení puče v Mnichově. Ukázkou takovéto krátké zprávy je možné nalézt

²⁸⁷ LIDOVÉ NOVINY 17.11.1923

²⁸⁸ NÁRODNÍ LISTY 17.11.1923

²⁸⁹ VENKOV 18.11.1923

²⁹⁰ VEČERNÍ ČESKÉ SLOVO 17.11.1923

²⁹¹ VEČERNÍ ČESKÉ SLOVO 17.11.1923

²⁹² NEDĚLNÍ OBRAZOVÁ A ZÁBAVNÁ PŘÍLOHA ČESKÉHO SLOVA 17.11.1923

17. listopadu 1923 v živnostenském týdeníku *Jizeran*. Puč národních socialistů a monarchisty E. Ludendorffa dal do kontextu celkového odporu Bavorska k říšské vládě. Zpráva poukazovala i na to, že se do země měl vrátit korunní princ. Situaci v Německu hodnotil týdeník jako nebezpečnou, jelikož monarchistické tendence neustaly ani po porážce puče.²⁹³

Týdeník národní demokracie *Jihlavsko* informoval 17. listopadu 1923 nejprve o zatčení Hitlerova agenta ve Znojmě v rubrice *Příběhy týdně*. Zpráva mluvila o zatčeném cizinci na nádraží ve Znojmě, který byl identifikován jako Eduard Pepelstein – cestující z Bavorska přes Rakousko do Prahy. Zadržený měl v zavazadlech odznaky a letáky propagující německé národní socialisty.²⁹⁴ Samotný puč zmiňoval týdeník krátce na třetí straně v rubrice různých zpráv pod titulkem, *Co týden dal*. Uvedl, že se v Bavorsku pokusili monarchisté A. Hitler a E. Ludendorff provést monarchistický puč. Jejich pokus byl státní správou zmařen a hlavní pučisté byli zadrženi.²⁹⁵

Detailnější popis puče otiskl lidovecký týdeník *Právo z Přerova*. Zpráva se nacházela v rubrice věnované zahraničním zprávám. V textu bylo zmíněno, že do sálu měšťanského pivovaru v Mnichově vtrhlo 8. listopadu 1923 600 ozbrojenců, kteří přerušili projev G. von Kahra. Jednotky jednaly na příkaz A. Hitlera, který přede všemi v pivnici prohlásil bavorskou vládu za sesazenou. Následně bylo vyjmenováno personální obsazení nové vlády, kde nebyl zmíněn nikdy jiný, než uváděly zprávy ve všech ostatních sledovaných tiscích, pouze jméno E. Pöhnera bylo uvedeno ve tvaru *Polmer*. Zpráva odkazovala na vynucenou spolupráci G. von Kahra s pučisty, zmiňovala zatčení části ministrů a přesunutí zbytku řádné bavorské vlády do Pasova²⁹⁶. Podle zprávy vyvolala Hitlerova akce silnou reakci říšské vlády a odpůrců znovunastolení monarchie v zemi. Na závěr doplnila, že od neděle má plnou kontrolu nad situací v Mnichově G. von Kahr a E. von Knilling, kteří se přiklonili zpět k řádné říšské vládě, ale i přesto není situace v Mnichově zcela uklidněna.²⁹⁷

Některé z regionálních stranických tisků na puč odkazovaly velmi volným způsobem, jako například obdeník národních socialistů *Stráž na Severu* vydávaný v Mostě. Ve vydání ze 17. listopadu 1923 uvedl v rubrice zahraniční zprávy hodnocení politické

²⁹³ JIZERAN 17.11.1923

²⁹⁴ JIHLAVSKO 17.11.1923

²⁹⁵ JIHLAVSKO 17.11.1923

²⁹⁶ Informace o přesunutí části bavorské vlády mimo Mnichov se nacházelo skrz všechny sledovaný tisk. Oproti zprávám velkých deníků *Právo* zmiňovalo přesun vlády do Pasova, zprávy velkých deníků zmiňují přesunutí do Řezna.

²⁹⁷ PRÁVO 17.11.1923

situace v Německu. Upozorňoval na silnou pozici pravicových stran a vlasteneckých svazů. Předpokládal, že budoucí vláda bude složená pouze z generálů, čímž odkazuje na vyhlášení revoluční vlády v Mnichově, ve které měl zasedat E. Ludendorff, a také částečně na předání moci nad říšskou obranou do rukou generála H. von Seeckta.²⁹⁸

Ve zpravodajství posledního listopadového týden se množily zprávy o postupném zatýkání zbytku pučistů a změnách ve vedení pravicových vlasteneckých svazů. Deník *Lidové listy* o důsledcích puče koncem měsíce informoval sporadicky, 20. listopadu 1923 přinesly krátkou zprávu ČTK o zadržení Hitlerových stoupenců v Linci, kde policie vypátrala tři pobočníky A. Hitlera. Uváděla, že H. Göring byl hospitalizován v nemocnici v Innsbrucku a je pravděpodobné, že budou všichni zadržení vypovězeni z Rakouska. Podobnou zprávu otiskla i brněnská *Rovnost* 19. listopadu 1923, podle její zprávy došlo k zadržení osob v Innsbrucku, nikoli v Pasově, jak uváděly *Lidové listy*²⁹⁹. Na titulní straně z 22. listopadu informovaly *Lidové listy* o plánovaném státním převratu H. Erhardta na den 23. listopadu 1923. Zpráva pocházela z francouzského deníku *Le Matin*.³⁰⁰ Stejnou zprávu uvedl i *Venkov* ve vydání ze 22. listopadu 1923.³⁰¹ Krátkou zprávu o zatýkání národních socialistů přináší *Lidové listy* ještě v jednom vydání z 27. listopadu 1923, podle níž byli zatčeni národní socialisté z uskupení Pohraniční strážci vedeného E. Röhmem.³⁰²

Lidové noviny otiskly 20. listopadu 1923 poměrně ojedinělou vlastní zprávu o vyloučení E. Ludendorffa ze všech důstojnických svazů v zemi. Mimo to zmínila vlastní Ludendorffovo rozhodnutí vystoupit z bavorského svazu válečníků, jelikož tato organizace vydala vlastní protokol o pochodu Mnichovem 9. listopadu 1923, podle kterého generál po prvním výstřelu zalehl na zem. Vstal teprve tehdy, když ho k tomu vyzvala policie s tím, že ho zatýká. Tento popis situace považoval za vylhaný, a proto organizaci opustil.³⁰³

Další relevantní zpráva se nacházela ve vydání deníku z 22. listopadu 1923 a věnovala se zatčení přední osobnosti národně socialistického hnutí Siegfrieda Erhardta³⁰⁴ (šéfredaktora *Völkischer Beobachter*). Považovala ho za nevlivnějšího představitele

²⁹⁸ STRÁŽ NA SEVERU 17.11.1923

²⁹⁹ LIDOVÉ LISTY 20.11.1923; ROVNOST 19.11.1923

³⁰⁰ LIDOVÉ LISTY 22.11.1923

³⁰¹ VENKOV 22.11.1923

³⁰² LIDOVÉ LISTY 27.11.1923

³⁰³ LIDOVÉ NOVINY 20.11.1923

³⁰⁴ Zpráva velmi pravděpodobně myslěla D. Eckarta, který pomáhal NSDAP se zakoupením deníku *Völkischer Beobachter*. Byl odsouzen pro zapojení do puče a odpykával si trest v Landsbergské věznici, odkud byl propuštěn v prosinci roku 1923 a záhy na to zemřel. In: DORNBERG 1982, 343

hnutí, který si připojením k němu finančně přilepšil. Před zatčením se pokusil uprchnout na svůj zámek do Rakouska.³⁰⁵ Ve vydání z 24. listopadu 1923 informovaly *Lidové noviny* o agitaci národního socialisty G. Rossbacha (účastníka puče) mezi studenty mnichovské pěchotní školy. Podle šetření byli posluchači školy důstojníci i praporčíci plně pod vlivem národních socialistů. Zpráva se podívovala nad tím, že přestože je na něj vydán zatykač, může se volně pohybovat po městě a štvát studenty školy proti říšské vládě a velení říšské obrany.³⁰⁶

O dohaděch mezi bavorskými a říšskými soudy ohledně souzení pučistů informovaly *Lidové noviny* 29. listopadu 1923. Říšský státní zástupce vydal zatykač na E. Ludendorffa, A. Hitlera a E. Pöhnera, jehož platnost byla zamítnuta bavorským úřadem vrchního komisaře, který rozhodl o náležitosti výše zmíněných pučistů k bavorským soudům. Vydání přineslo ještě jednu krátkou zprávu o tom, že A. Hitler vyhlásil v mnichovském vězení hladovku, aby docílil svého propuštění.³⁰⁷

Poslední listopadové vydání *Lidových novin* otisklo zprávu *Chicago Tribute* o plánech H. Erhardta, který v rozhovoru pro chicagský deník prohlásil, že za bídu Německa může mírový diktát a výmarská ústava, a tudíž je nutné obojí odstranit. Odstranění výmarské ústavy není možné mírovou cestou, a proto bude nutné využít násilí a zřídit diktaturu.³⁰⁸

Část sledovaných deníků uváděla koncem měsíce zprávy vážící se k možné restauraci monarchie v zemi. Zpráva *Národních listů* z 20. listopadu 1923 informovala o krátkém prohlášení bavorského prince Ruprechta, který vyvracel nepravdivé prohlášení o brzkém nastolení monarchie v Bavorsku. Princovo prohlášení se nacházelo v dopise určeném národnímu svazu německých důstojníků.³⁰⁹ Obdobnou zprávu přinesl také *Slovák* ve vydání z 21. listopadu 1923. Zpráva deníku hovořila nejen o veřejném prohlášení prince Ruprechta, ale i o odmítavém postoji bavorské vlády k nastolení monarchie v zemi.³¹⁰

Národní listy přinesly koncem listopadu ještě jednu zprávu věnující se puči, a to 24. listopadu 1923, kde uvedly, že při jednání v říšském sněmu vystoupila Bavorská lidová strana a Německá demokratická strana proti komunistickému návrhu soudit pučisty pro velezradu před říšským soudem v Lipsku. Návrh považovali za politický nátlak na

³⁰⁵ LIDOVÉ NOVINY 22.11.1923

³⁰⁶ LIDOVÉ NOVINY 24.11.1923

³⁰⁷ LIDOVÉ NOVINY 29.11.1923

³⁰⁸ LIDOVÉ NOVINY 30.11.1923

³⁰⁹ NÁRODNÍ LISTY 20.11.1923

³¹⁰ SLOVÁK 21.11.1923

německou justici.³¹¹ Se stejnou zprávou přišel také *Slovák* ve vydání z 25. listopadu 1923.³¹²

Komunistická *Rovnost*, která se puči věnovala komplexněji i v druhé polovině listopadu 1923, uvedla ve vydání ze 20. listopadu 1923 vlastní komentář politické situace v Německu. Nejprve odkazovala na hlasování o nedůvěře říšské vládě, kdy v případě neúspěchu chtěl kancléř rozpustit říšský sněm, nebo zavést direktorium. Tento krok deník považoval za posílení reakčních sil v Německu, jejichž činnost po porážce puče neustoupila do pozadí, naopak se pokoušeli o nový puč vedený H. Erhardtem.³¹³ Na zmínku o Erhardtově puči navazovala i ve vydání z následujícího dne, kde otiskla zprávu *Le Matinu* o plánovaném státním převratu na 23. listopad 1923.³¹⁴

Ve vydání z 23. listopadu 1923 *Rovnost* přinášela zprávu *Miesbacher Anzeigeru* o zatčení předního národního socialisty D. Eckhardta. Za zatčením bylo pravděpodobně zapojení do puče.³¹⁵ Totožnou zprávu přineslo také *Večerní České slovo* z 22. listopadu 1923.³¹⁶ Poslední zpráva listopadové *Rovnosti* o puči přišla ve vydání 25. listopadu 1923. Byla původem od ČTK a zmiňovala rozhodnutí G. von Kahra nevydat pučisty k říšskému soudu, ale soudit je v Bavorsku, jelikož bylo bavorské soudní přelíčení již v plném proudu.³¹⁷

Několik zpráv o důsledcích puče v závěru listopadu otiskla na svých stránkách také živnostenská *Reforma*. Ve vydání z 18. listopadu 1923 uveřejnila úvodník rozebírající nestabilitu říšské vlády a separatistické boje v Porýní. Úvodem textu autor komentuje zklamání, které přinesl postoj říšské vlády k mnichovskému puči. Podle autora mohl kabinet rázným zakročením získat stabilitu a podporu na mezinárodním poli, namísto toho se G. Stresemann nechal uklidnit G. von Kahrem a nenařídil oficiální vyšetřování událostí a pučistů, kteří se z Mnichova stáhli na sever Bavorska. Zatčení E. Ludendorffa nemělo podle autora váhu, jelikož byl záhy propuštěn.

Za neúspěchem puče viděl špatné načasování, nedostatečnou výzbroj pučistů a malou podporu obyvatelstva. Zmínil také poznámku o tom, že se E. Ludendorff po prvních výstřelech při bojích svalil do bláta. Předpokládal, že Bavorsko bude nyní vyčkávat, jak dopadnou reakční pokusy ve zbytku Německa. Revoluce v Prusku by znamenala změnu

³¹¹ NÁRODNÍ LISTY 24.11.1923

³¹² SLOVÁK 25.11.1923

³¹³ ROVNOST 20.11.1923

³¹⁴ ROVNOST 22.11.1923

³¹⁵ ROVNOST 23.11.1923

³¹⁶ VEČERNÍ ČESKÉ SLOVO 22.11.1923

³¹⁷ ROVNOST 25.11.1923

v celém Německu a stačilo by pouze vyčkat, až se změna rozšíří i do Bavorska a po celé zemi.³¹⁸ Na druhé straně v rubrice se zahraničními zprávami uvedl deník zprávu ČTK o snaze státního říšského zástupce soudit E. Ludendorffa a A. Hitlera před říšským soudem v Lipsku.³¹⁹

Sociálně demokratická *Nová doba* se puči v závěru měsíce věnovala pouze krátce ve dvou vydáních – 25. listopadu 1923 zmínila odmítavý postoj E. Ludendorffa ke snaze H. Erhardta postavit se do čela lidového hnutí. Bývalý generál uveřejnil v tisku prohlášení, že ho za vůdce hnutí nepovažuje.³²⁰ Ve vydání z 26. listopadu 1923 zmiňoval deník na titulní stránce zatčení E. Röhma³²¹ a dalších členů organizace Pohraniční strážci. Na druhé straně vydání deník uvedl ojedinělou zprávu o potopení anglického parníku u švédského pobřeží, který měl převážet válečný materiál určený pro sověty nebo pro národní socialisty.³²²

³¹⁸ REFORMA 18.11.1923

³¹⁹ REFORMA 18.11.1923

³²⁰ NOVÁ DOBA 25.11.1923

³²¹ Stejnou zprávu otiskly *Lidové listy* ve vydání z 27. listopadu 1923.

³²² NOVÁ DOBA 26.11.1923

Závěr

V této diplomové práci jsem se pokusila nastínit způsob jakým český a slovenský politický tisk informoval o událostech Hitlerova mnichovského puče z 8. a 9. listopadu 1923. První polovina práce má kompilační charakter a je uvedena kapitolou o poválečném vývoji Výmarské republiky s důrazem na politické a ekonomické problémy země, které byly zapříčiněny prohrou ve válce a vyměřenými reparacemi až ke krizovému podzimu 1923. Na úvodní kapitolu práce navazuje druhá o životě A. Hitlera, která sleduje jeho mládí, pobyt ve Vídni a narukování do první světové války. Na závěr kapitoly jsem představila počátek jeho politické kariéry v DAP, do které vstoupil po propuštění z armády. Třetí kapitola práce sleduje průběh událostí puče v Mnichově. Nejprve se věnuji vpádu pučistů v čele s A. Hitlerem do měšťanského pivovaru 8. listopadu 1923 a jednáním s vrchními bavorskými představiteli - G. von Kahrem a O. Lossowem. Následně popisují střet pučistů s říšskou obranou o den později, který měl za cíl obrátit situaci ve prospěch puče poté, co se proti němu postavila bavorská státní správa. Pochodem puč skončil, po srážce se zemskou policií zemřelo 14 pučistů a A. Hitler uprchl do Uffingu, kde byl za dva dny zatčen a v březnu 1924 odsouzen bavorským soudem k trestu pěti let vězení, ze kterých ve vězení strávil pouhý rok.

Druhá polovina práce se věnuje rozboru sledovaných deníků a týdeníků. Před vlastní sondou do periodik je nastíněn vývoj českého a slovenského politického tisku 20. let 20. století. Následující pátá kapitola předkládá vhled do sledovaného tisku, který o puči informoval intenzivně od prvních zpráv o obsazení pivnice 9. listopadu 1923, přes boje s říšskou obranou, které zmínil ve vydáních mezi 10. a 11. listopadem, až po zatčení A. Hitlera 13. listopadu 1923. V druhé polovině listopadu 1923 přinášel tisk občasně zprávy o doznívajících následcích puče v Bavorsku – zejména o demonstracích mnichovských studentů, snahách H. Erhardta se postavit do čela lidového hnutí, zatýkání vrchních pučistů v Rakousku a rozporu mezi bavorskou a říšskou vládou o tom, kdo měl pučisty postavit před soud.

Většina zpráv v tiscích pocházela ze zdrojů ČTK, která často odkazovala na převzetí informací ze zahraničních agentur Havas nebo WTB, popřípadě od německých deníků. Mezi nejvíce citované deníky patřily *Vorwärt*, *Berliner Zeitung am Mittag*, *Berliner Tageblatt* a *Münchener Neuste Nachrichten*. V menší míře ČTK citovala také francouzský *Le Matin*. Charakter těchto deníků a jejich politická orientace ovlivňovala zprávy, které byly převzaty nejprve ČTK a následně některým ze sledovaných tisků.

Mimo zpráv ČTK se objevovaly v některých vydáních *Lidových novin*, *Národních listů* a *Venkova* zprávy z vlastních zdrojů deníků.

Hlavní část sledovaného zpravodajství o puči přicházela mezi 10. až 13. listopadem 1923. Struktura zpravodajství byla u sledovaných ústředních stranických tisků *Lidových listů*, *Národních listů*, *Reformy*, *Venkova*, a *Lidových novin* podobná – deník otiskl na titulní straně úvodník věnující se převratu v Mnichově a doplňující informace z místa puče, které rozšiřoval zpravidla v závěru vydání v rubrice posledních zpráv. Dva sledované mimopražské deníky *Nová doba* a *Rovnost* do vydání úvodníky nezahrnovaly, stejně jako *Večerní České slovo* a *Slovák* jejichž zpravodajství se skládalo zejména ze zpráv ČTK, případně ze zpráv bez uvedení původu.

Přestože výše zmíněná *Rovnost* neuváděla úvodníky o puči, místo nich přinášela před každým oddílem zpravodajství z Německa vlastní komentář situace v zemi, kde na puč často narážela. Deník přicházel s některými nepodloženými teoriemi, například že se A. Hitler nechal zatknout dobrovolně, jelikož si byl jistý, že ho soudy přísně nepotrestají. Nebo zmiňoval údajný zájem vysoce postavených osob bavorské politiky v zabránění velkému soudnímu přelíčení s pučisty před říšskými soudy. Tento předpoklad deníku nemusel být bez reálného základu. Je vysoce pravděpodobné, že vzhledem k zapojení G. von Kahra a O. von Lossowa do puče, byl zájem bavorské státní správy pučisty soudit před zemským soudem v Bavorsku.

Většina stranických deníků sdílela názor, že byl puč monarchistickým činem a jeho neúspěch se skrýval ve střetu mezi snahou o restauraci monarchie a existencí Výmarské republiky. K tvrzení je vedlo částečně zapojení E. Ludendorffa do revoluce, kterého si spojovaly s hohenzollernským Německem a prohlášení se místodržitelem monarchie od G. von Kahra při jmenování revoluční vlády. Odlišný důvod potření puče zastávaly *Lidové listy*, které viděly za porážkou zásah bavorských katolíků. S další teorií o neúspěchu akce přišly *Národní listy*, které ho přičítaly diplomatickému zásahu Francie.

Celý revoluční pokus část deníků považovala za akci E. Ludendorffa, některé dokonce A. Hitlera neuvedly mezi hlavnímu pučisty, jako například obdeník *Jihočech*, který hlavního vůdce národních socialistů viděl v G. Rossbachovi. O A. Hitlerovi a E. Ludendorffovi se tisky vyjadřovaly dvojím způsobem – v umírněných popisech situace z Mnichova mluvily o monarchistech, fašistech nebo pučistech. V textech, kde se snažily analyzovat situaci a zaujmout čtenáře referovaly o A. Hitlerovi s přízvisky jako *bavorský Mussolineček*, *malířský tovaryš*, *vůdce křivých křížovníků* nebo implikovaly, že by měl být vyšetřen na psychiatrii. Dva z deníků *Lidové listy* a *Reforma* přinesly

informaci, že rodina A. Hitlera pocházela původně z Čech, než se přestěhovala do Rakouska. Z velké části A. Hitlera považovaly za výstřední postavu bavorské politiky. Při hodnocení E. Ludendorffa připomínaly zásluhu na prodlužování války, označovaly ho jako *krvavého generála*. Jeho osobu a aktivity v lidovém hnutí hodnotily vždy kriticky a poukazovaly na zapojení do války.

Dalším z větších sledovaných témat zpravodajství byl postoj G. von Kahra a G. Stresemanna k puči. Deníky kritizovaly G. von Kahra pro protichůdné postoje, nejprve se k pučistům přidal, ale druhý den se proti nim obrátil. Postoj G. Stresemanna považovaly taktéž za špatný, jelikož reagoval na události v Mnichově nedostatečně. Z proudu kritiky kancléře vystoupily *Lidové noviny*, které připomněly možnost, že kdyby kancléř tvrdě zasáhl proti puči mohl proti říšské vládě poštvat vlastenecké svazy z celého Německa, a proto přenechal řešení na bavorské státní správě.

Pouze část deníků – *Lidové noviny*, *Venkov*, *Národní listy* a část regionálních tisků si všimaly přímého přesahu událostí puče do Československa, a to na případě zatčeného Hitlerova agenta ve Znojmě a schůzi opavských Němců, kde byla vyjadřována podpora puči, A. Hitlerovi a celému národně socialistickému hnutí.

Práce sledovala mimo velkých stranických deníků výběrově i zpravodajství regionálních obdeníků a týdeníků. Jejich zpravodajství netvořilo celek, ale roztržitý soubor velmi krátkých zpráv. Vzhledem ke periodicitě přinášely týdeníky informace později než deníky – v rozmezí 13. až 17. listopadu 1923. Bavorskému puči se i malým náznakem věnovaly ty z týdeníků, které zahraničí zprávy do vydání zahrnovaly. Pouze výjimečně se pučem zabývaly i v následujícím vydání po první zmínce – takovou výjimkou byla ze sledovaných týdeníků *Naše Haná*. Mimo vlastního puče mluvily některé z týdeníků také o zadržení Hitlerova agenta ve Znojmě podobně jako výše uvedené deníky.

Seznam použitých zkratk

AP – Associated Press

BVP – Bavorská lidová strana

ČND – Československá národní demokracie

ČSL – Československá strana lidová

ČSNS – Česká strana národně sociální

ČSSD – Československá sociálně demokratická strana

ČTK – Československá tisková kancelář

ČZOS – Československá živnostnicko-obchodnická strana středostavovská

DAP – Německá dělnická strana

DDP – Německá demokratická strana

DNSAP – Německá národně socialistická dělnická strana

DNVP – Německá národně lidová strana

DVP – Německá lidová strana

KLP – Rada lidových pověřenců

KPD – Komunistická strana Německa

KSČ – Komunistická strana Československa

NSDAP – Národně socialistická německá dělnická strana

RZSML – Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu

SA – Sturmabteilung

SLS – Slovenské ľudová strana

SPD – Německá sociální demokracie

USPD – Nezávislá sociálně demokratická strana Německa

WTB – Wolffsche Telegraphenbüro

Z – Centrum

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Periodika z roku 1923

Bratrství

České listy

České Znojmo

Jihlavsko

Jihočech

Jizeran

Lidové listy

Lidové noviny

Národní listy

Naše Haná

Nová doba

Okres Jaroměřský

Právo

Právo chudoby

Reforma

Rovnost

Slovák

Stráž na Severu

Svobodná republika

Večerník České slovo

Venkov

Živnostenské noviny

Literatura

BÁRTLOVÁ 2005 — Alena BÁRTLOVÁ: Hlinkova slovenská ľudová strana. In: MALÍŘ/MAREK 2005. 833–860

BEDNAŘÍK/JIRÁK/KÖPPLOVÁ 2011 — Petr BEDNAŘÍK/Jan JIRÁK/ Barbara KÖPPLOVÁ: Dějiny českých medií: od počátku do současnosti. Praha 2011

BENDERESKY 2013 — Joseph W. BENDERSKY: A Concise History of Nazi Germany [online]. In: <http://ebookcentral.proquest.com/lib/natl-ebooks/detail.action?docID=1318841>, vyhledáno 25. 9. 2019

BERAN 2009 — Ladislav Josef BERAN: Odepřená integrace. Systémová analýza sudetoněmecké politiky v Československé republice 1918–1938. Praha 2009

BERÁNKOVÁ/KŘÍVÁNKOVÁ/RUTTKAY 1988 — Milena BERÁNKOVÁ/ Alena KŘÍVÁNKOVÁ/ Fraňo RUTTKAY: Dějiny československé žurnalistiky, díl III, Československý tisk v letech 1918–1944. Praha 1988

BRADLEY 1995 — John Francis Nejez BRADLEY: Dějiny Třetí říše. Německo v období nacismu. Praha 1995

BRADLEY 2009 — John Francis Nejez BRADLEY: Stručné dějiny Třetí říše. Brno 2009

BROSZAT 2001 — Martin BROSZAT: Uchopení moci. Vzestup NSDAP a zničení výmarské republiky. Praha 2001

BULLOCK 1995 — Alan BULLOCK: Hitler a Stalin, paralelní životopisy. Plzeň 1995

BULLOCK 1969 — Alan BULLOCK: Hitler, a study in tyranny. Harmondsworth 1969

BURLEIGH 2008 — Michael BURLEIGH: Třetí říše. Nové dějiny. Praha 2008

CRAIG 1981— Gordon Alexander CRAIG: Germany, 1866–1945. Oxford 1981

DORNBERG 1982 — John DORNBERG: Munich 1923: the story of Hitler's first grab for power. New York 1982

EVANS 2006 — Richard J. EVANS: Nástup třetí říše. Praha 2006

FEST 2008 — Joachim FEST: Hitler. Kompletní životopis. Praha 2008

FULBROOK 2010 — Mary FOLBROOK: Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost. Praha 2010

GORDON 1972 — Jackson GORDON: Hitler and the Beer Hall Putsch. Princeton 1972

GRÜNBERG 1999 — Karol GRÜNBERG: Adolf Hitler. Životopis Führera. Litvínov 1994

HÁJKOVÁ 1989 — Eva HÁJKOVÁ: Ohlas Hitlerova puče v Československu. In: Československý časopis historický 37 (87), 1989, 85–105

HASTINGS 2003 — Derek HASTINGS: How „Catholic“ Was the Early Nazi Movement? Religion, Race and Culture in Munich, 1919–1924. In: *Central European History* 36, 2003, 383-433

HARNA 2005 — Josef HARNA: Český národní socialismus. In: MALÍŘ/MAREK 2005. 746–780

HAUNER 2017 — Milan HAUNER: Hitler den po dni. Úplný životopis slovem a obrazem. Praha 2017

JÄCKEL 2004 — Eberhard JÄCKEL: Německé století. Historická bilance. Praha 2004

KÁRNÍK 2000 – Zdeněk KÁRNÍK: České země v éře první republiky (1919–1939). Díl první. Vznik, budování a zlatá éra republiky (1918–1929). Praha 2000

KATUNINEC 2001 — Milan KATUNINEC: Slovák – ústředný orgán ľudovej strany. In: Tisk a politické strany: sborník referátů připravených pro nerealizovanou konferenci "Tisk, jeho místo a role v dějinách a současnosti politických stran na území českých zemí a Československa v letech 1860–2000" v Olomouci ve dnech 14. –25. října 2000, 2001, 163–172

KERSHAW 2004 — Ian KERSHAW: Hitler. 1889–1936: Hybris. Praha 2004

KERSHAW 2009 — Ian KERSHAW: Hitlerův mýtus. Praha 2009

KOLB 2005 — Eberhard KOLB: The Weimar Republic [online]. In: <http://ebookcentral.proquest.com/lib/natl-ebooks/detail.action?docID=214455>, vyhledáno 10. 11. 2019

KONČELÍK/VEČEŘA/ORSÁG 2010 — Jakub KONČELÍK/Pavel VEČEŘA/ Pavel ORSÁG: Dějiny českých medií 20. století. Praha 2010

KUBÍČEK 2004 — Jaromír KUBÍČEK: Česká retrospektivní bibliografie, Řada 1, Noviny. Díl 2, Noviny České republiky 1919–1945. Brno 2004

KUBÍČEK 2013 — Jaromír KUBÍČEK: Dějiny žurnalistiky na Moravě. První století českých časopisů 1848–1948. Brno 2013

KUKLÍK 2005 — Jan KUKLÍK: Československá sociálně demokratická strana dělnická. In: MALÍŘ/MAREK 2005. 883–709

MALÍŘ /MAREK 2005 — Jiří MALÍŘ/Pavel MAREK (ed): Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. Brno 2005

- MANN 1993 — Gollo MANN: Dějiny Německo 1919–1945. Praha 1993
- MAREK 2005 — Pavel MAREK: Komunistická strana československá. In: MALÍŘ/MAREK 2005. 711–746
- MORAVCOVÁ 1984 — Dagmar MORAVCOVÁ: Vnitropolitická krize německého imperialismu na podzim 1923 a politické otázky stabilizace měny. In: Sborník k problematice dějin imperialismu, 1984, 153–163
- MORAVCOVÁ 2006 — Dagmar MORAVCOVÁ: Výmarská republika. Problémy demokracie v Německu 1918–1932. Praha 2006
- MÜLLER/KRIEGNER/VOLLRATH 1995 — Helmut MÜLLER/ Karl Friedrich KRIEGNER/ Hana VOLLRATH: Dějiny Německa. Brno 1995
- NOLTE 1998 — Ernst NOLTE: Fašismus ve své epoše. Praha 1998
- OSVALDOVÁ/ČEŇKOVÁ 2017 — Barbora OSVALDOVÁ/Jana ČEŇKOVÁ: Česká publicistika mezi dvěma světovými válkami. Praha 2017
- ORLOW 1969 — Dietrich ORLOW: The history of the Nazi Party, 1919-1933. Pittsburgh 1969
- PERNES 1993 — Jiří PERNES: Svět lidových novin 1893–1993. Stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky. Praha 1999
- ROGULOVÁ 2005 — Jaroslava ROGULOVÁ: Slovenská národní strana. In: MALÍŘ/MAREK 2005. 821–832
- SHIRER 2004 — William L. SHIRER: Vzestup a pád Třetí říše: dějiny nacistického Německa. Brno 2004
- SLÁDEK 2005 — Zdeněk SLÁDEK: Československá národní demokracie. In: MALÍŘ/MAREK 2005. 593–616
- STERN 1991 — Joseph Peter STERN: Hitler, vůdce a lid. Praha 1991
- ŠEBEK 2005 — Jaroslav ŠEBEK: Německé politické strany v Českých zemích. In: MALÍŘ/MAREK 2005. 476–494
- TRAPL 2005 — Miloš TRAPL: Československá strana lidové. In: MALÍŘ/MAREK 2005. 655–682
- WEITZ 2013 — Eric D. WEITZ: Weimar Germany, Promise and Tragedy. Princeton 2013

ZENTER/ BEDÜRFTIG 1991 —Christian ZENTNER (ed.) / Freidemann ZENTNER (ed.): The Encyclopedia of the Third Reich, Díl 1–2. New York 1991

ZITELMANN 1993 — RAINER ZITELMANN: Adolf Hitler a jeho cesta k moci. Praha 1993

https://www.bavariathek.bayern/medien-themen/themen/geschichte-des-bayerischen-parlaments/personen/detail.html?tx_parlament_pi6%5Bperson%5D=3950&tx_parlament_pi6%5Bort%5D=&tx_parlament_pi6%5Baction%5D=show&tx_parlament_pi6%5Bcontroller%5D=Person&cHash=b5ef9a8c8d9396c5b414b2238eed4cbe,

vyhledáno 10.11.2019

Seznam příloh

1. Titulní strana *Večerního Českého slova* z 9. listopadu 1923. In: VEČERNÍ ČESKÉ SLOVO 9. 11. 1923
2. Titulní strana *Rovnosti* z 10. listopadu 1923. In: ROVNOST 10. 11.1923
3. Detail titulní strany *Jihočecha* z 16. listopadu 1923. In: JIHOČECH 16.11.1923
4. Detail třetí strany *Národních listů* z 9. listopadu 1923. In: NÁRODNÍ LISTY 9. 11.1923
5. Titulní strana *Venkova* z 17. listopadu 1923. In: VENKOV 17.11.1923
6. Pučisté z mnichovské oblasti 9. listopadu 1923. In: KERSHAW 2004, obrazová příloha nepag.
7. Jednotky SA před velitelstvím říšské obrany v Mnichově. In: KERSHAW 2004, obrazová příloha nepag.
8. Jednotka Stosstrupp-Hitler během puče v Mnichově In: ZENTER/ BEDÜRFTIG 1991, 425
9. Obžalování pučisté z neúspěšného převratu 9. listopadu 1923, *(zleva doprava)* Heinz Pernet, F. Weber, Wilhelm Frick, E. Ludendorff, A. Hitler, Wilhelm Brückner, E. Röhm, Robert Wagner. In: BULLOCK 1995, obrazová příloha nepag.

Ročník V. V Praze, v pátek 9. listopadu 1923. Číslo 130.

Večerní České slovo

Vychází odpoledne po 4. hodině. Předplatné na měsíc na ranní «České slovo» v Praze a jednou domůkou Kč 14.—, ve filiálních na ranní i večerní vydání Kč 14.—, pouze na ranní vydání Kč 12.—, na venkově ve filiálních na ranní i večerní vydání Kč 14.—, pouze na ranní vydání Kč 12.—, na venkově poštou a jednou zášilkou Kč 15.—. Redakce, administrace a expedice v Praze-II na Václavském náměstí č. 42. — Telefon redakce 359, administrace 424, 1464. — Malíř a výtvarník «Meinrich» v Praze. — Tiskem této společnosti. — Odpovědný redaktor František Schwarz.

Cena 20 hal.

Monarchistický převrat v Německu.

Hittler a Ludendorff provedli převrat zatím v Bavorsku — Št. Kahr. — «místodržitel monarchie». Signál k pochodu proti «berlínské Sodomě» a proti «židovské vládě» Stresemannově. — Spojenci proti nastolení diktatury monarchistů v Německu — Francie hrozí zakročením. — Chabá obrana říšské vlády.

Očekávaný a přesně na den ohlášený pokus o státní převrat v Německu se strany monarchistů začal včera svržením bavorské vlády a nastolením monarchistické diktatury v Bavorsku, odkud pak má se rozšířit tato «národní revoluce» monarchistů do ostatních zemí německých za účelem povolení říšské vlády Stresemannovy a dosazení režimu krajní pravice. Zatím proveden převrat pouze v Mnichově, kde hakenkreuzlerři pod vedením Hittlera a Ludendorffa nastolili «německou národní říšskou vládu». Jest otázkou, zda podaří se jim strhnouti též ostatní země německé říše ku stejné akci, která konec konců nemůže než ztroskotati; jelikož Dohoda nepřipustí diktaturu monarchistů, kteří neuznávají mírové smlouvy a hrozí odvetou Francii. Nutno však dnes počítati s faktem, že opět je

Ludendorff na scéně

a že pravděpodobně zosnoval plán na provedení svých starých záměrů monarchistických a militaristických. Avšak — aniž bychom chtěli prorokovat — můžeme již předem říci, že skončí toto nové jeho tažení stejně žalostně, jako jeho tažení ve světové válce. Velká Dohoda nepotřebuje už voensky vystoupit proti rozvrácenému Německu, nýbrž stačí rázná blokáda, aby vyhladovělé Německo znovu kapitulovalo.

Přítom si ovšem nezastíráme skutečnosti, že situace v Německu je velmi vážná, že pro nás, jakožto bezprostřední sousedy Německa a zvláště Bavorska, je vývoj událostí v německé říši velmi důležitý a že musíme sledovati jej s bedlivou pozorností.

Jak proveden byl převrat v Mnichově.

Ve čtvrtek večer konala se v městě pivočárně mnichovském velká schůze německých národních, na které promluvil generální státní komisař von Kahr. Za jeho řeči vstoupil do sálu Hitler, doprovázen 2 ozbrojenými národními sociály. Jeho průvodci s pozdviženými revolvery vyžadovali tielco. Hitler volal do sálu: «Nejednáme nic proti Kahrovi!» Státní důstojníci Hitlerových oddílů, které v počtu asi 600 stály před pivovarem, prohlásil pak: «Dnes počnám národní revoluce. Jest namířena jen a jen proti berlínské židovské vládě. Ať žije nová vláda Hitler—Ludendorff—Pölnner!»

Shromáždění zazpívalo pak »Deutschland über alles«. Pak předstoupil Hitler a výstřelem z revolveru zjednal si ticho. Navrhl, aby shromáždění prohlásilo, že ministerstvo Knillingova jest sesazeno a aby se utvořila bavorská vláda se zemským správcem von

mecku národní vláda, anebo my padneme. Jest možno jen jedno z obou!»

Po poradě mužů, navrhnutých ku převzetí vlády, ve vedlejší místnosti, prohlásil generální státní komisař von Kahr, že běže na se řízení osudu Bavorska a že považuje se za místodržitele monarchie. (Bouřlivý potlesk.) Rovněž druzí navržení mužové prohlásili, že jsou ochotni převzítí své úřady. Hitler pak sdělil, že je

prozatímní německá národní vláda utvořena.

Tak proveden byl státní převrat. Jináž vlastně zahájena občanská válka v Německu. Jakého rozsahu nabude, nelze dosud dnes odhadnouti. Záhadou jest, jak se zachová říšská obrana v Bavorsku a Německu vůbec, zda říšská vláda se na ni může spoletnout. Stejně nejasné jest:

co učiní říšská vláda,

neboť dosavadní její postupa proti monarchistické reakci jest nerozhodný a váhavý. Ještě včera vydala vláda zprávu, že nehrozí žádné nebezpečí a že je všude klid, jakoby neměla ani tušení o chystaném převratu mnichovském. Vrelní velitel nad říšskou branou má generál Št. Seeck, který pověřen je všemi přípravami ku zabezpečení říše. Zvítězí on, či vůdce vzburěnců gen. Ludendorff?

Spojení zakročují v Berlíně.

Jak se oznamuje z Berlína, zakročil francouzský generál Nollet v zahraničním úřadě a sdělil, že jeho vláda nestojí beze všeho dalšího nějaké uskutečnění diktatury pravice, také americká vláda zakročila prý již podobným způsobem a dala svým velvyslancem v Berlíně poukázati na to, že by jí nadále nebylo možno zasazovati se o řešení reparčního problému, kdyby diktatura pravice měla v budoucnosti řídit osudy Německa.

Spojení s Mnichovem přerušeno.

ČTK. — Praha, 9. listopadu. Telefonní spojení s Mnichovem, jež bylo přerušeno už včera od 23. hodiny, není dosud obnoveno.

Provolání říšské vlády proti mnichovským monarchistům.

ČTK. — Z Berlína, 9. listopadu. (Wolff) Pro sesazení ústavní vlády bavorské zastavila říšská obrana všechny styk s Bavorskem až do obnovení ústavních poměrů a vydala svolání k německému lidu proti «vzbrojené hordě», která povolala bavorskou vládu. Každý, kdo podporuje hnutí bavorských monarchistů, je velezrádce. Opatření ku zdoání puče budou provedena s bezohlednou energií. Provolání podepsáno je Ebertem a Stresemannem.

ADOLF HITLER.

vůdce bavorských hakenkreuzlerů nár. sociálních, který spolu s gen. Ludendorffem stojí v čele monarchistického převratu v Bavorsku. Obratný demagog spojil se tu s krajně cílžádostivým generálem. Hitler také podnítl spiknutí monarchistické v Maďarsku, jak bylo právě v téžto dnech odhaleno zařetím posl. Ulaina. Koncem t. m. měl býti proveden v Maďarsku převrat (obdobně jako v Bavorsku) za účinné pomoci bavorských hakenkreuzlerů. Spiknutí bylo však včas ještě odhaleno a osnovačel jeho pozatýkáni.

Kahrem a ministerským předsedou Pölnnerem, jemuž se svěří diktátorská moc. Rovněž nechť se prohlásí, že jest

sesazena berlínská vláda a říšský prezident Ebert.

Německá národní říšská vláda utvoří se v Mnichově. Hitler dále navrhl, aby se vybudovala německá národní armáda. Řízení politiky této provisorní národní vlády že chce Hitler převzítí sám. Ludendorff že převezme vedení německé národní armády a generál von Lossow že bude německým ministrem říšské obrany. Ukolom prozatímní německé národní vlády že jest, aby nastoupila

pochod proti berlínské Sodomě.

Reč Hitlerova vyvolala nepopsatelný jasot. Hitler ukončil: »Zitra bud bude v Ně-

ROVNOST

„PROLETÁRI VŠECH ZEMÍ, SPOJTE SE!“

**DENÍK
KOMUNISTICKÉ STRANY
V ČESKOSLOVENSKU.**

◆ Číslo za 60 haléřů. ◆

Ročník XXXIX. V Brně v sobotu 10. listopadu 1923. Číslo 309.

Poučení z polské stávky.

Nejen v Československu, i ve státech, kde hlavně odborové organizace dělnické jsou tak mocnou složkou jako v Anglii, končily v období posledních dvou let všechny velké stávky neúspěchem. Porážka stávkujících bývala někdy dokonalá. Tím nápadněji musí působiti, že generální stávka polského proletariátu skončila vítězstvím.

Generální stávka v Polsku byla vlastně vyvrcholením stávkového období, průběhem kterého propukaly stávky ve všech skoro částech Polska, hned v Horním Slezsku, hned v dombrovském uhelném revíru, jindy zase v obvodech textilních. Konečně přeskočilo stávkové hnutí i na železnice a poštu. Bezprostřední příčinou propuknutí stávky železničářů a poštovních zaměstnanců bylo nařzení vlády o stanných soudech a militarisaci drah. Vedle toho však uplatňovali zaměstnanci také nové požadavky mzdové.

Výhlídky stávky železničářů nebyly s počátku nejsvětější a to proto, že zásluhou sociální demokracie a žlutých organizací byla předcházející stávka horníků a textiláků v té době již skončena. Přes to však, když se 30. října exekutiva polské strany socialistické spolu s ústředím odborových organizací dohodla proklamovati generální stávku pro celé Polsko, která měla počíti 3. listopadu a potrvati dotud, »pokud nebudou dány jiné pokyny«, byla situace pro bojující proletariát znovu příznivou. Stávka byla spontánní, zúčastnili se jí nejen socialisté a komunisté, nýbrž také dělnici žlutých organizací a vůbec široké массы i těch dělníků, kteří před tím nebyli do stávkových bojů zataženi. Stávka, která, dokud zasahovala pouze jednotlivé obvody a jednotlivé obory práce, byla stávkou hospodářskou, mačiči za účel vynutiti zvýšení mezd, nabyla náhle rázu politického a vyrostla v hnutí revoluční a revolucionisující. Proto také skončila plným úspěchem nejenom pokud se kladených mzdových požadavků týče, nýbrž vláda Witošova byla nucena zrušiti militarisaci drah a nařzení o stanných soudech.

Generální stávka polského proletariátu je v nejednom ohledu poučnou. Jeť důkazem, že i v době krise, nad to ještě ve státě s tak mizernou hospodářskou konjunkturou, jako je Polsko, končí neúspěchem pouze stávky dílčí, kdežto naopak stávka generální vyhrává proletariát na celé čáře. Tím jsou usvědčeni ze lži sociální patrioté, kteří jak u nás, tak i jinde vždy tvrdili, že v době krise ani generální stávka nemůže býti účelným prostředkem boje. Zvláště sociální patrioté v Československu, kteří nechali nedávno zardousiti stávku horníků, měli by se dnes káti.

Důvodem, proč sociální patrioté vzpírali se vždy — vyjma tohoto posledního pěkného příkladu polské socialistické strany — proklamování generální stávky, byly obavy o stát, o republiku. Stávkou generální, zvláště však stávkou na železnicích, které jsou hlavní tepnou hospodářského života v dnešních státech, mohl by prý býti snadno stát rozrušen do té míry, že by hrozilo nebezpečí až samotné jeho existenci. — I tu ukazuje však případ generální stávky v Polsku, že toto jsou u pouhé sociálpatriotické výmluvy.

Polsko je přece stejně, tak jako čs. republika, státem mladým, neboť zrození obou států spadá skoro na hodnu do stejné doby. U srovnání s čs. republikou je na tom však republika polská o to hůře, že v ohledu hospodářském je situace Polska mnohem méně utěšenou než situace naší republiky. Ačkoliv není Polsko zatíženo placením reparací, finanční situace státu horší se den ze dne, polská marka byla již, tak jako marka německá, škrtnuta ze záznamu na burse v Curychu, a není daleka doba, kdy i v Polsku bude bílon a až trilion nejmenší platební jednotka, tak jako dnes v Německu. Je to otázka v ývoje několika týdnů. — Nuže? — A přes to, když polský proletariát proklamoval a provedl generální stávku, polská republika se »nerozsypala«, nýbrž naopak — buržoasní vláda byla tím donucena k ústupu. Tím bylo nad jiné jasně prokázáno, že i když buržoasním jednotlivcům nezáleží na existenci kapitalistického státu, i když jsou to oni sami, kteří ruinují vlastní valutu, kteří svou ziskuchtivostí zhoršují hospodářskou krisi, záleží přece jenom buržoasii jako třídě na tom,

aby její kapitalistický stát zůstal zachován. A důsledkem není potom nic jiného, nežli že buržoasie se dává v rozhodném okamžiku na ústup, že kapituluje před jednotně semknutým proletariátem.

Právě proto ukazují události v Polsku, jak velké viny se dopustili již tak častokráté sociálpatrioté českoslovenští, kteří vždy váhali z vyševedených důvodů před proklamováním stávky generální, a naopak sami zastrašovali dělníky před posledním tímto prostředkem falešným tvrzením, že generální stávkou, hlavně však stávkou železničářů, kterou moderní stát není ovšem s to dlouho vydržeti, byla by ohrožena existence republiky. Ukazuje se, že v podobném případě jde jediné o donucení buržoasie k ústupnosti, a nemohli-li se sociálpatrioté u nás nikdy dosud k tomuto nejkrásnějšímu prostředku odhodlati, pak jenom proto, že nechtěli a treměli v úmyslu buržoasii opravdu poraziti.

Je věcí dělníků, aby z případu generální stávky v Polsku čerпали poučení a aby se v příštích zápasech nenechali nikdy již odraditi sociálpatriotickými výmluvami.

Reakcionářský převrat v Bavorsku.

Knillingova vláda sesazena Hitlerem, Kahrem a Ludendorffem. — Puč se nezdařil. — Postup říšské obrany proti Bavorsku.

Všera jenom některé z českých listů přinesly zprávy z Německa, podle nichž došlo v Mnichově ku státnímu převratu se strany pravice. Do Občanského pivovaru v Mnichově byla svolána schůze, na níž měl státní komisař dr. Kahr ohlášenu velkou řeč. Dříve však, než skončil svou řeč, byl náhle přerušena vůdcem Hakenkreuzlerů Hitlerem, který byl v sále přítomen. Úderný oddíl vnikl do sálu, vystřílel několikrát ku stropu sálu. Povstal obrovský nepokoš. Hitler vystoupil v tom na tribunu a prohlásil, že vláda Knillingova je tímto sesazena a národní diktatura provolána. V čele vlády jsou Hitler, Kahr, Ludendorff a gen. Lossow. Hakenkreuzlerská vláda vydala manifest, v němž praví, že parlamentární přežitky minulosti musí úplně zmizeti a zdůrazňuje v něm boj proti marxismu.

Prohlášení nové reakční bavorské vlády znamená počátek otevřeného konfliktu s říší. — Stresemannova vláda vydala také provolání k lidu, ve kterém odsuzuje postup bavorských nacionalů a pasuje původce hnutí na velezrádce. Byla prý již zahájena opatření ke zdoání puče, která budou provedena s bezohlednou energií. (!) Ovšem, splnění těchto slibů nutno teprve vyčkati. Po tom, kdy ví každé politické dítě, že vláda Stresemannova vlastně svou nerozhodností a nedostatkem energie vůči Bavorsku pomáhala živlům pravice do seda, bylo by poněkud odvažným očekávati od ní nyní nápravu.

Podle dalších zpráv došlo také ku svržení vlády v Duryšsku nejkrásnějšími živly pravice.

Zprávy, které v noci přicházejí, mluví o tom, že reakční puč bavorský se nezdařil a že říšská vojska úspěšně zakročují. V této chvíli nelze však činiti ze zpráv žádné závěrky, protože listě bavorská vláda rozšiřuje zase příznivé zprávy svoje. Jisto jen je, že Německo ocitá se ve zmatku strašně občanské války.

Mnichovský puč ztroskotal.

Würzburg, 9. listopadu. Čtk. Mnichovský pokus o převrat možno pokládati za vyřizeny. Bývalý policejní prezident, vůdce vzbouřenců Pöhner byl vzat do ochranné vazby. Všecky úřední budovy mnichovské jsou zase v rukou zákonité vlády. Generál Ludendorff a Hitler prý jsou uzavřeni v ministerstvu války. V celém Bavorsku, Mnichova novjímáše, je kříd. Země je pro zákonitou vládu. Říšská obrana le věrna Knillingovi.

Norimberk, 9. listopadu. Čtk. Bavorská vláda uveřejňuje prohlášení, ve kterém praví, že pro noční pokus o převrat v Mnichově odešli ministři Matt, Meinel a Krausneck do Řezna, odkud vedli vládní záležitosti. Navzávě opět styky s vládním prezidentem učinili vojenská a policejní opatření, odeslali posily do Mnichova a obnovili styky se státním komisařem št. Kahrem a generálem Lossowem. Prohlášení Kahrovo, Lossowovo a Zeisserovo byla vyločena ve čtvrtce našim a jsou již odvolána. Puč se ukvíhá. Část vůdci je ve vazbě. V severním Bavorsku je obecný klid. Železniční spojení s Mnichovem le neporušeno. V Mnichově vykonává vycisťovací akci soustředěná říšská obrana a policej z jiných měst.

Ludendorff inspirátorem puče.

Berlín, 9. listopadu. Čtk. B. Z. am Mittag píše, že za Hitlerem stál opět Ludendorff, jehož povaha byla nyní náhle osvětlena. Jeho úloha v Německu je definitivně dohrána. Povolnost Stresemannovy vlády, praví list, musí nyní nahraditi dvojnásobná energie.

Prohlášení k říšské obraně.

Berlín, 9. listopadu. Čtk. Generál Seeckt vydal prohlášení k říšské obraně, v němž oznamuje, že byl jmenován vrchním velitelem ozbrojené moci říše a dostal s plnou mocí rozkaz, aby zajistil bezpečnost říše i zemí. Chápe vážné svou úlohu i zodpovědnost vůči národu a spoléhá na vojsko i loďstvo, že důrazně potlačí výpady nepovolaných proti pořádku.

Stanovisko říšské vlády.

Berlín, 9. listopadu. Čtk. Říšský kancléř dr. Stresemana ještě v noci uvědomil zahraniční zá-

Obr. č. 3: Detail titulní strany Jihočecha z 16. listopadu 1923.

V Č. Budějovicích, v pátek dne 16. listopadu Číslo 133.

JIHOČECH

československé sociálně demokratické strany dělnické.

Cena v pátek 50 hal.
 Za výkonný výbor
 českoslov. soc. dem. strany
 dělnické v IX. župě:
 Majitel a vydavatel:
 ALOIS KRÍŽ.
 TELEFON č. 318.
 Inserty účtují se dle normálních sazeb.
 Stížnosti přijímá Jan Svátek
 Č. Budějovice, Sílerova 11.

středni vzděl. jed. čs. spol. děln., odbočka Č. Budějovice.

PŘEDNÁŠKA: Dělnický dům (na Pražské sl.)

SMYSL A KULTURA.

místopředseda Dělnické Akademie z Prahy. Vstup volný.

Touto přednáškou zahajuje odbočka Dělnické Akademie cyklus, který má být v proletariátu prohlouben smysl pro život a boj, spojení se schopnostmi duševními, činnými, fyzickými, pro boj. Přijďte všichni se svými rodinami.

Krise radikalismu.

Zasáhla svými útoky, nastala do-
 omunistické strany
 řvaly rapidní vzrůst,
 noc, manifest III.
 byl vydáván nej-
 hlavy již již vi-
 bychom - setrvačnosti v radikalismu. O tom
 nás přesvědčil především nedávno vydaný pro-
 jev komunistické strany, který má jaksi pre-
 cisovat její stanovisko k osnově zákona o
 sociálním pojištění. Zde komunisté v pravém
 slova smyslu narážejí se svým základním
 názorem na socialism a boj dělnické třídy

Nezdařený mo-
 narchistický puč
 v Bavorsku, který
 sledován byl celou
 Evropou s velikým
 zájmem, byl, jak
 jsme již referovali,
 likvidován. Dnes
 přinášíme podobiz-
 ny nadpor. Ros-
 bacha, vůdce něm.
 monarchistů a or-
 ganisátora ozbro-
 jených bavorských
 hakenkreuzlerů a
 generála šl. Las-
 sonna, velitele ob-
 rany v Bavorsku,
 který byl HŠskou
 vládou odvolán
 pro strannictví ba-
 vorského odboje.

Obr. č. 4: Detail třetí strany Národních listů z 9. listopadu 1923.

NÁRODNÍ LISTY.

Poslední zprávy. Hitler sesadil bavorskou vládu.

Vnikl s ozbrojenou mocí do Kahrovy schůze. — Ludendorffa jmenoval zemským velitelem. — Bojovné svazy obsazují Mnichov. Kahr „vyjednává“.

Z Mnichova, 8. listopadu. (Čtk. - Wolff.)
 Ve dvorním pivovaru konal se dnes večer národní projev, při němž přečetl generální státní komisař von Kahr za opětovného potlesku shromáždění manifest k německému národu, v němž útočil hlavně na marxismus. Ve shromáždění četně navštíveném zastoupení byli zvláště silně členové vlasteneckých svazů. Ze členů bavorské vlády byli přítomni ministři dr. Schweyer, Hutzelhofer a dr. Krausneck. Komerční rada Zentz vyslovil v pozdravném proslovu přání, aby se Kahr stal vůdcem do lepšího černě-bílo-červeného Německa.

Z Mnichova, 8. listopadu. (Čtk. - Kk.)
 Dnes o 8. hod. 40 min. večer vyjelo u dvorního pivovaru za řeči gen. státního komisaře šl. Kahra 8 nákladních automobilů s ozbrojenými národními socialisty, kteří obsadili veškeré východy sálu, vytvořili střeleckou linii a uzavřeli ulice a budovy v širokém okruhu pro každou dopravu.

Kolem 10. hod. 15 min. po ukončení řeči Kahrový vnikl Hitler asi se 600 ozbrojenými přívrženci do sálu. Prohlásil nyní novou bavorskou vládu za sesazenou a dosadil vládu novou, která sestává z bývalého policejního presidenta

Pöhnnera, jenž jest jmenován zemským správcem, z generála Ludendorffa jako zemského velitele, generála Lossowa jako ministra zemské obrany, Hitlera jako politického poradce a polic. plukovníka Seissera jako policejního ministra.

Dvorní pivovar jest stále ještě uzavřen Hitlerovým vojskem. Nyní právě táhnou členové bojovných svazů „Oberland“ a „Reichsflage“ proti městu a obsadili již různá místa. Chování říšské obrany není známo. Právě se, že se bratříkuje s Hitlerovým vojskem.

Jak se sděluje o 10. hod. 40 min. v noci, byl obsazen telegrafní úřad. Úloha Kahrova není ještě určena, neboť dosud prý se vyjednává.

O událostech ve dvorním pivovaru do-
 vidá se „Süddeutsches Korrespondenz-
 bureau“ ze soukromé strany: Když šl. Kahr
 ukončil svou řeč, vnikl do síně Hitler se
 600 muži a prohlásil, že nynější bavorská
 vláda jest sesazena a že jest dosazena vláda
 nová. Hitlerovy tlupy uzavřely dvorní
 pivovar v širokém okruhu. Až do 10. hodiny
 noční nedošlo k žádným příhodám. Bojovné
 tlupy svazu „Oberland“ a „Reichsflage“
 v různých částech města obsazují náměstí.
 V redakci „Münchener Neueste Nachrichten“
 objevili se důstojníci Hitlerových tlup.

ČTK. sděluje: Od 12. v noci nedostala Praha spojení telefonické s Mnichovem.

VENKOV

VYCHAZÍ DENNE
v šest hodin ráno výjma pondělí.
Ofstedai redakce a administrace:
Praha II., Hyberská 20. Telefon redakce 7824
2105. — Telefon administrace 3285.
Filiální redakce a administrace:
Brno, Klokč. 7. Tel. 64, 1437, 2818, 2830. Olomouc,
Česká ul. (Nár. dům). Tel. 169. Píerov, Palackého ulice 12. Telefon č. 53. Opava, Školní
okruh č. 5.

PŘEDPLATNÉ:
Poštou neb s donškou do domu v Praze a po-
šou v Československé republice:
Na měso Kč 18—
Na čtvrt roku Kč 54—
Jednotlivá čísla: ve všední dny v Praze i na
venkově 70 h, v neděli a ve svátek v Praze i na
venkově 80 h. Číslo pražské poštovní spojitelný
49.437. Insertní doklady musí být objednány.
Rukopisy se nevracejí.

Ústřední list Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu.

Ročník XVIII.

V Praze v sobotu dne 17. listopadu 1923.

Číslo 269.

Francie a Ludendorffův puč.

V Paříži, 13. listopadu.

Mýlil by se, kdo by mýšlil, že rozhořčení politické kruhy francouzské i široká veřejnost sledují události v Německu se zatajeným dechem a zvláště že se mýlil, kdo by mýšlil, že se snad rádo, směšně ubohé kapitulace Ludendorffova byla přijata jásotem, jako před pěti lety kapitulace první.
Před páti lety zdálo se býti přirozeno očekávat, že po úspěšné katastrofě, způsobené monarchistů a militaristů, nadešla pro Německo doba opravdové demokracie a opravdové republiky. Pět let vývoje ukázalo však, že pro velkou většinu německého lidu byla demokracie a byla republika jen prostředkem, jak se nejlépe vyhnout důsledkům války. Ne nejlépe, nýbrž nejlépe, když se stálo, že Francie nian jednáním jeho „dobrou vůli“. Německý lid byl republikánský jen pod podmínkou, jestli se mu vyplatí, být republikánský. Jestliže však spojenci a zvláště nenávidění Francie, opravdu chtějí, aby jejich republika skutečně náhradila způsobené škody a plnila povinnosti, které na se vzala podepsáním a ratifikací versailleské mírové smlouvy, pak není třeba zapírat, že velká většina německého lidu je vlastně monarchistická, a že nechce plnit podmínky mírové smlouvy! Tot je logika většiny německého národa.

Zápas mezi Hitlerem a Ludendorffem na jedné straně a mezi von Kahrem a von Lossowem na druhé, věra rozhodnutý ve prospěch druhých, je tak jen zápasem dvou frakcí v téže straně, k čemuž prozatím vláda Stresemannova přiléhá skoro nečinně, jsou ochotni přistoupit k vítězství. Po čtyři roky sledují německé vlády politiku revize, to jest, zrušení mírové smlouvy versailleské, ty, které hlásají vůli, plátní, ale jen dle své platební schopnosti, i ty, které zcela otevřeně prohlašují, že nic platného. Pan Stresemann ovšem, ač neměl nejméně vůle plátní cokoli neb místo plátní cokoli ve zbrojí a v surovinách dodávat, neodvážil se sice dosud povedět, že je jeho cílem právě tak, jako cílem von Kahrovým a Ludendorffovým, je sabotáž, je zrušení mírových smlouvy, ale zdej v okamžiku nejrozhodnějším, když Ludendorff se prohlásil diktátorem, nepřimo nepověděl, že i jeho hlavním, ba jediným cílem je vyrvat z Porýní a z Porúří Francouze, to jest, vypovědět versailleskou mírovou smlouvu? Žáde své proklamaci proti pádům počte nevytříbit jim, že vřavají zemi do katastrofy, místo aby pomáhali v Porýní a v Porúří bratřím, kteří bojují za Německo? Jeho cílem je tedy, pomáhat těm, kdož bojují proti Francii. Doj proti mírové smlouvy a proti Francii je cílem Ludendorffovým a Hitlerovým, von Kahrovým a von Knillingovým, Stresemannovým i Ebertovým, a je-li mezi nimi nějaký spor, pak je to jen spor o účinnosti zjevného odporu, proti kterému hájí kancléř tajnou, nenápadnou, potměšlou sabotáž, využívající proti Francii nespokojenosti Anglie a její touhy, hrát při eventuelní nové úpravě Evropy úlohu, která v evropském řádu dnešním, jenž je výsledkem a důsledkem mírových smluv, připadá Francii.

Pádem Ludendorffovým se tedy pro Francii nic neměnilo. A nemělo by se znenámit ani po dohodě. Výstraha, kterou dal vyřádit pan Poinecaré říšské vládě panem velvyslancem de Marceffe, že Francie nemůže v žádném případě přistoupit k zřízení vlády, která by zamítala mírovou smlouvu, odmítala plátní reparace a připravovala odvetnou válku, měla by býti opakována celou dohodou.

Dojde k mí? Zlá se ovšem, že podobné výstrahy byly v Berlíně přeneseny i velvyslanci jiných dohodových států a že i Spojené státy severoamerické důtklivě varovaly před šíleným otevřením odboje proti mírové smlouvě, ale společná výstraha dohodových mocností měla by větší vlivu a proto by měla být do Berlína poslána.

Jenom že pro Londýn spadá potlačení Ludendorffovy vzpoury v jeden a týž den, jako rozhodnutí Spojených států, nezúčastní se prací komise zúčastní. Rozhodnutí to není sice přímo porážkou francouzské

Francie upozorňuje na zbrojení Německa.

Z Paříže, 15. listopadu. (Havas.) Maršál Foch přednesl konferenci velvyslanců velmi přesné údaje o obnově německého zbrojení. Německá říšská obrana je daleko čtenější, nežli bylo povoleno mírovou smlouvou. Válený materiál se horlivě vyrábí. Stísnos povolal za tím účelem odborníky z Porúří. Učiny objasnily v detailu zbrojení v Rusku. Cambon zdůraznil, že je pro Francii naprosto nutno, aby bez jakéhokoliv omezení byla obnovena kontrola nad německým zbrojením.

Členové konference se usnesli, že předloží svým vládním návrhům, který má obsahovat energetickou výzvu říši, aby mírové smlouvy, a různé společné sankce, mezi nimiž spojení rozhodnou.

Cambon znovu zdůraznil, že nejvíce zájmy bezpečnosti Francie niti jí, aby po případě sama sáhla k sankcím, kdyby seznala, že sankce společně nepostačí. Cambon však mýslí, že již zadržáním solidární všech spojenců by zvláště nad německou zlou vůlí.

V době, kdy zasedala konference velvyslanců, dostavil se na Quai d'Orsay diplomatické zástupce německý Hósch k řediteli oddělení politických záležitostí, Peretti-ma della Rocca, a prohlásil, že kronprinc již dlouho žádal, aby mu byl dovolen návrat do Německa. Německá vláda k tomu svolila, když bývalý korunní princ prohlásil, že vzdává své práva na korunu a výslovně se zavázal, že bude žít na svém statku v Olešnici (Oelsu) a že nezúčastní se žádné politické akce. Hósch vyprávěl pak pověsti, že bývalý císař zamýšlí opustit Doorn. Peretti de la Rocca přišel toto prohlášení a sčelil je ihned min. předsedovi Poinecarému.

Italská vláda zabývá se horlivě situací, vytvořenou návratem býv. korunního prince do Německa, zvláště proto, poněvadž jsou známy stýky Ludendorffovy s býv. německým císařem. Versailleská mírová smlouva zavazuje všechny smluvní mocnosti, aby uznaly a zaručily sesazení dynastie Hohenzollérů navždy. Ve Francii možná jsou přesvědčeni, že vláda Hohenzollérů bude v Německu obnovena 4. prosince a chtějí se proti tomu zabývat obsazením Hamburku a Brém. V záležitosti této byla v posledních dnech velmi živá výměna telegramů mezi spojeneckými vládami. Italské stanovisko bude rozvázně i ty nepřetřpylosti mnohých spojenců. Itálii, Mussolini však nemohl by odmítnouti spojení solidární, kdyby návrat korunního prince nebo jiná eventualita tohoto druhu zavinila porušení nebo nečinnosti mírové smlouvy versailleské. (Čtk.)

Francie nestrpí korunního prince v Německu.

Z Paříže, 16. listopadu. (Havas.) „Le Journal“ pojednává o návštěvě diplomatického zástupce německého Hósch v Peretti della Rocca a praví, že je zločinová a zločestnou shodou návrat kronprince v okamžiku Ludendorffova puče. „Gaulois“ upozorňuje, že Peretti della Rocca již se všem ostatním diplomatickým zástupcům, kdy bývalý německý korunní princ se zleď pr na korunu. Hósch odpověděl, že se na to již nepamatuje. „Gaulois“ je přesvědčen, že přítomnost býv. korunního prince v Německu vy-

Stresemann podá demisi?

Z Londýna 16. listopadu. (Havas.) Casopis oznamují z Berlína, že Stresemannova demise se očekává v sobotu, (Čtk.)

Z Berlína 16. listopadu. Také „Lokal-anzeiger“ sděluje na úvodním místě, že kabinet Stresemannův je před pádem. Kabinet pravděpodobně odstoupí způsobem čistě parlamentním, neboť říšský kancléř jest podle těchto o nutnosti, omezit pravomoc komise zúčastní, nýbrž jen důsledkem poznání, že komise, takto z vůle Francie ve své pravomoci omezena, nemůže valně přispět k rozřešení reparačních otázek, ale Anglie bude se hledět vyhnouti tomu, aby posílila společným zakročením v Berlíně posici Francie, kterou jistě prohlásí za oslabenou.

Ovšem, londýnská vláda nemůže nevěstí, že pád Ludendorffův není pádem monarchistické myšlenky a myšlenky odvety, nýbrž pouhým jeho osobním nespěchem. To mohlo by jí připomenuto, že též i její hranice, její břehy jsou ohroženy na západní hranici Francie a že tedy jak problém reparací, tak problém bezpečnosti Francie dotýká se jí přímějí, než si to hledí některé kruhy anglické narativně. Ale, žel, zdá se, že anglická nota ohledně komise zúčastní, prý velmi ostrá, je již definitivně stilisována. Zasadí tedy asi novou ránu Dohodě, o níž každý ví, že musí být udržena, nemá-li dojít k boji všech proti všem a nemá-li se puče, jako byl puč Ludendorffův, měnit na katastrofy pro celé národy. Žel, dopadě oněch nar přišf mnoho a jsou často velmi prudké, ale, na štěstí, přečkala jich už Dohoda tolik, že stále ještě je naděje, že přestá i přistí. Lothar Suchý.

Projev korunního prince.

Z Berlína, 16. listopadu. „Lokal-anzeiger“ sděluje z Olešnice (Oelsu), že bývalý korunní princ sdělil zástupcům tisku m. j.: „Jsem povně odhodlán věnovati se svým osobním povinnostem a pracovati ke obrocě své vlasti v okruhu své práce a povinnosti.“ Korunní princ pravil pak výslovně, aby považován pouze za soukromníka a projevil očekávání, že již nevede ve styk s tiskem.

Vilém nesouhlasí s obnovením monarchie!

Z Nového Yorku 16. listopadu. (Havas.) „New York American“ oznamuje z Doornu, že bývalý císař prohlásil, že nesouhlasí se žádným pokusem o obnovení monarchie a dodal, že nevědí o záměru býv. korunního prince vrátiti se do Německa. (Čtk.)

Mussolini solidární se spojenci.

Z Říma 15. listopadu. „Tribuna“ píše: Italská vláda zabývá se horlivě situací, vytvořenou návratem býv. korunního prince do Německa, zvláště proto, poněvadž jsou známy stýky Ludendorffovy s býv. německým císařem. Versailleská mírová smlouva zavazuje všechny smluvní mocnosti, aby uznaly a zaručily sesazení dynastie Hohenzollérů navždy. Ve Francii možná jsou přesvědčeni, že vláda Hohenzollérů bude v Německu obnovena 4. prosince a chtějí se proti tomu zabývat obsazením Hamburku a Brém. V záležitosti této byla v posledních dnech velmi živá výměna telegramů mezi spojeneckými vládami. Italské stanovisko bude rozvázně i ty nepřetřpylosti mnohých spojenců. Itálii, Mussolini však nemohl by odmítnouti spojení solidární, kdyby návrat korunního prince nebo jiná eventualita tohoto druhu zavinila porušení nebo nečinnosti mírové smlouvy versailleské. (Čtk.)

Italská vláda zabývá se horlivě situací, vytvořenou návratem býv. korunního prince do Německa, zvláště proto, poněvadž jsou známy stýky Ludendorffovy s býv. německým císařem. Versailleská mírová smlouva zavazuje všechny smluvní mocnosti, aby uznaly a zaručily sesazení dynastie Hohenzollérů navždy. Ve Francii možná jsou přesvědčeni, že vláda Hohenzollérů bude v Německu obnovena 4. prosince a chtějí se proti tomu zabývat obsazením Hamburku a Brém. V záležitosti této byla v posledních dnech velmi živá výměna telegramů mezi spojeneckými vládami. Italské stanovisko bude rozvázně i ty nepřetřpylosti mnohých spojenců. Itálii, Mussolini však nemohl by odmítnouti spojení solidární, kdyby návrat korunního prince nebo jiná eventualita tohoto druhu zavinila porušení nebo nečinnosti mírové smlouvy versailleské. (Čtk.)

Italská vláda zabývá se horlivě situací, vytvořenou návratem býv. korunního prince do Německa, zvláště proto, poněvadž jsou známy stýky Ludendorffovy s býv. německým císařem. Versailleská mírová smlouva zavazuje všechny smluvní mocnosti, aby uznaly a zaručily sesazení dynastie Hohenzollérů navždy. Ve Francii možná jsou přesvědčeni, že vláda Hohenzollérů bude v Německu obnovena 4. prosince a chtějí se proti tomu zabývat obsazením Hamburku a Brém. V záležitosti této byla v posledních dnech velmi živá výměna telegramů mezi spojeneckými vládami. Italské stanovisko bude rozvázně i ty nepřetřpylosti mnohých spojenců. Itálii, Mussolini však nemohl by odmítnouti spojení solidární, kdyby návrat korunního prince nebo jiná eventualita tohoto druhu zavinila porušení nebo nečinnosti mírové smlouvy versailleské. (Čtk.)

Americká potravinová půjčka Německu.

Z Londýna 16. listopadu. Washingtonský zpravodaj casopisu „Times“ dovidá se z neobčasně sice, avšak nepřesněji prameně, že vláda presidenta Coolidge vyvažuje o půjčce pro Německo ve výši 130 milionů dolarů, k nákupu potravin ve Spojených státech. Přítel tento došel prý již v širokých obrysech souhlasu sekretáře obchodu Hoovera, a také prezident a jiní členové kabinetu považují prý její za příznivou. Dozor nad použitím těchto peněz bude svěšen Hooverovi. Rozdělení potravin, dodaných na základě této půjčky, bude prý přenecháno německé vládě. Očekává se, že nebude příliš obtížno dosáti souhlasu kongresu pro tento plán. Peněz použito je k nákupu vepřového masa a špeníce. (Čtk.)

Národní shromáždění. Finance a státní dluh.

Rozpočtový výbor pokračoval věra dopoledne ze střízlivého předsednictví posl. Braděče a posl. Buřivaly, v přítomnosti ministra financí inž. Becky a presidenta nevyššilo úč. kontrol. úřadu dra Kánera, v podrobné rozpravě o kapitole VII. Státní dluh a o XIV. Ministerstvo financí.

Pro přednesení zpráv o státním dluhu, ministerstva financí a likvidaci reparací, ministrůž byl v debatě slova posl. Remes (s. soc. dem.), jenž používá rozpočtové debaty, aby promívil o otázce hospodárním lidem, která se stává v posledních dnech předmetem obšírných novinarských polemik. Poukazuje, že již je v našem rozpočtu státním vydaným propracem šimáním.

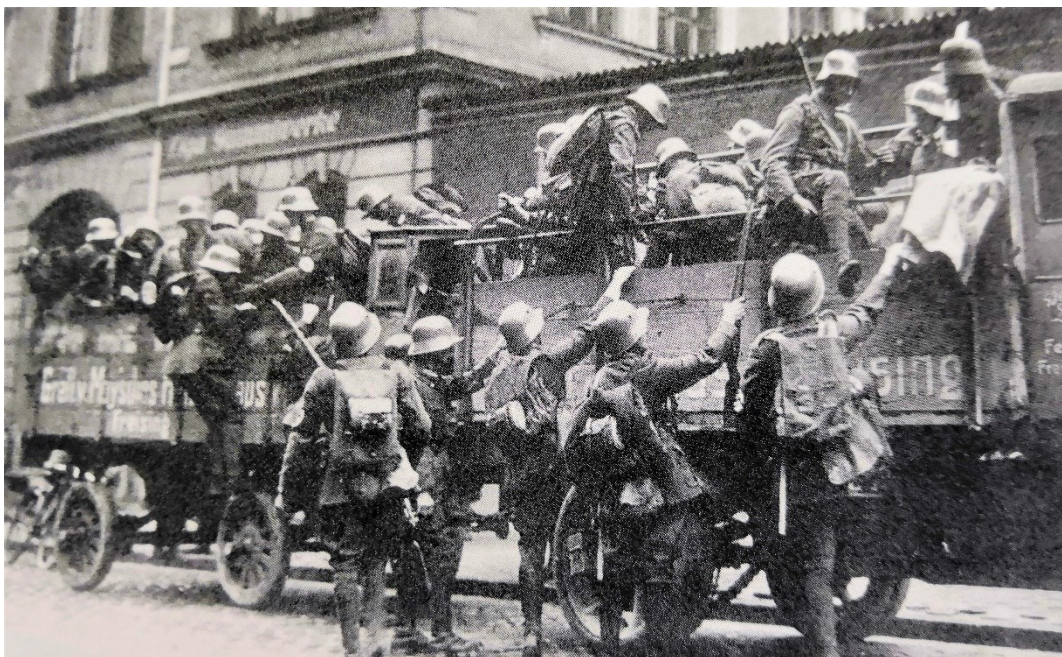
Po různých osobních útočích prý posla Remes: V kampani r. 1922-23 zaplatilo ministerstvo financí na přejímání ceních Kč 530 proti pododávku hospodářských líhovarů, které žádají 968 Kč. Pokoušeli jsme se několikrát, aby hospodářství líhové bylo postaveno na zákonný podklad, však snahy rozbita se však o odpor líhovarů, vedených Amosiem Beckou. Líhová komise dne 1. září 1922 nebyla pověřena hospodařením, rozšíření na je takového druhu, že se jim uzkožuje polehnutí kartel líhovarů pod ochranou státu, a jde tak zároveň, že kdyby některý líhovarů do dílny zanedbáno kartel nevstoupil, musí by podle ustanovení ústavního nařízení, všem členům za každý vyrobený litr líhu 10 Kč pokuty. Zastupoval jsem ve věci od počátku stanovisko: proti státní monopolu, neboť každý občan má všem dílci sledky. Monopoli bránit se však výrobci a proti volnému obchodu se namítalo, že malé podniky nenesou by konkurence podniků velkých. Vede ceny za litr a vede daně má společností odváděti státu z každého prodaného hektolitrů líhu 800 Kč z státu t. sv. příslušek, kterých došlovala líhové komise, které však nebyly danově zachyceny. Podle ustanovení smlouvy jsou tyto přepřáky bezpodmínečně spjatý vždy posledním měsícem měsíce, který následuje po měsíci, v němž byl líh zdaněn podroben: 40 procent, že společnost může dodávati státním peněz 75 dní. Jde o to získati 40 mil. Kč a počítá-li se 5% úrok z tohoto kapitálu, je vidět, že společnost na účet státu obstarává se ročně o 2 mil. Kč. Tento prelatát bude státu přinesl 200 mil. Kč, srávká však na první listopady, že je pro státní pokladnu zabezpečeno. Smlouva má má mnoho nesmírných vad a nedostatků a že není pro líhovarůk uspokojivým svědčí okolnost, že nastal přímo šířný vstup kursu líhovarůvých akcií, jistěmi se roznesla zpráva o převzetí líhové hospodářství touto společností.

Jako pomocný prostředek má družstvo hospodářských líhovarů zvláštní fondy pro úsluž propagaci. Oficiální casopis „Hospodářský líhovarůk“ sám přiznává, že toto družstvo vynaložilo na propagaci úsluž za tři kampaně 33 mil. Kč. Právě před uzavřením smlouvy se státem mimodílná valná hromada tohoto družstva, konaná 1. čerence t. r., povolila 12 mil. Kč na tyto propagaci úsluž. Národní demokratický list „Český deník“ v Plzni a po něm i listy pražské rozepsaly se této věci tak, jako by byly úsluž líhovarůvých propagaci úsluž bylo použito ku podnětům socialistických stran, aby nečinily námitky proti této smlouvě. Národní demokratický list zotročil námitku má jméno a číselní líhovarůvých fondy. Nic nepovídá, ale napovídá. Nevědím, že říci, že také moje čest byla několikrát předmětem romantických útoků Berky, který se mne snažil dostati do svých textů. Tomuto pápovi vzkázal jsem po jeho prosídníkově touze: „Vytřide pana Fedteli Berky, že s lumpy, kteří obřádají se, nemilujeme.“ Nemohu též sněstit, že die spolehlivých informací p. pres. senátu a sen. Právek jako předseda družstva hospodářských líhovarů sám učinil návrh, aby dispoziční fondy družstva spravoval říšský sbor. Když číst líhovarůvých žádala na něm vyčíslováno 10 mil. Kč z propagaci úsluž fondu za uplynulý rok, odešel tak skvělím. Pan prezident senátu bude jistě pokládá za příkaz veřejné morálky říci veřejně a otevřeně, kdo z těchto líhovarůvých peněz nechal si dáti úplatky. Současně prosím pana ministra financí, aby také on přispěl k obnovení úplatků a řekl nám, co o věci ví. Já nejsem línem svým, ale také jiným stranou odnímá každé podezření národně demokratických listů co neřehodným.

Ministr financí inž. Becka

vyssvětluje, že hospodářství s líhem bylo vedováno zemínistické komisi jakožto státnímu úřadu. Ministr se přesvědčil, že postup v této komisi byl vždy zcela korektní. Vedoucím úřadem o prodávání dílnu přiznati, že se stalo, že, aby obchod líhem byl veden, co nejlépe ve prospěch státu. Obchod líhem není však obchodem, který by mohl býti veden dílnu, jakožto obchodem, který by mohl míru obrátosti a znalosti odborné, již nikdy nemůže mít úřad. Ministr přiznává často do státnice, že bylo mu možno dohodovati o různých věcech obchodním. Soudal, že máme všechno zvládnouti, který činila v té době kolem 330-360 tisíc. To jest záležo, jež by státní, aby líhovary zastavily přísti kampani. Kontingent jest 40000 mil. Kč, který činila v té době částí, v té době, kdy domácí obdyt klesal. Zahraniční obchod nebylo tedy možno ustátněti, ačkoli stát se řadil pokusů o to ministerteserokom komisi. Připravene obchody se neuskutečnily, poněvadž na neuskutečnění jejich intererovani činěné se postarali o to však, aby nebyly uskutečněny. Tak stalo se v případě, když naše komise přijela za takovým ob-

Obr. č. 6: Pučisté z mnichovské oblasti 9. listopadu 1923.

Obr. č. 7: Jednotky SA před velitelstvím říšské obrany v Mnichově.

Obr. č. 8: Jednotka Stosstrupp-Hitler během puče v Mnichově.

Obr. č. 9: Obžalovaní pučisté z neúspěšného převratu z 8. a 9. listopadu 1923, (zleva doprava) Heinz Pernet, F. Weber, Wilhelm Frick, E. Ludendorff, A. Hitler, Wilhelm Brückner, E. Röhm, Robert Wagner.

